RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929. Andra kammaren. Nr 42.

Torsdagen den 30 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 148—151.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 152, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående viss omorganisation av vägväsendet jämte i ämnet väckta motioner blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Härefter föredrogos, men bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 153 och 154, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 2 samt bankoutskottets utlåtanden nr 58—60.

§ 5.

Vidare föredrogs bankoutskottets memorial, nr 61, angående viss gratifikation åt de hos riksdagens kamrar och utskott samt i riksdagens kansli anställda vaktmästarna m. m.; och biföll kammaren utskottets i nämnda memorial gjorda hemställan.

§ 6.

Bankoutskottets utlåtande nr 62, som härpå föredrogs, blev åter bordlagt.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag rörande avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel; och

nr 143, i anledning av väckta motioner om avveckling av rederilånefonden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Ang. ifrågasatt ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 144, i anledning av väckta motioner om ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken.

I de lika lydande motionerna nr 101 inom första kammaren av herr *Pålsson m. fl.* och nr 130 inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Revinge *m. fl.* hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att lämna Kreditkassans styrelse bemyndigande att, av tillgängliga medel och efter behörig granskning, till insättarna i aktiebolaget Privatbanken lämna ersättning för de kapitalbelopp, som de vid nämnda penninginstituts nedläggande ginge förlustiga.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Bergqvist*, *N. J. Martin Svensson*, *Pålsson*, *Walles*, *Anderson* i Råstock, andre vice talmannen *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge och *Jönsson* i Revinge, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av ovanberörda motioner måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande skäligheten av att, i likhet med vad beträffande Allmänna sparbanken m. fl. sparbanker vid innevarande riksdag ägt rum, jämväl aktiebolaget Privatbankens insättare i vissa undantagsfall bereddes full ersättning för gjorda insättningar samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Paulsen:** Herr talman! Den här saken har ju varit uppe i kammaren flera gånger men varje gång blivit avslagen. Nu ligger emellertid frågan till på ett helt annat sätt. Riksdagen har ju beträffande de allmänna sparbankerna beslutat, att förmyndarmedlen helt och hållet skola ersättas av staten. Enligt lagen om förmynderskap är förmyndare skyldig att göra av honom för myndlings räkning omhänderhavda medel räntebärande. Lagen föreskriver, att dessa medel kunna insättas i sparbank utan att förmyndare behöver begära överförmyndarens medgivande härtill. Under sådana förhållanden är givetvis förmyndare icke ersättningsskyldig för dessa medel, och naturligtvis icke heller överförmyndaren, då han inte behöver tillfrågas i saken. I detta fall skulle således den omyndige, som saknar allt inflytande på medlens placering, bli lidande och förlora dessa medel. Detta kan givetvis inte vara riktigt. Om sådant skall få ske i fortsättningen, är det alldeles givet, att aktningen för landets lagar komma att lida högst väsentligt avbräck. Naturligtvis är det fullt riktigt, att förmyndarmedel ersättas av staten, även när det gäller dessa privata bankers insättare, och jag vill för min del därför yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Bergqvist med flera.

Herr **Olofsson** i Digernäs: Herr talman! Det förefaller åtminstone mig ganska egendomligt, att man nu kommer och begär hjälp av riksdagen, då konkursen ägde rum för över tio år sedan. Det kan aldrig gå väl, om man skall följa sådana vägar. Jag skulle med lika goda skäl kunna åberopa statshjälp

för en bank, som vi ha i Östersund, nämligen Jämtlands folkbank. Den blev utsatt för trakasserier, man kan säga skojerier, och aktierna föllo från 400 kronor till 25 kronor per styck. Det är ingen utsikt till utdelning på länge i denna bank, och det är många, som för hopsparade pengar köpt en och annan aktie. Många understödstagare och änkor ha fått aktier i denna bank i stället för naturaunderhåll på gamla dagar, och dessa ha sannerligen fått sukta och haft det besvärligt. Skulle man då gå den vägen, att man skall begära hjälp av staten för att hjälpa dessa aktieägare, som jag anser vara fullt ut lika berättigade som de personer, vilka det här är fråga om, undrar jag, var detta skall sluta. Det går väl inte an att endast pracka på staten enskildas förluster i olika hänseenden.

Ang. ifrågasatt ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken. (Forts.)

Jag skall inte upptaga tiden längre utan endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Jansson* i Edsbäcken.

Herr andre vice talmannen **Nilsson:** Herr talman! Den fråga, varom kammaren nu har att besluta, bör enligt min mening ses mot bakgrunden av det beslut riksdagen fattade i anledning av kraschen i allmänna sparbankerna. Det är uppenbart att spörsmålet om ersättning till vissa insättare i Privatbanken genom nämnda beslut kommit i ett förändrat läge. Då riksdagen gått in för att ge full täckning för förmyndarmedel, som varit insatta i de allmänna sparbankerna, bör väl därav logiskt följa, att även full täckning beredes motsvarande insättningar i Privatbanken. Om icke detta sker, har riksdagen tillskapat en orättvisa, en ojämnhet, som man tidigare icke kunnat peka på, ty att ge full täckning för förmyndarmedel i det ena fallet, men icke i det andra, kan väl ej vara försvarbart. Med hänsyn till det förändrade läge, vari denna fråga kommit, anser jag skäl föreligga att bereda täckning även åt förförmyndarmedel, som varit insatta i Privatbanken, och jag ber därför att få ansluta mig till den vid statsutskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Månsson* i Erlandsro, *Weibull*, *Olson* i Göteborg, *Ljung* och *Olsson* i Blädinge.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Herr Olofssons i Digernäs invändning kunde ju varit berättigad, om det gällt att bereda ersättning åt alla insättarna i Privatbanken, men här är det ju endast fråga om förmyndarmedel. När vi veta, att en omyndig inte i ringaste mån har något inflytande på var medlen placeras, betyder det väl en hel del mera än när det gäller människor, som själva sätta in sina pengar.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det är en manstark reservation avgiven vid detta utlåtande, och det förefaller, som om reservanterna och de, som instämma i reservationen, skulle vara beredda att med all kraft söka få denna igenom här i kammaren. Då så synes vara förhållandet, skall jag emellertid be kammarens ledamöter att ett ögonblick betänka sig, innan de gå att följa reservanterna, ty man bör för det första märka, att insättarna i Privatbanken redan fått ut 75 procent och väl det, efter vad det säges, av sina insatta medel. Detta är ofantligt mycket mera än vad insättarna i de allmänna sparbankerna kunna komma att få. Vidare bör man lägga märke till, att när riksdagen gick in för att ersätta insättarna i de allmänna sparbankerna och ge full ersättning beträffande insättningar å skolsparböcker och förmyndarmedel, motiverades detta bland annat därmed, och det var kanske den främ-

Ang. ifrågasatt ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken. (Forts.)

sta motiveringen, att staten genom sina ombud, man kan gärna säga sina försumliga ombud, i sparbankerna ansågs ha en viss skyldighet att träda hjälpande emellan. Detta skäl föreligger inte för Privatbankens vidkommande.

Med hänsyn till dessa båda anmärkningar, som jag här vågat göra, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan och be kammaren att också ge detta utlåtande sitt stöd. Det tror jag är det försiktigaste för framtiden.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall be att få säga, att om det inte hade varit så, att riksdagen helt nyligen beslutat att ge skolsparböcker och förmyndarmedel en alldeles speciell särställning, skulle inte mitt namn ha funnits under reservationen. Men nu måste jag säga, att i den mån det finns sådana medel här, kan det inte vara rimligt, att man ställer dessa medel i en annan ställning nu än man gjort tidigare i år. Jag vill dessutom säga, när nu herr Jonsson i Eskilstuna särskilt talat om försiktighet, att denna försiktighet i hög grad är tillgodosett även i reservationen. Vi begära ingenting annat än att Kungl. Maj:t skall utreda skäligheten av att i likhet med vad beträffande Allmänna sparbanken m. fl. sparbanker etc., såsom det heter i reservanternas yrkande. Det är alltså i dag inte något som helst avgörande beslut, utan vi ha endast begärt papperen på bordet, så att säga, och det kan jag med hänsyn till den nuvarande situationen inte anse vara orimligt och ej heller orätt. Därför, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Fru *Nordgren* och herr *Nilsson* i Örebro instämde häruti.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna påstod, att anledningen till, att förmyndarmedel ersatts fullt och helt, när det gällt insättare i de allmänna sparbankerna, var den, att statens kontroll där varit bristfällig. Detta är inte riktigt. Anledningen till, att förmyndarmedel då ersattes fullt och helt var den, att den omyndige inte hade någon inverkan på var medlen placerades, ty lagen i detta land föreskriver, att förmyndarmedel kan av förmyndare placeras i sparbank. När lagen sålunda föreskriver, att medlen skola placeras på visst sätt, och lagen i detta avseende följes, bör också den stat, som stiftat sådana lagar, ersätta de medel, som på detta sätt förlorats.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Carleson:** Herr talman! När man nu hör dels motionärerna, dels reservanterna, skulle man nästan kunna tro, att varken motionen eller reservationen rörde sig om någonting annat än förmyndarmedel, men den, som läser igenom utskottsutlåtandet och reservationen, finner, att här ha motionärerna först och främst tagit en principiell ställning rörande statens ansvar överhuvudtaget för insättarnas medel i Aktiebolaget Privatbanken. Beträffande reservationen kan väl herr Anderson i Råstock inte svära sig fri från ett principtagande. I reservationen går man in på frågan, huruvida en sådan ersättning skall förekomma överhuvud taget men erinrar i detta avseende att ifrågavarande insättare redan i konkursen erhållit en gottgörelse, som i allmänhet överstiger, vad som enligt innevarande års riksdagsbeslut garanteras insättare i Allmänna sparbanken med flera sparbanker. Om så icke skett, torde man kunna draga den slutsatsen av reservanternas uttalande, att en allmän ersättning i mer eller mindre mån bort ifrågakomma.

Här är det sålunda inte fråga om något så litet, som blott förmyndarmedels ersättande, utan ett principspörsmål av den allra största betydelse. Beträf-

fande förmyndarmedel kan man väl för övrigt näppeligen åberopa en lag, som kom till många år efter sedan Aktiebolaget Privatbanken gått i konkurs.

Ang. ifrågasatt ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken. (Forts.)

Jag håller alldeles med herr Olofsson i Digernäs, att vid ett bifall till motionen även Folkbankens i Östersund insättare bort erhålla ersättning för de förluster, som de ledo, när denna bank gjorde konkurs eller inställde betalningarna. Det finns inte särskild anledning, efter vad jag kan finna, för insättare i Aktiebolaget Privatbanken att framför Folkbankens insättare i vare sig den ena eller den andra formen erhålla ersättning.

Man fick alldeles klart för sig, att det här verkligen är ett synnerligen viktigt steg, som riksdagen skulle taga, om riksdagen bifölle reservationen, genom det uttalande, som herr andre vice talmannen gjorde, då han uttryckligen sade ifrån, att det inte fanns någon anledning att göra skillnad i behandlingen av insättare i den bank, som nu är i fråga, och i fråga om de insättare, som det gällde i fråga om de allmänna sparbankerna. Jag för min del sade ifrån redan i går liksom vid tidigare tillfällen, att för mig är det en väsentlig skillnad, ty när man går med på att åt insättare i de allmänna sparbankerna ge en viss ersättning, så var det därför att det var en riksolycka i smått, som förelåg, och där staten, samhället liksom enskilda i andra fall kunde ha anledning att träda emellan. Det var dock över 80,000 insättare det då gällde. Här kan man emellertid inte tala om något liknande, även om olyckan med Privatbanken inträffat i dag, ännu mindre då den inträffat 1919.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag begärde ordet, när jag hörde den egendomliga motivering, som presterades av herr Paulsen. Han erinrade om, att vi vid hjälpen i anledning av den nu senast inträffade bankkraschen hade ersatt förmyndarmedel, och då menar han, att samma sakförhållande skulle bli rådande även i fråga om denna bank, som gjort konkurs 1919. Jag vill dock erinra om, att sedan denna bank gått i konkurs, har denna bestämmelse i förmyndarlagen tillkommit, vilken bestämmelse stadgar om medlens insättande i bank. Det synes mig därför i hög grad egendomligt, att man skulle lämna denna hjälp retroaktivt.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till utskottets hemställan.

Herr **Lithander:** Herr talman! Såväl den debatt, vi åhört i dag, som de motioner som väckts av herr Pålsson m. fl. och av herr Jönsson i Revinge m. fl. liksom även de debatter, vi tidigare haft i dessa frågor, giva vid handen, vilka oerhört betänkliga vägar, som riksdagen har ingått på. När vi i dag från en ärad talare i presidiet hörde, att det av ett förut fattat beslut såsom en logisk konsekvens skulle följa, att man även i detta fall skulle ge ersättning, så förstå vi betydelsen av varje beslut, som här fattas. Det är prejudicerande och åberopas omedelbart som skäl för ytterligare åtgärder. Tro icke herrarna, att, när ett antal år har gått, ett dylikt beslut, som reservanterna här föreslå, skulle kunna åberopas som prejudicerande? Jag vill icke minst lägga riksdagens lantmän på hjärtat, hur detta tenderar till att på rikets skattebetalare, på personer, som många gånger ha svårt att klarera sina skatteåligganden, överflytta det ansvar, som rätteligen borde drabba på annat håll. — Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Anderson i Råstock sade, för såvitt jag uppfattade honom rätt, att om icke riksdagen givit ersättning åt innehavare av skolsparbanksböcker (jag vet inte om jag uppfattade honom rätt, men han nickar bifall), så skulle han icke nu velat vara med på detta. Om den åtgärden, att man försöker att uppamma och befrämja sparsamhet i riket genom att utdela sparbanksböcker och väcka sparsamhetsintresset från tidiga år skulle innebära garanti för insättarna att un-

Ang. ifrågasatt ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken. (Forts.)

der alla förhållanden riksdagen skulle ansvara för insättningarna, då äro vi inne på synnerligen betänkliga vägar.

Herr Anderson i Råstock sade, att det gäller att få papperen på bordet. Det hade behövts i fråga om Allmänna sparbanken och Jordbrukarbanken, innan man fattat så vittgående beslut, som redan fattats och som vi inom kort stå i begrepp att fatta.

Det nämndes, att förmyndare har rätt och skyldighet att placera förmyndarmedel i sparbankerna, men jag tror, att därvidlag gäller det att draga upp en bestämd gräns mellan våra gamla på ordentligt sätt skötta sparbanker och kristidsföretagen. Jag vill på det allra livligaste varna för beslut, som nu eller framdeles kunna på skattebetalarna överflytta ansvaret.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Björkman*, *Alströmer*, *Leffler*, *Anderson* i Linköping och *Nylander*, fröken *Wellin* samt herrar *Holmdahl*, *Wirsell* och *Nordkvist*.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Beträffande konsekvenserna, om riksdagen bifaller reservanternas framställning, vill jag framhålla, att reservanterna utgå ifrån, att, när riksdagen vill att staten skall lämna ersättning för förmyndarmedel, som insatts i allmänna sparbankerna, är det rimligt, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och begär, att det skall tagas i övervägande, huruvida icke sådana insättare i Privatbanken även böra erhålla ersättning för lidna förluster.

Herr Olsson i Gävle framhöll, att Privatbanken gick i konkurs 1919 och att den lag, som gäller om förmynderskap, har tillkommit senare. Jag skulle då vilja fråga herr Olsson: Skall det beträffande allmänna sparbankerna göras en undersökning, i vilken utsträckning förmyndarmedel insatts i allmänna sparbankerna, innan lagen om förmynderskap trätt i kraft? Om herr Olsson i Gävle menar, att förmyndarmedel, som insatts dessförinnan, icke böra ersättas, finner jag hans resonemang logiskt och riktigt, men annars kan jag inte finna, att det är riktigt.

Herr Jonsson i Eskilstuna framhöll, att staten på grund av att staten utövar kontroll över allmänna sparbankerna borde vara ersättningsskyldig. Jag kan förstå, att herr Jonsson i Eskilstuna anser, att bankinspektionens kontroll är mindre effektiv än allmänna ombudens kontroll i sparbankerna bör vara. Bankinspektionen glömde nog beträffande Privatbanken att i tid se efter, hur det förhöll sig med dess affärer. Annars hade företaget nog stoppat, innan insättarna drabbats av förluster. Men att kontrollen över allmänna sparbankerna skulle vara bättre än bankinspektionens kontroll, det har jag inte trott vara fallet, utan jag trodde att den var sämre.

Herr Lithander talade om konsekvenser och sade, att han i första hand ville varna lantmännen för konsekvenserna av alla dessa utgifter. Ja, herr Lithander, lantmännens ställning är snart sådan, att det betyder föga, om man sänker skatten med 10, 15 eller 20 enheter. Det är mycket vänligt av herr Lithander, men jag är övertygad om att det har mycket liten verkan för lantmännen. Det kan möjligen ifrågasättas, huruvida det varit riktigt av riksdagen att gå in för de principer, som riksdagen gått in för, då det gällt allmänna sparbankerna, men då riksdagen faktiskt gått in för dessa principer, kan jag icke finna, att de skäl, som här anförts emot reservanternas förslag, äro så bärande, att icke riksdagen bör bifalla reservationen.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Herr Olsson i Gävle påpekade, att lagen om förmynderskap tillkom först sedan Privatbanken gjort konkurs, och detta an-

Ang. ifrågasatt ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken. (Forts.)

ser han vara skäl nog, att förmyndarmedel, som insatts i Privatbanken, icke skulle ersättas. Lagen om förmynderskap skulle i det fallet icke ha någon betydelse. Jag vill gentemot herr Olsson i Gävle framhålla, att även innan den gällande lagen om förmynderskap tillkom, ålåg det förmyndare att göra förmyndarmedel räntebärande, och då fanns det knappast någon annanstans att göra dem räntebärande än i sparbankerna. De skäl, som herr Olsson i Gävle anförde, hålla nog icke.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag vill fästa herr Pehrssons i Bramstorp uppmärksamhet på att det är skillnad på den bankinspektion, som utövas i fråga om privatbankerna, och den kontroll, som de allmänna ombuden utöva över sparbankerna.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Riksdagen bör taga sig ännu en funderare, innan riksdagen går in för att fatta ett beslut av samma slag, som vi innevarande år fattat beträffande allmänna sparbankerna. Är det meningen, att riksdagens beslut skola få retroaktiv verkan mer än 10 år tillbaka i tiden? Vart skall det egentligen taga vägen? Hur kan man klara upp den skivan i fortsättningen, det skulle jag vilja fråga? Vi ha tillräckligt många gånger här fått lov att hålla på att riksdagen icke skall gå in för att låta något som helst beslut få retroaktiv verkan. Det har inträffat i vissa fall, då särskilt behjärtansvärda omständigheter förelegat, att riksdagen låtit ett beslut få retroaktiv verkan, men vilka svårigheter har inte detta berett riksdagen? Jag vågar bestämt påstå, att, om vi gå in för denna princip här, äro vi ute på ett gungfly, som vi icke komma att lyckas taga oss i land ifrån.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Med herr Jansson i Falun förenade sig herr *Björnberg*.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag skulle vilja göra de båda herrarna på skånebänken uppmärksamma på att man icke talat om, när medlen insatts vare sig i Privatbanken eller i Allmänna sparbanken. Det, som måste vara utslagsgivande, är naturligtvis de förhållanden, som voro rådande, när kraschen kom. Annars skulle det bliva rätt underliga konsekvenser. Det skulle ju leda till att de båda herrarna finge ge sig ut på jakt efter alla banker, som stoppat, hur långt tillbaka i tiden det än skett. Jag gissar, att till och med dessa båda herrar skulle baxna inför sådana konsekvenser.

Sedan vill jag gentemot herr Paulsen framhålla, att överförmyndare har att tillråda, var den omyndiges medel skola placeras. Det bör väl ändå inverka en smula på saken.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det var den där preskriptionstiden, som herr Jansson i Falun viftade med. Till den kraft och verkan det hava kan ber jag att få erinra om att frågan varit före, så nog har den hållits vid liv. Någon preskription kan man icke tala om, ty ingen preskriptionstid är försutten.

Sedan tycker jag i alla fall det är litet lustigt, att man vill draga sådana konsekvenser som man här gjort. De, som icke vilja vara med om reservationen, säga, att eftersom det utbetalas mer än 75 procent till Privatbankens insättare, böra icke förmyndarmedel ersättas. Jag förstår inte riktigt, var logiken ligger i det resonemanget eftersom man i det beslut, som jag tillåtit mig åberopa, just har ställt förmyndarmedel och skolsparbanksmedel alldeles oberoende av vad andra insättare ha fått.

Ang. ifrågasatt ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken. (Forts.)

Herr Conrad Jonsson i Eskilstuna ville göra gällande, att den inspektion, som skedde genom bankinspektionen, icke vore så mycket värd. Det förvånar mig då att man just i går på förslag av bankoutskottet beslöt att organisera sparbanksinspektionen efter i huvudsak samma principer fast naturligtvis med bibehållande av de allmänna ombuden. Jag kan försäkra herrarna, att jag har icke något annat intresse i denna fråga än att så långt som möjligt få rättvisa åt likställda grupper. Det upplystes i statsutskottet, att det finnes stora trakter inom Privatbankens verksamhetsområde, där det just var fråga om fattigt folks förmyndarmedel, som placerats i banken i fråga.

En liten reflexion till. Förra gången detta ärende förelåg till behandling klagade man på bristande utredning. Motionärerna ha gjort en utredning, och då säger man, att motionärernas förslag vilja vi inte alls vara med om. När så reservanterna föreslå, att *Kungl. Maj:t* skall få göra en utredning, passar inte det heller. Jag förstår inte vad det är för mening med detta. Jag förstår dem, som icke vilja göra någonting, men dem, som åtminstone i andra fall velat vara med om att försöka få litet fason på det hela, men ändå inte vilja biträda reservanternas förslag, begriper jag inte alls.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Herr Olsson i Gävle framhöll som särskilt anmärkningsvärt, att överförmyndare ha att bestämma, var förmyndarmedel skola placeras. Men det finns vissa placeringar, som förmyndaren har rätt att göra utan överförmyndarens hörande. Förmyndaren har rätt att utan överförmyndarens hörande placera medel i sparbanker. Om medel komma bort, bör icke då den stat, som skapat den lagen vara ersättningsskyldig? Jag kan icke förstå hans resonemang på denna punkt. För mig står det fullkomligt klart, att så bör ske.

Herr **Lithander:** Herr talman! Denna debatt är absolut betecknande för läget. Jag håller fullständigt med herr Jansson i Falun om, att vi här äro ute på ett gungfly. Det är precis vad vi äro.

Jag begärde emellertid ordet för att säga min ärade kamrat på skånebänken herr Pehrsson i Bramstorp, som icke tyckte, att jag hade rätt i att varna lantmännen för följderna, därför att, som han sade, lantmännen ha det så svårt, att det icke betyder någonting för dem vad de ha i statsskatt. Jag är ledsen, att det är så dåligt i Skåne, och jag skall gärna medverka till att bättra på det förhållandet, men desto bättre finns det dock andra landsändar i riket, där lantbruket icke är så dåligt och där följaktligen statsskatten har en viss betydelse även för lantmännen, och till lantmännen i dessa landsändar skall jag bedja att få vända mig, när jag icke har något gehör på skånebänken.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman, endast ett par ord till herr Anderson i Råstock. Jag yttrade, att ett riksdagens beslut icke borde få retroaktiv verkan. Herr Anderson i Råstock framhöll gentemot vad jag yttrat, att det här icke kunde bli tal om någon preskription. Jag vill då erinra herr Anderson om att det är två skilda saker. Jag vet full väl att här icke har försuttits någon preskriptionstid utan här har framförts motioner år efter år. Således är den vägen öppen, som herr Anderson var inne på. Jag menade att man bör tänka på konsekvenserna, innan man går att fatta beslut i den riktning, som här föreslagits.

Herr **Hedvall:** Herr talman! För den, som deltagit i riksdagens beslut om ersättning åt insättarna i allmänna sparbankerna, synes det mig inte gärna finnas mer än en utväg i den här frågan, och det är att ansluta sig till reser-

vationen. Reservationen avser ju ingenting mer än att få till stånd en utredning rörande skäligheten av att i vissa undantagsfall giva Privatbankens insättare ersättning. Det är klart, att det kan föranleda vissa konsekvenser, men, såvitt jag kan se, kan man icke undgå dem. Men konsekvenserna rörande förmyndarmedel skulle man väl för framtiden kunna komma ifrån, om Kungl. Maj:t och riksdagen ville föreskriva, att förmyndarmedel för framtiden skola placeras i postsparbanken.

Ang. ifrågasatt ersättning till insättarna i aktiebolaget Privatbanken. (Forts.)

Jag vill rekommendera herr Lithander att tänka på den vägen för att undgå konsekvenserna.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Paulsen begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 144, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för japropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Å föredragningslistan var härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. anslag till socialstyrelsen m. m.

Uti en till riksdagen avlåten, den 25 februari 1929 dagtecknad proposition, nr 206, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen

dels besluta, att antalet ordinarie befattningar i socialstyrelsen jämte de för vederbörande befattningshavare avsedda lönegrader skulle bestämmas i enlighet med ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag,

dels ock godkänna av departementschefen förordat förslag till stat för socialstyrelsen, att tillämpas från och med budgetåret 1929/1930 m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren

nr 279 av fröken *Hesselgren m. fl.;*
nr 280 av herr *Cederborg m. fl.;*
nr 281 av herr *Thorberg;* och
nr 282 av herr *Rydén;* samt

Ang. anslag till socialstyrelsen m. m. (Forts.)

inom andra kammaren

nr 430 av herrar *Lindqvist* i Stockholm och *Carleson*.

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och motionerna I: 280 och 281 samt II: 430 ävensom med avslag å motionen I: 279

a) besluta, att antalet ordinarie befattningar i socialstyrelsen skulle från och med den 1 juli 1929 vara bestämt på följande sätt:

		Lönegrad
1	generaldirektör, arvode enligt 5 § i avlöningsreglementet	—
5	byråchefer	B 30
1	byråassistent	B 26
3	förste aktuarier	B 24
1	förste byråingenjör	B 24
3	sekreterare	B 24
1	sekreterare och inspektörsassistent	B 24
4	aktuarier	B 21
1	bibliotekarie och arkivarie	B 21
1	byråingenjör	B 21
7	kansliskrivare	B 11
1	förste expeditionsvakt	B 7
8	kanslibiträden	B 7
2	expeditionsvakter	B 5
13	kontorsbiträden	B 4
1	skrivbiträde	B 2

b) godkänna följande stat för socialstyrelsen, att tillämpas från och med budgetåret 1929/1930:

Stat.	Kronor.
Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag	297,200
Vikariatsersättningar, förslagsanslag	5,000
Arvoden à 1,000 kronor till två fullmäktige	2,000
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m.	27,400
Summa kronor	331,600

c) höja det ordinarie förslagsanslaget till socialstyrelsen, nu 317,400 kronor, med 14,200 kronor till 331,600 kronor; samt

d) till socialstyrelsens verksamhet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 138,000 kronor; ävensom

II:o) att motionen I: 282 måtte anses besvarad genom vad utskottet i sitt utlåtande anfört.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Carl A. Carlsson, N. J. Martin Svensson* och *Walles*, vilka ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan i reservationen intagen lydelse; samt

av herr *Järte*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Carlström:** Herr talman! Vid detta utlåtande är fogad en reservation av herr Carlsson i Gävle m. fl. i första kammaren. Den går ut på, att

Ang. anslag till socialstyrelsen m. m. (Forts.)

vad utskottet här uttalat sig om i avseende på fattigvårds- och barnavårdsbyråns inordnande under socialstyrelsen icke skulle på det sättet uttalas av riksdagen, nämligen att man i princip beslöte sig för att förlägga denna byrå under socialstyrelsen. Frågan har ju kommit upp närmast på grund av en motion av herr Rydén, som i densamma har framfört åtskilliga skäl för en sådan anordning. Han har då först och främst vidrört, att man redan förut vid flera tillfällen har haft denna fråga på tal, och han har i motionen sökt påvisa, att man på det sättet skulle få både en billigare organisation och en som sakligt sett kanske verkade bättre än vad som nu är förhållandet, på grund av att fattigvårdsärendena hava ett visst samband med de ärenden som man har att handlägga i socialstyrelsen. Emellertid tror jag, att man kan säga, att om fattigvårds- och barnavårdsärendena utbrytas ur socialdepartementet och läggas under socialstyrelsen, blir nog följden den, att det egentligen icke blir någon besparing, utan att man i alla fall inom socialdepartementet får hava någon kraft, som har att handlägga en del av de spörsmål som i alla fall komma att där behandlas och som icke kunna flyttas med denna tredje byrå till socialstyrelsen. Jag anser också, att då Kungl. Maj:t har tillsatt en utredningskommitté för att undersöka, om icke ett bättre samarbete kunde komma att anordnas av kommunerna i fråga om de sociala ärendena, det knappast nu är rätta tidpunkten att ta upp denna fråga, utan att man bör avvakta tills utredningen blivit genomförd och man får se vad den leder till även då det gäller tillsynen av dessa organisationer, och att man således icke går in för att i princip så starkt uttala sig för en överflyttning som här skett.

Jag skall därför endast med dessa korta ord be att få yrka bifall till den reservation, som här har avgivits av herr Carlsson i Gävle m. fl. i första kammaren.

Med herr Carlström förenade sig herr *Ekman*.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Det är ingen annan skillnad på reservationen och utskottets utlåtande än att reservanterna anse, att man icke skall ge tillkänna, att det förefinnes vissa sympatier för att ifrågavarande byrå överflyttas till socialstyrelsen. Majoriteten inom utskottet har däremot varit av den uppfattningen, att det icke kunde skada att man i motiveringen gav uttryck för den uppfattning, som gjort sig gällande i utskottet, och jag tror därför icke man bör hesitera att taga den motivering, som utskottet här har förebragt. Jag vill icke närmare ingå på den saken, utan jag menar att den frågan återkommer, när Kungl. Maj:t prövat saken, och då har man att taga definitiv ståndpunkt. Jag menar därför, att det kan vara onödigt att här draga upp en lång debatt, och jag skall därför be, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Herr talman! Det huvudmotiv som främst föreligger för utskottets ståndpunktstagande, när det gäller att i det stora hela undanskjuta förevarande fråga till ett kommande år, är det redan av herr Carlström berörda angående fattigvårds- och barnavårdsinspektionens placering. Utskottet har på denna punkt en mycket kort motivering. Man säger endast att för en förändring av den nuvarande organisationen synas skäl föreligga, och därom kunna naturligtvis alla vara ense, men om man ser litet högre upp på samma sida, har utskottsmajoriteten från frågans tidigare behandling likväl refererat även skäl emot, och det hade kunnat vara skäl att erinra om dem litet kraftigare. Man erinrar sålunda om att det år 1918, då riksdagen beslöt den nuvarande ordningen, anfördes till förmån

Ang. anslag till socialstyrelsen m. m. (Forts.)

för placeringen inom departementet, att det »vore ovisst, huruvida barnavårdsärendena borde hänföras till socialstyrelsen», och vidare »att fattigvårdsinspektörens samarbete med länsstyrelserna syntes underlättas genom hans förläggning inom departementet i stället för hos ett centralt ämbetsverk». Kostnadsfrågan har också utskottet halkat förbi, ehuru den möjligen också, på sätt som herr Carlström berört, bör uppmärksammas, innan man söker lösa frågan på det sätt som möjligen varit utskottets avsikt.

Jag erkänner gärna, att man kan anföra skäl både för och emot den förläggning, som utskottet här förslagsvis har siktat på. Jag tolkar också utskottets uttalande så, att utskottet icke tagit definitiv ståndpunkt till denna sak, alldenstund man sagt, att man icke vill taga ställning utan föregående övervägande från Kungl. Maj:ts sida. På den punkten hava emellertid reservanterna sökt att åstadkomma bättre klarhet än vad utskottets utlåtande har lyckats åstadkomma.

Vad utskottet vidare anför om förläggning av bränslekontrollen är en detalj, som man kan betrakta, jag höll på att säga, närmast som en smaksak. Man kan flytta den till byggnadsstyrelsen, som dock kanske icke i och för sig kan sägas vara särskilt rustad för detta, närmast av den anledningen att man för denna bränslekontroll fortfarande torde behöva anlita underinspektörerna inom yrkesinspektionen. Om man nu, som många skäl tala för, skall fortsätta med den anordningen och icke skapa en dyrare, blir följden, att underinspektörerna, vilkas reseprogram äro svåra att ordna, få sortera under två skilda myndigheter. Jag vet icke, om utskottet närmare övervägt den saken, då det avgivit sitt utlåtande. Det är emellertid en fråga, som icke är så utredd som utskottet möjligen synes förutsätta. Däremot skall jag gärna erkänna, att det skäl som utskottet åberopar i tredje rummet, nämligen lösdrivarelagstiftningens sannolika snara framläggande och de följder den kan hava med sig, är sådant som jag kan finna acceptabelt. Det har kommit fram efter det propositionen utarbetades, att de sakkunniga ha sina tankar åt det hållet, och det kan därför vara ett skäl som talar för utskottets ståndpunkt.

Slutligen har utskottet dragit en gräns, som också är mycket subjektiv. Man säger, att vad man först talat om är sådant, som bör föranleda uppskov med omorganisationsfrågan, men när man kommer in på vissa andra uppräknade frågor, som också kunna beröra socialstyrelsen, anses de icke böra inverka på omorganisationen. Det är ett vittnesbörd så gott som något för riktigheten av Kungl. Maj:ts ståndpunkt, att man här kunde utan uppskov gjort vissa definitiva ändringar beträffande socialstyrelsens omorganisation. Socialstyrelsen är ett verk, som av skäl, som utskottet också åberopat, ständigt har varit föremål för vissa omregleringar, men där man dock kan försöka skapa litet mera stadga än som för närvarande kan anses råda. Jag skall på den punkten med tacksamhet be att få annotera, att utskottet gjort det uttalandet, att vakanssättning icke får upprätthållas i sådana fall, där det för styrelsens arbete måste anses vara otjänligt. — På skäl som jag anfört, herr talman, skulle jag självfallet gärna se, att kammaren bifölle reservationen.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Förutom de skäl som föreligga för utskottets motivering finnas nog också andra skäl, som jag tror departementschefen icke är främmande för, och det är just behandlingen av fattigvårds- och barnavårdsärendena, när de komma klagovägen till Kungl. Maj:t. Jag tror det är en synpunkt, som måste beaktas vid denna utredning och som förefaller åtminstone mig vara av synnerligt stor vikt, ty det kan icke vara lämpligt enligt mitt förmenande, att samma byrå, som tidigare handlagt ärendena inom socialdepartementet, när sedan överklagande eventuellt kommer från en kommuns sida, skall bliva föredragande inför departementschefen. Det är en

anordning, som jag tror saknar motstycke i övrigt inom statsförvaltningen. Jag tror man bör taga litet hänsyn även till den saken.

Ang. anslag till socialstyrelsen m. m. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen först framställd proposition på bifall till utskottets hemställan fattade kammaren beslut i enlighet härmed.

Vidare gav herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering oförändrad, dels ock på godkännande av samma motivering med den ändring däri, som innefattades i den av herr Carl A. Carlsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och godkände kammaren utskottets motivering oförändrad.

§ 10.

Ang. anslag till social-departementet.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till socialdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli. Därvid anförde:

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Herr talman! Jag skall endast be att få yttra några ord med anledning av utskottets motivering. Det är riktigt, som utskottet säger, att ett intimt samarbete, när det gäller denna kontroll över spädbarnshem m. m., måste äga rum mellan medicinalstyrelsen och statens fattigvårds- och barnavårdsinspektör. Och så har också varit förhållandet. Den inspektion, som hittills ägt rum, har gjorts med anlitande av läkare, och tjänsteläkarna ha underrättats om vad som kunde ankomma på dem att taga befattning med. Den undersökning, som här avses och som skulle tillföras ett extra anslag på 3,000 kronor, är närmast ett fullföljande av en engångsundersökning, som skulle tjäna till underlag för bedömande av huru man för framtiden skall ordna med denna fråga.

Vad jag närmast ville säga något om är vad utskottet uttalar om framtida löpande kontroll, där utskottet säger, att denna »torde normalt böra genomföras med anlitande av vederbörande tjänsteläkare efter direktiv från medicinalstyrelsen». Det är kanske icke riktigt klart, huru man skall uppfatta detta, att det bör ske med normalt anlitande av tjänsteläkare. Det torde icke vara så mycket att säga om detta i vad angår den hygieniska kontrollen. Men det kan naturligtvis också, vilket utskottet otvivelaktigt varit uppmärksamt på, inträffa förhållanden, då det icke är lämpligt att anlita tjänsteläkare. Det kan självfallet förekomma sådana tillfällen, då en tjänsteläkare haft tillsynen över ett sådant vårdhem, kanske även där man av sociala synpunkter anser sig böra ingripa. Sådana fall hava inträffat, där spädbarnshem måst stängas, ehuru de ur hygienisk synpunkt varit bra skötta, men där det däremot ur social synpunkt förekommit missgrepp av uppseendeväckande art. Sedan kan det givetvis också vara så, att tjänsteläkaren icke är särskilt lämplig för ifrågavarande uppgift på en given plats, även om man i regel kan räkna med att så är förhållandet. Där kan behövas avvikelser från den normala regel, som utskottet uttalar sig för.

Vad jag emellertid särskilt ville framhålla är, att missgreppen, såsom jag berört, kunna vara av dels medicinsk och dels social art. De hittills utförda undersökningarna hava visat, att det just är ur social synpunkt, som de största bristerna förekomma. Exempelvis har nämnts, att ifrågavarande mödrar i mycket stor utsträckning blivit utsatta för hänsynslös exploatering, att barnen skilts från mödrarna, ofta några timmar eller dagar efter födelsen för att utackorderas i dåliga fosterbarnshem utan någon som helst övervakning från

Ang. anslag till social-departementet. (Forts.)

myndigheternas sida, och att genom allehanda manipulationer vid kyrkobokföringen de ogifta mödrarna och barnen blivit helt undandragna tillsyn av barnavårdsmannen, som dock enligt lagen skulle värna om deras bästa. Slutligen hava i många fall förlossningshemmens föreståndarinnor lyckats att i strid mot lagens bestämmelser och bakom domstolarnas rygg få barnen adopterade emot betydliga vederlag till adoptivföräldrar och med stor ekonomisk vinst för sig själva.

Detta som jag här anfört som exempel torde tydligt visa, att det är åtskilligt av detta, som icke faller under vad som är tjänsteläkarnas uppgift och icke över huvud läkarnas uppgift utan som är sociala uppgifter av nog så ingående art, där det förutsättes en mycket ingående kännedom om författningar på det till barnavårdskontrollen hörande området. Det är detta, som gjort, att jag nu ansett mig böra fästa uppmärksamheten vid att man icke enligt min uppfattning bör utläsa utskottets utlåtande så, att man skall lägga ledningen och tyngdpunkten för hela denna kontroll hos medicinalstyrelsen, innan denna fråga har blivit närmare klargjord ur de synpunkter, som jag här tillåtit mig åberopa.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Man kan nog diskutera den sak, som departementschefen här berörde, huruvida man bör lägga tyngdpunkten i fråga om inspektionen hos medicinalstyrelsen eller icke. Man kan ju även resonera om huruvida det icke kan vara lämpligt, att fattigvårdskonsulenterna kunna få rätt att under sina tjänsteresor i vissa fall inspektera dessa hem ur social synpunkt. Däremot är det självklart, att man icke så bestämt kan säga ifrån, att här få icke extra ordinarie åtgärder vidtagas. Vi ha med flit här gått in för att ställa anslag till Kungl. Maj:ts förfogande för att Kungl. Maj:t skulle vidtaga de åtgärder, som kunna anses påkallade i olika förhållanden. Jag finner sålunda, att vad vi här huvudsakligen velat trycka på är, att man icke skall söka avkoppla tjänsteläkarna från den rent läkarvetenskapliga inspektionen av dessa hem. Man kan ju eljest hysa den misstanken, att här kommer man att få fristående inspektörer, läkarutbildade inspektörer, och det kanske icke i allo vore det allra lämpligaste. Vi hava för övrigt konfererat med medicinalstyrelsen om saken, och från dess sida synes intet hinder möta att lösa frågan på det sätt, vi här föreslagit.

Jag har endast velat säga dessa ord i anledning av departementschefens yttrande. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräknade kostnader för vanföreanstalt i Härnösand blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten.

Till behandling upptogs nu statsutskottets utlåtande, nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 7 mars 1929 dagtecknad proposition, nr 210, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med i stats-

rådsprotokollet angivna grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,800,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

motionen nr 198 inom första kammaren av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen ville besluta eller hos Kungl. Maj:t begära en sådan organisation av arbetslöshetsunderstödet, att sådant understöd meddelades vid behov alla arbetslösa medlemmar i samhället, oberoende av yrke eller samhällsställning;

de lika lydande motionerna nr 274 inom första kammaren av herr *Asplund m. fl.* och nr 409 inom andra kammaren av herr *Lindberg m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen ville, med hänsyn till inom övre Norrlands kusttrakter ännu rådande långvariga arbetslöshet och flertalet därav drabbade kommuners svaga finansiella ställning, höja det av Kungl. Maj:t i förevarande proposition begärda anslaget till arbetslöshetens bekämpande, 2,800,000 kronor, med 200,000 kronor till 3 miljoner kronor eller samma belopp, som beviljats för innevarande budgetår;

de ävenledes lika lydande motionerna nr 277 inom första kammaren av herr *Möller* och nr 419 inom andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm, vari hemställts, att riksdagen måtte till bekämpande av arbetslösheten i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna angivna grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 8,000,000 kronor; samt

motionen nr 431 inom andra kammaren av herr *Dahlén m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition måtte bevilja ett förslagsanslag å 30,000,000 kronor att användas för understödjande av kommunala och anordnandet av statliga produktiva arbeten för de arbetslösa, att riksdagen måtte såsom villkor för anslagets användande föreskriva, att arbetslöshetskommissionen avskaffades samt att hjälpverksamheten för de arbetslösa organiserades så, att ledningen därav lades direkt under socialdepartementet och att under socialdepartementet sorterande organ samt kommunerna erhölle rätt att mot avtalsenliga löner driva en självständig arbetslöshetspolitik, att riksdagen vid beviljande av ovan nämnda anslag måtte fastställa sådana direktiv för hjälpverksamheten, att alla arbetslösa skulle i möjligaste mån beredas arbete vid av kommuner eller stat anordnade produktiva hjälparbeten och att, därest i något fall sådant arbete ej kunde beredas de arbetslösa, dessa beviljades understöd efter de grunder, som i motionen framhållits.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å motionerna I: 198, 274 och 277 samt II: 409, 419 och 431, de fem sistnämnda, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 7 mars 1929 angivna grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,800,000 kronor.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Lindblad*, *Johan Nilsson* i Malmö, *Rydén*, *Asplund*, *Walles*, *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Törnkvist* i Karlskrona, *Wigforss* och *Andersson* i Höör förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa,

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition ävensom motionerna I: 274 och 277 samt II: 409, 419 och 431 till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med i reservationen förordade grunder, under femte huvudtiteln, avdelningen sociala verk och inrättningar, underavdelningen arbetsfred, arbetsförmedling, arbetarskydd m. m., för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 8,000,000 kronor; samt

II. att motionen I: 198, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad i reservationen anförts, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Herr talman! Jag ber att nu i samband med föredragningen av denna fråga få besvara den interpellation, som herr Edoff Andersson har riktat till mig angående vissa med arbetslöshetskommissionens arbeten sammanhörande spörsmål. Jag måste därvid först uttala mitt beklagande av att jag först i dag på morgonen fick klart för mig, att denna fråga skulle komma före i dag. Det misstag, som sålunda gjorts, har vållat att jag icke varit i tillfälle förrän möjligen just nyss, då jag själv fick det utskrivna svaret i min hand, att tillställa interpellanten detsamma.

Med andra kammarens tillstånd har kammarens ledamot herr Edoff Andersson till mig framställt följande frågor:

1) Anser herr statsrådet icke, att de verkningar arbetslöshetskommissionens verksamhet medfört nu motivera kommissionens avskaffande och genomförande av en därmed följande ändring i den statliga arbetslöshetspolitiken?

2) Därest så icke är fallet, har statsrådet då för avsikt att vidtaga sådana åtgärder, som kunna medföra, att det nu blockerade järnvägsbygget Jönköping—Ulricehamn upphör att bedrivas såsom nödhjälpsarbete samt ge arbetslöshetskommissionen direktiv att andra arbeten, om vilka tvist uppstår med resp. fackorganisationer, icke få av arbetslöshetskommissionen understödjas eller bedrivas som nödhjälpsarbete?

I motiveringen till dessa frågor berör interpellanten från olika sidor problemet om det allmännas verksamhet till lindrande av arbetslöshetens verkningar. I detta svåra spörsmål har jag haft tillfälle att tidigare meddela min allmänna uppfattning, senast i den till innevarande riksdag avlåtna propositionen nr 210 angående anslag till bekämpande av arbetslösheten, vilken proposition i dag föreligger till kamrarnas behandling. Som svar på interpellationen kan jag därför i stort sett inskränka mig till att åberopa vad jag sålunda anfört. Jag vill här endast sammanfattningsvis erinra om att i nämnda statsrådsprotokoll behandlas frågan om nödhjälpsarbetenas art och beskaffenhet, om arbetslöshetsklientelet i allmänhet och nödhjälpsarbetarklientelet i synnerhet samt om ungdomsarbetslösheten och den därmed sammanhängande frågan om yrkesutbildning.

Till vad i dessa frågor anförts i propositionen vill jag i anslutning till vad som yttras i interpellationen foga några särskilda anmärkningar för att sedan avslutningsvis besvara interpellantens direkta fråga rörande min uppfattning om arbetslöshetskommissionens vara eller icke vara.

De normer, efter vilka nödhjälpsarbeten utväljas, äro angivna i propositionen. De innebära, *att* sådana arbeten böra komma stat, kommun eller allmän institution till godo, *att* de böra vara ekonomiskt berättigade men dock ej av den art att de inom den närmaste framtiden kunna väntas komma till utförande på den allmänna marknaden, samt *att* de böra kunna verkställas vintertid och upptagas, nedläggas, utvidgas eller inskränkas i mån av växlingar i årstid och arbetslöshetens omfattning. Såsom jag anförde i propositionen, böra

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

dessa riktlinjer noggrant följas. Så torde också i allmänhet hava skett. Väl är det sant att under den svåraste arbetslöshetstiden så gott som alla nödhjälpsarbeten, som överhuvud erbjödo sig, måste tillgripas för att bereda arbete åt de tillströmmande stora skarorna av arbetslösa. Det kunde då icke undvikas, att bland anordnade arbeten förekommo sådana, som icke voro lämpliga för ändamålet. I den mån nödhjälpsarbetena minskas tack vare ökade arbetstillfällen och arbetarnas naturliga övergång till den öppna arbetsmarknaden, ökas också möjligheten att noggrant följa nyss angivna riktlinjer. Arbetslöshetskommissionen söker också tillse, *att* arbetslönerna kunna beräknas utgöra en jämförelsevis stor del av totalkostnaderna samt *att* arbetet är sådant, att varje person med normal arbetsförmåga dit kan hänvisas.

I detta sammanhang må emellertid ihågkommas, att nödhjälpsarbetena just på grund av sin natur alltid måste te sig mer eller mindre oekonomiska. Detta beror delvis på att de vid den tidpunkt, då de komma till utförande, icke äro nödvändiga eller ekonomiskt berättigade — skulle motsatsen vara fallet skulle ju arbetena tillhöra den öppna arbetsmarknaden. Delvis beror angivna förhållande också på att nödhjälpsarbetena till större delen måste bedrivas vintertid samt att de utföras av ovana eller eljest mindre lämpliga arbetare, vilka trots därav följande svaga arbetsprestationer måste tillerkännas en icke alltför låg avlöning. Härtill kommer också, att nödhjälpsarbetena belastas med vissa s. k. sociala utgifter för ortstillägg, sjukhjälp och dylikt.

Vid urvalet av nödhjälpsarbeten tillgår beträffande den största delen, de som utföras å statens skogar, på det sätt att förslag avgives av vederbörande domäntjänstemän, varefter saken avgöres av domänstyrelsen, som ställer arbetena till arbetslöshetskommissionens förfogande och bestrider viss del av kostnaden därför. Beträffande andra arbeten göres av vederbörande kommuner eller institutioner framställning hos arbetslöshetskommissionen, och det förekommer icke sällan att dylika framställningar avvisas på grund av att arbetet antingen anses vara alltför oekonomiskt eller att det är av beskaffenhet att böra och kunna komma till utförande å den öppna arbetsmarknaden. — Vad angår de av statsrevisorerna gjorda anmärkningarna beträffande vissa speciella arbeten, vilka av interpellanten upptagits, får jag hänvisa till de svar från domänstyrelsen och arbetslöshetskommissionen, som finnas intagna i del III av årets handlingar rörande statsrevisionen. Otvivelaktigt förekomma där omständigheter ägnade att bjärt belysa ovan berörda svagheter och att mana till all möjlig varsamhet i urvalet av nödhjälps- eller reservarbeten.

Då det i interpellationen anföres att kommissionen brukar hos statliga och kommunala företag framställa förfrågan om att få övertaga och utföra arbeten, som eljest skulle hava kommit till utförande på den öppna arbetsmarknaden, är detta enligt uppgift icke riktigt. Till kommunala myndigheter framställas numera aldrig några förfrågningar om arbete. De enda slag av arbetsobjekt, som erhållits efter hos vederbörande gjorda underhandsframställningar, hava varit väg- och flottledsarbeten. Vid vissa tillfällen, då särskilt omfattande hjälpbehov förelegat, har nämligen kommissionens arbetschef gjort förfrågan om vägbyggnads- och flottledsföretag, vilka voro godkända till utförande men vilkas genomförande icke på många år kunde väntas komma till stånd. Inga av kommissionen utförda arbeten skulle, enligt vad kommissionen meddelat, hava i annan ordning kommit till utförande under de närmaste åren.

Vad särskilt angår det i interpellationen speciellt berörda nödhjälpsarbetet vid järnvägsbyggnaden Ulricehamn—Jönköping, ansågs detsamma efter omsorgsfull prövning vara av beskaffenhet att enligt de angivna riktlinjerna lämpligen kunna anlitas som nödhjälpsarbete. Den verkställda utredningen

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

gav vid handen, att företaget med all säkerhet icke skulle komma till stånd i vanlig ordning. Det är självfallet möjligt, att, såsom interpellanten gör gällande, det skulle låtit sig göra att å den öppna arbetsmarknaden få vissa arbeten vid banbyggnaden utförda för samma kostnad, som med nuvarande sätt för utförandet beräknats, om man nämligen förfogat över erforderligt byggnadskapital. Men nu fanns ju sådant kapital icke tillgängligt; det tillsköts genom arbetslöshetskommissionen mot det att vissa banarbeten utfördes som nödhjälpsarbeten. Det är också min uppfattning att ifrågavarande banbyggnad icke åtminstone ännu på lång tid skulle kommit till stånd, därest icke kapital sålunda tillskjutits av arbetslöshetsmedel och arbetet till väsentliga delar kunnat utföras som reservarbete. — Vad angår den omförmälda blockaden mot banarbetet har denna haft menlig inverkan endast för dem som till följd därav vägrat mottaga anvisat arbete vid företaget och till följd därav måst enligt gällande regler avstängas från arbetslöshetshjälp. Banarbetet har enligt uppgift hela tiden fortgått med ungefär det antal arbetare, som ansetts lämpligen kunna där sysselsättas. Genomsnittliga arbetsstyrkan under detta års tre första månader utgjorde över 350 man; dock har omsättningen av arbetare under angivna förhållanden varit större än vanligt, vilket naturligtvis vållat vissa olägenheter och extra kostnader. En måhända icke avsedd verkan av blockaden har varit att många, som eljest skulle hava anmält sig såsom arbetslösa, nu för att icke riskera hänvisning till banbygget underlåtit sådan anmälan. Hava de i stället genom särskilda ansträngningar lyckats på bättre sätt skaffa sig arbetsförtjänst, så är ju detta endast lyckligt. Minskningen i tillströmningen av anmälda arbetslösa, sannolikt av nämnd anledning, uppgives vara tydligt märkbar.

Ytterligare må beträffande frågan om nödhjälpsarbetens beskaffenhet och förhållanden till den fria marknaden framhållas, att densamma för närvarande i viktiga hänseenden är föremål för utredning inom arbetslöshetskommissionen, vid vilken utredning överläggningar föras med tillkallade representanter för landssekretariatet samt vissa fackförbund. De av landsorganisationen framställda spörsmål, som avses med utredningen, innefatta så gott som hela frågan om nödhjälpsarbetenas art och beskaffenhet. Då resultatet av denna utredning sannolikt under höstens lopp föreligger, har man större möjlighet att fatta bestämd ståndpunkt till därav berörda frågor.

Vad härefter angår *reservarbetarklientelet*, hava säkerligen många av de svårigheter, som uppstått vid reservarbeten, berott på att man icke tillräckligt beaktat vikten av en gallring av de personer, som hänvisades till dylika arbeten, varav följt att arbetsplatserna stundom tillförts personer, som bort på annat sätt omhändertagas. Sedan numera uppmärksamheten blivit fäst på hithörande förhållanden, är det att antaga att förhållandena på arbetsplatserna icke komma att väsentligen avvika från vad som vid motsvarande arbeten i den öppna marknaden är vanligt. Därigenom förbättras uppfattningen om reservarbetarna i det allmänna medvetandet och underlättas deras överflyttning till annat arbete. — Vikten av att i sistnämnda syfte genom effektiv arbetsförmedling och andra åtgärder göra alla möjliga ansträngningar har jag i propositionen särskilt betonat.

En fråga, som på hithörande område är i hög grad behjärtansvärd, är den som sammanhänger med ungdomsarbetslösheten och därigenom även med yrkesutbildningen. Jag behöver icke närmare utveckla dess stora sociala betydelse. Spörsmålet är för närvarande föremål för särskild prövning. Kommerskollegium har i sitt yttrande över arbetslöshetsförsäkringssakkunnigas betänkande kraftigt framhållit vikten av hithörande spörsmål och arbetslöshetskommissionen har anbefallts att avgiva yttrande i anledning av vad sålunda och i övrigt anförts. På grund av detta uppdrag

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

företager nu kommissionen utredning rörande det faktiska läget på området. En intressant belysning erhöll frågan även vid det möte, som för kort tid sedan hölls inför socialstyrelsen med arbetsförmedlingsföreståndarna i riket, till vilket möte på min anmodan även inbjudits en del för ungdomsvården särskilt intresserade personer. Vid detta möte vitsordades allmänt, att någon arbetslöshet icke kan sägas vara rådande inom de lägsta åldrarna, nämligen till och med 17-åringarna; särskilt beträffande flickor föreligger snarare brist på arbetskraft i dessa åldrar. Från och med 18-årsåldern till och med åldern av några och 20 år inträder emellertid därefter en kritisk period. Anledningarna härtill uppgåvos vara flera: såsom den förestående värnpliktstjänstgöringen, vissa kollektivavtals bestämmelser om full arbetslön åt 18-åringar, ehuru sådan i regel icke kunde anses betingad av arbetsprestationen, vilket därför gjorde dem mindre eftersökta, samt slutligen — och kanske framför allt — att de ofta vore i saknad av erforderlig yrkesutbildning; de bliva för gamla för hantlangar- eller springpojkssysslor men hava icke förvärvat kunskaper nog att vinna inträde i ett specialyrke. I vissa fall ansågs även fackföreningarnas exclusiva politik inverka och göra det svårt även för utbildade ynglingar att få fast fot inom ett fack.

Sålunda och även på annat sätt framkomna synpunkter giva vid handen, att spörsmålet om ungdomsarbetslösheten till största delen är en fråga om yrkesutbildningen. Det torde visa sig nödvändigt att erforderliga möjligheter till ökad utbildning i detta hänseende, såväl för ynglingar som i vissa fall för äldre, måste ordnas genom det allmännas medverkan i större omfattning än nu. Den under äldre mera patriarkaliska förhållanden förekommande utbildningen hos hantverksmästare blir alltmera sällsynt, och fackföreningarna äro ofta icke tillräckligt intresserade av utbildning för rekryteringen inom resp. fack. I detta sammanhang vill jag erinra om en möjlighet, visserligen av mera tillfällig art, som icke synes hava blivit tillräckligt utnyttjad. Arbetslöshetskommissionen äger att på framställning av kommun anordna yrkesutbildningskurser, däri staten bestrider största delen av kostnaderna. Sådana framställningar hava emellertid inkommit endast i ringa omfattning, och genom kommunalt initiativ skulle nog åtskilligt stå att vinna på denna väg.

En fråga, som icke beröres i de till mig riktade spörsmålen men vid vilken interpellanten ganska vidlyftigt uppehåller sig i sin motivering, är den som angår *arbetslönen till nödhjälpsarbetarna.* Jag bortser vid behandlingen härav från de överord, som av interpellanten fällts i detta sammanhang, och vill i stället lämna en redogörelse för det faktiska läget. Grundläggande äro därvidlag de av 1922 års riksdag lämnade direktiven, i vilka det heter, att nödhjälpsarbetarlönerna böra mera smidigt anpassas efter gällande lönenivå; arbetslöshetskommissionen borde för varje särskilt fall fastställa det belopp, med vilket en nödhjälpsarbetares löneförmåner skulle understiga de löner, som vore gällande för grovarbetare på den öppna arbetsmarknaden, med skälig hänsyn tagen till vederbörandes möjligheter att bereda sig uppehälle på den sålunda fastställda nödhjälpslönen. Upprepade gånger hava undersökningar verkställts rörande grovarbetarlönen å olika orter, och med ledning därav har nödhjälpslönen per dag vid ackordsarbete fastställts och därefter ackorden bestämts så att en arbetare med normal arbetsprestation skulle kunna komma upp till den för arbetsplatsen bestämda nödhjälpslönen. För närvarande gäller en skala med tio steg. Vid den lägsta fastställda grovarbetarlönen, 3 kronor 50 öre per dag, utgör den fastställda nödhjälpslönen 3 kronor 45 öre. För varje stegring av grovarbetarlönen med 50 öre stiger nödhjälpslönen med 25, 30 à 35 öre, så att vid den högsta fastställda grovarbetarlönen, 8 kronor, nödhjälpslönen utgör 6 kronor 10 öre. Ser man till hur dessa bestämmelser verka, finner man att resultaten bliva synnerligen växlande med hänsyn till olika vana

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

vid förekommande arbeten samt olika arbetsvillighet, ålder och uthållighet. Under januari månad detta år bedrevos 60 arbetsföretag, förutom flottledsarbeten m. m. i vissa älvar i Norrbotten. Medeldagsförtjänsten vid de 60 arbetsföretagen utgjorde då 3 kronor 89 öre, vilket motsvarar ett procentuellt överskott av 4 % över de teoretiskt beräknade ackordsförtjänsterna. Förhållandena växlade emellertid starkt — med intill c:a 20 % uppåt och nedåt — på skilda arbetsplatser allt efter nyss anförda förhållanden.

Vad angår arbetsförtjänstens tillräcklighet är det nog ett faktum, att nödhjälpsarbetarna anlita kommunernas fattigvård i större omfattning än arbetare, anställda å den öppna arbetsmarknaden. I vissa fall kan detta sannolikt bero på sättet för nödhjälpsarbetarlönens fastställande, men i många andra fall är så säkerligen icke förhållandet. Nödhjälpsarbetarklientelets genomsnittliga beskaffenhet är förklarligt nog sämre än arbetarstammens å den öppna marknaden, och av nödhjälpsarbetarna finnas säkerligen många, som vant sig att även under normala arbetsförhållanden anlita fattigvården för sina familjers försörjning. Ytterligare är att märka, att en närmare granskning av de ändamål, till vilka fattigvårdsbidrag utgått åt nödhjälpsarbetare, enligt uppgift ådagalägga, att den beviljade hjälpen i regel icke kunde anses hava fungerat såsom någon egentlig lönefyllnad till nödhjälpsarbetarlönerna. I stället syntes understödsbeloppen hava utbetalats på grund av omständigheter, som bruka göra sig gällande jämväl under mera normala förhållanden. En väsentlig del av de kontanta bidragen torde sålunda hava åtgått till bestridande av sjukvårdskostnader för den arbetslöse eller hans familj. En undersökning av hithörande förhållanden har nyligen skett i samband med de överläggningar, som i anledning av framställning från landsorganisationen pågå inom arbetslöshetskommissionen tillsammans med representanter för vissa fackförbund. Denna undersökning anses i stort sett hava bekräftat vad nu åberopats.

I interpellationen exemplifieras uttalandena om lönernas otillräcklighet med återgivande av en rapport från en viss arbetsplats, nämligen Kallingevägen i Blekinge. Upplysningar, som jag erhållit från arbetslöshetskommissionen, utvisa, att de av interpellanten lämnade uppgifterna rörande arbetarnas arbetsförmåga och de av dem intjänade lönerna äro missvisande. Då jag icke anser lämpligt att här uppehålla mig vid så speciella detaljer, ber jag få hänvisa interpellanten och övriga eventuellt intresserade att direkt hos arbetslöshetskommissionen inhämta upplysningar i saken.

Vad slutligen angår interpellantens direkta fråga, huruvida jag anser att arbetslöshetskommissionen bör avskaffas, har jag redan i den förut åberopade propositionen anfört, att man borde allvarligt sträva att efter hand begränsa nödhjälpsarbetena till förmån för motsvarande arbeten i den öppna marknaden. Kommissionen har att ständigt uppmärksamma de möjligheter som kunna yppas att återföra arbetsdugliga personer till deras tidigare yrke eller till annat arbete, där de kunna få användning för sina färdigheter. Samtidigt har emellertid kommissionen tillfälle att vid tillämpning av det nu gällande hänvisningsförfarandet centralt övervaka den prövning av de hjälpsökandes arbetsvilja, som reservarbetena möjliggöra.

Rörande en möjlig avveckling av arbetslöshetskommissionen och om eventuella större ändringar i formerna för dess verksamhet, skall jag nu icke uttala mig; det blir tillfälle att mera givande dryfta detta spörsmål då den omfattande utredningen om arbetslöshetens orsaker och medlen för dess bekämpande i slutet av nästkommande år föreligger. Att minska reservarbetena genom att systematiskt ersätta denna hjälpverksamhet med ökade kontantunderstöd kan jag icke tillråda. Arbetslöshetskommissionen har under de gångna åren fyllt sin svåra och otacksamma uppgift på ett sätt som förtjänar allmänt

erkännande. Men alla — arbetslöshetskommissionen inberäknad — skola säkerligen med glädje hälsa varje framträdande möjlighet att efter hand naturligt minska omfattningen av dess arbetsuppgifter.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna, hava socialdemokraterna inom utskottet avgivit en reservation vid det nu föreliggande utskottsutlåtandet. Jag skall be att få säga ett par ord i anledning av vad reservanterna och utskottet yttrat.

När man tar del av dels den kungliga propositionen och dels vad utskottet svarar på Kungl. Maj:ts framställning, får man den bestämda uppfattningen, att såväl Kungl. Maj:t som utskottsmajoriteten hysa den meningen, att den omfattning, som arbetslöshetskommissionen för närvarande har givit sin verksamhet, är tillfyllest, och ävenså att det anslagsbelopp, som av kommissionen har begärts och av Kungl. Maj:t äskats av riksdagen, är tillfyllest för att kunna möta de krav, som kunna ställas för att lindra arbetslösheten. Jag menar, att detta icke är riktigt. När man tager del av den statistik, som arbetslöshetskommissionen avlämnat till Kungl. Maj:t, skall man finna, att under första tiden, d. v. s. under den tid, då arbetslöshetskommissionen drivit sin verksamhet i största utsträckning, är det endast cirka 56 % av de arbetslösa, som lyckats få hjälp. Jag anser, att när man icke kommit längre, än att man nätt och jämnt överskridit hälften i detta avseende under en enda månad, när det var som sämst ställt i fråga om möjlighet till försörjning för de arbetslösa, så är detta icke riktigt som det borde vara. Vi hava den bestämda uppfattningen, att när det ur ekonomisk synpunkt och ävenså ur andra synpunkter finnes möjlighet därtill, så bör man bereda åtminstone i det allra närmaste samtliga de ofrivilligt arbetslösa hjälp i en eller annan form, antingen genom arbete eller också genom kontantunderstöd, med bidrag från statsmakternas sida. Det är dessa synpunkter, som jag för min del är synnerligen angelägen att få stryka under. Jag bestrider alldeles bestämt, att utskottet i sin motivering här dragit den riktiga slutsatsen, när det säger, att det belopp, som av Kungl. Maj:t äskats, synes utskottet vara för ändamålet tillfyllest. Jag bestrider, som jag nyss sade, alldeles bestämt, att det är tillfyllest. Det belopp, som från mina partikamraters sida motionerats om, 8,000,000 kronor, är i lägsta laget. Men vi hava ansett, att om man ökar ut den summa, som Kungl. Maj:t begärt, till detta belopp, bör det bliva möjligt under nuvarande förhållanden för arbetslöshetskommissionen att vidga sin arbetsverksamhet, att vidtaga åtgärder för att vissa av de grupper, som för närvarande helt äro avstängda ifrån understöd och hjälp, också må bliva i tillfälle att komma i åtnjutande av hjälp och understöd. Det är det, jag skulle vilja stryka under och poängtera samt vädja till socialministern, att han för sin del gör vad han kan. Med det intresse, som åtminstone jag funnit, att han hyser för frågan om en lycklig lösning av arbetslöshetsproblemet, förmodar jag, att han är villig att bidraga till att hjälpverksamheten får vidgad omfattning. Jag hoppas också, att man icke enbart låter sig nöja med undersökningar och utredningar utan även undersöker och tar reda på, huruvida de förhållanden, som riksdagen utgått ifrån vid utfärdandet av sina direktiv, förefinnas, nämligen att de som man avser att hjälpa hava möjligheter att få skälig eller nödtorftig försörjning.

Jag menar, att det är de två kardinalpunkterna i vår reservation. Jag vill som sagt göra en allvarlig vädjan till socialministern, att han beaktar dessa synpunkter.

Jag skall icke gå in i några vidare utläggningar av frågan. Jag förmodar, att debatten blir rätt utsträckt i alla fall och att andra synpunkter på detta problem komma att av andra talare framläggas.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Följaktligen skall jag be att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till den av herr C. A. Lindblad m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr *Andersson* i Höör instämde häruti.

Herr förste vice talmannen **Hamilton:** Herr talman! Jag har endast velat begagna tillfället att göra en framställning till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet. Det kan nämligen ifrågasättas, huruvida icke de arbetslösa kunna sysselsättas inom ett område, där de hittills icke haft någon användning. Jag tänker mig därvidlag, att deras arbete skulle kunna tagas i anspråk för bildandet av nya egna hem. Genom varje nytt eget hem, som kommer till stånd, får en arbetare sysselsättning. Han avkopplas sålunda från de arbetslösas skara. De svårigheter, man möter vid bildandet av nya egna hem, ligga i kostnaderna. Stora vidder till och med i Skåne av odlingsbar mark ligga ouppodlade just på grund av de betydliga kostnaderna för utdikning, odling, uppförande av byggnader o. s. v. Skulle man genom arbetslöshetsanslagen få använda arbetslösa för en del av dessa arbeten, skulle hemmen icke behöva komma i högre pris än att de blivande ägarna av desamma skulle kunna reda sig. Vi hava inom det län, som jag tillhör, experimenterat på detta område. Vi hava genom egnahemsnämnden och dess underavdelningar inköpt ängsmarker, utdikat och odlat en del av marken och uppfört byggnader, så att egnahemstagaren vid tillträdet haft bostad och odlad jord till förfogande. Det visade sig emellertid, att för att icke begära mera än att egnahemstagaren skulle kunna reda sig på egendomen, måste egnahemsnämnden tillskjuta 2,000—3,000 kronor. Då gjorde vi en framställning till arbetslöshetskommissionen, huruvida vi icke skulle kunna få använda arbetslösa till dessa arbeten. Detta hade man icke något att invända emot. Det var för några år sedan. Men det strandade på, att arbetslöshetskommissionen ville taga folk från andra orter. medan arbetslöshet rådde just i den orten, där de egna hemmen skulle finnas. Då vågade icke egnahemsnämnden gå in på detta villkor.

Skulle man kunna tänka sig att använda detta anslag på så sätt, att man anlitade arbetslösa för bildandet av egna hem, vore synnerligen mycket vunnet. Dels vunne man sysselsättning för de arbetslösa och dels finge man nya hem, varigenom, såsom jag nyss nämnde, arbetslösa skulle kunna avkopplas. Det fordras för att detta skall kunna ske ett samarbete mellan arbetslöshetskommissionen och egnahemsnämnderna. Egnahemsrörelsen är ju numera omorganiserad och har en centralstyrelse i statens egnahemsstyrelse. Det förefaller mig vara något att tänka på. Jag vill lägga socialministern på hjärtat, huruvida han icke skulle vilja taga ett initiativ i denna fråga.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall följa gängse praxis och framföra ett tack till herr socialministern för att han besvarat den interpellation, som jag tillåtit mig att framställa i arbetslöshetsfrågan. Jag gör detta, även om statsrådet vid besvarandet av interpellationen icke följt den praxis, som eljest också brukar följas, nämligen att giva interpellanten tillfälle att i förväg taga del av svaret. Det har ju icke skett på grund av ett misstag, förklarade herr statsrådet. Men det medför dock samma verkan, nämligen att jag icke haft tillfälle att noggrant sätta mig in i det svar och de uppgifter, som herr statsrådet här lämnade, d. v. s. sätta mig in i dem på ett sätt, som man ju för en saklig diskussion om interpellationssvaret givetvis bör göra.

Jag tecknade mig emellertid till minnes några uppgifter, som herr statsrådet lämnade, och några uttalanden, som han gjorde i sitt svar.

Vad då först beträffar problemet ungdomsarbetslösheten, så gjorde ju herr

statsrådet gällande, att detta närmast är en fråga om yrkesutbildning. Jag skall gärna följa med i det påståendet så långt, att jag skall medgiva, att det givetvis är betydligt lättare för närvarande för den ungdom, som fått yrkesutbildning, att få en sysselsättning. Men jag tror, att man i övrigt har anledning att säga, att det är en mängd andra orsaker utöver frågan om själva yrkesutbildningen, som bidraga till ungdomsarbetslösheten för närvarande. Jag har det bestämda intrycket, att den arbetslösa ungdomen befinner sig i 20-årsåldern, och att dessa personer ofta varit sysselsatta under de år, som förflutit mellan åldern 15—16 år å ena sidan och åldern 18—19 år å den andra. De hava då haft sysselsättning vid olika produktionsföretag. Men sedan skiljas de därifrån, och man tar in nya, yngre krafter, som man har möjlighet att få billigare än vad avtalen föreskriva för den ungdom, som nått den ålder, som jag här nämnde. Den omständigheten, att man i industriföretagen och eljest plockar in ungdom i åldern 15—16 år och sysselsätter den i arbeten, som icke skänka yrkesutbildning, medför givetvis, att under de år, då de skulle få utbildning för att kunna försörja sig i fortsättningen, brukar man dem inom industriföretagen för en relativt låg avlöning, och man avskedar dem, när de skulle komma upp i en lön, som gåve dem möjligheter att försörja sig. Då skiljer man dem från anställningen och tar in nytt ungt folk i stället med samma låga löner. Det förhållandet lär bidraga till den nu rådande situationen i fråga om ungdomsarbetslösheten. Jag är icke alldeles förvissad, att den kommer att avhjälpas enbart med anordnandet av yrkesutbildning för ungdom. Ty konkurrensen om arbetstillfällena är så stor, att man har anledning att säga, att om det vore så, att man kunde avhjälpa ungdomsarbetslösheten endast med yrkesubildning, eller att frågan om yrkesutbildningen skulle läggas i förgrunden som den stora och enda frågan, skulle det råda brist på yrkesutbildade krafter. Men jag tror icke, att det är anledning att säga, att så är förhållandet.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Herr statsrådet nämnde, att numera icke göras några förfrågningar från arbetslöshetskommissionens sida beträffande arbeten. Men statsrådet meddelade samtidigt, att det tidigare förekommit och att det förekomme beträffande sådana arbeten, som icke eljest skulle komma till utförande i den öppna marknaden. Detta såvitt jag fattade statsrådets uttalande rätt. Ja, arbetslöshetskommissionen har den uppfattningen beträffande alla av kommissionen bedrivna arbeten och oavsett om de kommit till utförande genom kommissionens medverkan, genom förfrågningar från kommissionen eller på hemställan av myndigheter eller andra, att det icke är fråga om arbeten, som eljest skulle hava förekommit i öppna marknaden. Detta är väl i överensstämmelse med kommissionens direktiv. Jag har emellertid det bestämda intrycket av arbetslöshetskommissionens verksamhet, att en betydande del av de arbeten, som bedrivits både som statskommunala och som statliga arbeten, skulle inom den närmaste tiden hava utförts ändå. Jag erinrar om, att i Stockholms omgivningar bedrivits statskommunala arbeten med väganläggningar och dylikt såsom nödhjälpsarbeten. Jag erinrar, att till Stockholms stads arbetslöshetskommitté, där jag satt med som suppleant ett år, kom det emellanåt fram, att man från de kommunala myndigheterna erinrat, att arbetena borde påskyndas, därför att de behövde bliva färdiga inom den närmaste tiden. Jag har det bestämda intrycket, att kommissionen sysslat med arbeten, som skulle hava utförts under alla förhållanden, alltså både när det gällt statskommunala arbeten och då det varit fråga om statliga arbeten.

Herr statsrådet nämnde ett vägarbete vid Kallinge, som bedrives som nödhjälpsarbete. Jag har själv varit där och sett denna väganläggning, och jag fick det bestämda intrycket, att vägen vore av synnerligen stort behov för den bygden, där den drogs fram. Det skulle säkerligen hava blivit nödvän-

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

digt under alla förhållanden att bygga den vägen inom den allra närmaste tiden. Jag fick det bestämda intrycket, då jag for igenom denna bygd. Nu anlägges vägen emellertid såsom nödhjälpsarbete. Det arbetet skall då enligt herr statsrådets yttrande och enligt föreskrift i arbetslöshetskommissionens direktiv när som helst kunna nedläggas. Men om det är ett allmänt intresse för den ifrågavarande bygden, att vägen kommer till stånd, kan det icke sägas, att det är en förnuftig anordning att bygga en sådan väg en bit, om sedan, därest det visar sig, att förhållandena på arbetsmarknaden i övrigt bliva sådana, att de icke motivera väganläggningens fortsättande, den skulle utan vidare upphöra och det utförda arbetet alltså icke bliva till någon nytta för det ändamål, varför det varit avsett. Jag har det bestämda intrycket, att detta arbete under alla förhållanden skulle hava kommit till utförande och att det är ett arbete, som, om arbetslöshetskommissionen icke existerat och tagit hand om det, skulle hava blivit ett sådant, på vilket några av den gamla rallarekåren skulle hava funnit sin försörjning nu, liksom de tidigare fått försörjning på liknande arbeten. Jag har det intrycket av arbetslöshetskommissionens verksamhet, att den slår under sig arbeten, som eljest skulle hava kommit till och utförts på sätt, varpå dylika anläggningsarbeten tidigare blivit utförda.

Herr statsrådet nämnde här också i fråga om Ulricehamn—Jönköpingsbanan en del uppgifter. Det skulle väl alltså vara ett arbete, som skulle bedrivas i enlighet med arbetslöshetskommissionens direktiv och som vore lämpligt att bedrivas i enlighet med dessa direktiv. Huruvida detta järnvägsbygge skulle hava kommit till stånd eller icke, för den händelse det icke skulle hava bedrivits såsom nödhjälpsarbete, skall jag icke gå in på. Jag har tillkännagivit några synpunkter i interpellationen beträffande den saken. Men då det satts i gång och bedrivits som nödhjälpsarbete under de förhållanden, som förekommit under den senast gångna vintern, måste jag säga, att jag kan icke förstå meningen i att överhuvud taget bedriva ett arbete på detta sätt. Alltså, om jag försöker orientera mig i de statsekonomiska synpunkter, som måste läggas på en sådan sak som denna, kommer jag till denna uppfattning. Jag känner icke till siffran det belopp, som nedlagts på denna järnväg Ulricehamn—Jönköping under den tid, som gått sedan detta järnvägsbygge sattes i gång. Men jag har sett uppgifter, att man är beredd att nedlägga arbetet och icke bedriva det som nödhjälpsarbete. Man vill då icke bedriva det alls, därför att det har satts i gång som nödhjälpsarbete. Med den bestämda uppfattning, som man hävdat, att det eljest icke skulle hava utförts och att det när som helst kan nedläggas, kan det naturligtvis icke låta sig förenas, att, när det nedlagts såsom nödhjälpsarbete, skall det tagas upp i den öppna marknaden. Ty med detta skulle visas, att det är ett arbete, som i alla fall skulle hava kommit till utförande. Här har man lagt ner åtskilliga hundratusentals kronor på detta järnvägsbygge, som man nu icke behöver bedriva längre som nödhjälpsarbete. Man har öppnat jordschakt där nere, där järnvägen skall gå fram. Jag har icke själv sett det, men jag har hört redogörelser därifrån, att det är så. Man har lagt ner några hundratusen kronor för att gräva och schakta litet här och var på den sträcka, där järnvägen skulle gå fram. De arbetslösa, som kommit ned dit under de förhållanden, som äro rådande vid nödhjälpsarbetena, hava icke haft anledning att känna sig lyckliga över vad staten i detta avseende gjort, då den skickat dem till Småland på detta järnvägsbygge. Den omständigheten har icke blott gjort, att de själva fått vidkännas nöd och umbäranden, utan den har även — försåvitt de mig lämnade uppgifterna äro riktiga, vilket jag icke har någon anledning att betvivla — medfört, att samhället i stor utsträckning fått fullgöra dessa nödhjälpsarbetares förpliktelser mot deras familjer, i det fattigvården har fått

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

bereda familjerna uppehälle. Man har å ena sidan lagt ner pengar för att bidraga till arbetarnas uppehälle, och å andra sidan har man också fått bidraga till familjernas uppehälle i hemorten. Dessutom har man fått bidraga med utrustningen till dem, som skickats ned dit. Nu ligga dessa hundratusentals kronor till ingen nytta. Ty blir icke järnvägen färdig och behöver den icke göras i ordning, om arbetet nedlägges, är det för mig oförklarligt, hur man skall förränta det kapital, som man grävt ned här på denna sträcka mellan Ulricehamn och Jönköping.

Skall man bedriva en hjälpverksamhet, som det påstås, att arbetslöshetskommissionen har till uppgift att göra, och skola, som det sagts, arbetena vara ekonomiskt berättigade, förefaller det, som om denna järnväg aldrig skulle hava kommit i fråga. Jag har tillåtit mig framhålla, att jag har den uppfattningen beträffande sådana anläggningar, att skall man bygga en järnväg, skall den göras färdig fortast möjligt och sättas i trafik, därför att en järnväg, som är mer eller mindre halvfärdig och icke kan användas, är icke ett väl använt kapital. Med de utgångspunkter, som måste ligga till grund för de synpunkter, som herr statsrådet företrädde i detta sammanhang, borde man även komma till ett sådant resultat. Jag kan alltså icke, om jag söker göra mig en föreställning om de statsekonomiska utgångspunkter, som skulle ligga till grund för herr statsrådets ståndpunktstagande, förstå, att han kan komma till ett sådant resultat, som att det är försvarligt, att detta arbete satts i gång och bedrivits som nödhjälpsarbete.

Då jag ser frågan ur uteslutande arbetarsynpunkter, har jag det bestämda intrycket, att om man — därom skulle jag tro, att man är åtminstone någorlunda ense — är i behov av en järnväg på denna sträcka och man skall försöka att bereda arbete med att sätta i gång detta bygge nu, så skall man driva det på sådant sätt, att de arbetare, som därvid få sysselsättning, också få möjligheter att försörja sig på detta arbete. Ty det är icke tillräckligt att taga några arbetslösa från Stockholm och andra orter i landet och skicka dem till någon plats mellan Ulricehamn och Jönköping. Det är icke tillräckligt vare sig för de arbetslösa eller för staten, då den säger sig bedriva hjälpverksamhet, utan skola arbetena vara ekonomiskt berättigade och skall man med fog kunna göra gällande, att man hjälper dem, som man skickar dit, då måste man för det första taga hänsyn till, att arbetet bedrives så, att det ligger ekonomiskt förnuft i det. Å andra sidan måste man tillse, att det blir möjligt för de arbetare, som skickas dit, att försörja sig. Jag håller före, att intet av dessa skäl kommit till uttryck i de åtgärder, som företagits från herr statsrådets och arbetslöshetskommissionens sida, när det gällt detta järnvägsbygge, om vilket det blivit konflikt, en konflikt, som, såsom statsrådet förklarade, medfört som verkan, att en del arbetare, för att icke bliva hänvisade till det blockerade järnvägsbygget, avhållit sig från att anmäla sig som arbetslösa, utan sökt skaffa sig sysselsättning och försörjning på annat håll och i allmänna marknaden, vilket herr statsrådet betraktade som lyckligt.

Ja, det förhåller sig nog så. De, som icke lyckats få arbete och möjlighet att försörja sig — och som eljest skulle anmält sig till arbetslöshetskommissionen och blivit skickade till det blockerade arbetsbygget — de ha fått uppehålla sig svältande i hemorten under någon tid ytterligare och avvakta tillfällena. Men att detta förhållande, att staten bedriver arbeten på detta sätt, som här förekommit, och bedriver dem i strid mot den uppfattning, som arbetarna ha beträffande detta järnvägsbygge, och som medför sådana verkningar, att arbetare icke anmäla sig till arbetslöshetskommissionen, att detta förhållande skulle kunna betraktas som fördelaktigt ur statsekonomisk synpunkt, kan jag endast förstå, om man i denna hjälpverksamhet icke tager några sociala hänsyn. Tager man sådana hänsyn och gör klart för sig de förhållan-

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

den, som råda vid nödhjälpsarbetena, arbeten som enligt den allmänna uppfattningen skulle höra hemma i öppna marknaden, tager man hänsyn till att detta är arbetarnas uppfattning, tager man hänsyn till att det betalas löner vid dessa arbeten, som icke ge arbetaren möjlighet att försörja sig, bör man icke förvåna sig, att arbetarna framställa anspråk på en skälig lön och vidtaga åtgärder beträffande dessa arbeten, som vidtagas, när det gäller strid om arbetslönen i den fria marknaden.

Men tar man hänsyn till dessa omständigheter och till att dessa förhållanden medfört sådana verkningar, som att en arbetare och hans familj, vilka väl varit i behov av hjälp, fått vara utan sådan, då de solidaritetsbegrepp, i vilka han fostrats, fått taga överhand och medfört, att han dragit sig fram under förhållanden, som icke eljest behövt förekomma. Om man tager hänsyn till dessa saker säger jag, tror jag icke, att det är någon, som vill göra gällande, att man på den sociala hjälpverksamheten sätter några sociala hänsyn och att man har anledning att uttala någon tillfredsställelse över det resultat, man kommit till.

Arbetslöshetskommissionens verksamhet ger, då man granskar den ur arbetarsynpunkt, det bestämda intrycket, att arbetslöshetskommissionen är ett organ, som är skapat för att reglera så att säga möjligheterna för den arbetslöse att försörja sig och för att med den resurs, som arbetslösheten ändå utgör för arbetsköpareintresset i detta samhälle, se till att reglera allt på det sättet, att arbetsköparna utvinna de största möjliga fördelar ur de förhållanden, som arbetslösheten medför. När samhället bedriver arbeten, sådana som förekomma på kronoparkerna i Småland, om vilka vederbörande förvaltning förklarar, att dessa arbeten komma att medföra betydligt ökad avkastning från skogen och alltså betydligt ökad inkomst för statsverket, när dessa uppgifter lämnas om resultatet, får jag säga, att jag får det intrycket, att det icke är fråga om hjälpverksamhet, utan om att utnyttja arbetslösheten på ett sätt som är möjligt till statens och arbetsköparnas fördel för att pressa ned lönerna och lönevillkoren i allmänhet, och till statens fördel även på det sättet, att man under sken av bedrivande av hjälpverksamhet utsuger de arbetslösa — utsuger säger jag, ty då man betalar löner, sådana som herr statsrådet erinrar om i sitt svar, löner, som icke ge arbetaren möjlighet att försörja sig, och detta i arbeten på vilka staten har utsikt att få en god inkomst, kan jag icke göra gällande att detta är en hjälpverksamhet utan ren utsugning. Då är det en anordning med vilken staten drager nytta av den arbetslöshet, som för närvarande råder i landet. Därför har jag velat göra dessa erinringar.

När det sedan gäller lönepolitiken, som herr statsrådet förklarat, att jag i min motivering sysslat med, fast jag icke upptagit den i frågorna, vill jag säga, att jag klart och tydligt framställt frågan på ett sätt, som ger besked om att jag anser det vara nödvändigt, att arbetslöshetskommissionen avskaffas. Jag har ställt frågan, om statsrådet med avskaffandet av arbetslöshetskommissionen är beredd för att gå in för en annan lönepolitik, som jag tagit för givet måste följa, om man avskaffar arbetslöshetskommissionen och den verksamhet, som kommissionen för närvarande bedriver. Att man skulle betrakta den politik, som förekommer vid nödhjälpsarbetena, såsom en förnuftig lönepolitik, tror jag icke ens herr statsrådet skulle vilja göra gällande. Man bedriver ju ackordsarbetet i dessa nödhjälpsarbeten på det sättet, att man först sätter en teoretisk lönesiffra, alltså en lönesiffra, som skall utgöra idealet för dessa nödhjälpsarbetare, och om man överskrider denna lönesiffra, som är fastställd av arbetslöshetskommissionen, medför detta att ackordsprisen sänkas. Och för att arbetaren skall få behålla det pris på arbetet han utför, måste han se till, att han icke avsevärt kommer över siffran för nödhjälpsarbetet i den ort, där han är sysselsatt. Det måste medföra att en kunnig

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

grovarbetare, som skickas ut på nödhjälpsarbetena, måste med hänsyn till andra yrkesgrupper, som skickas dit och äro mindre kvalificerade för det arbete, som kommer i fråga, se till, att han icke arbetar på det sättet, att han förstör de övrigas möjligheter att nå upp till den beräknade nödhjälpslönen. Man bedriver med andra ord vid nödhjälpsarbetena en lönepolitik sådan, att om en arbetare kommer upp till en lön, som ger möjlighet till en med hänsyn till förhållandena vid nödhjälpsarbetena någorlunda försörjning, riskerar han att man får mindre betalt för det arbete man skall utföra i fortsättningen. Och enligt uppgifter, som arbetare lämnat, medför det till och med, att man får mindre betalt för det arbete, man håller på med, mindre betalt än tidigare varit fastställt.

En sådan lönepolitik måste väl ändå medföra att man, för den händelse det sättes ett hyggligt ackordspris, tvingar arbetarna att låta bli att arbeta så mycket de kunna, och tvingar dem att se till, att de få behålla det pris, de fått för sitt arbete från början. Det inträffar dock ytterst sällan att man sätter ens några med hänsyn till nödhjälpsarbetet hyggliga ackordspris på dessa arbeten. Men hela denna lönepolitik med en maximisiffra medför, att man måste se till att hålla sig vid den siffra, arbetslöshetskommissionen bestämt såsom lön för respektive orter. Ty kommer man över det, får man mindre betalt för arbetet. Vid mitt besök på nödhjälpsarbetena var det någon som sade om en sak, att det var nödhjälpsarbetstekniskt. Jag får säga, att den lönepolitik, som här bedrives, måste sättas under en särskild benämning, och kanske då det är riktigt med den benämning, jag talade om. Ty icke ligger det något lönepolitiskt förnuft i detta. Det förekommer på den enskilda arbetsmarknaden, säger man, att när man kommer till en viss inkomst, företages en sänkning av ackordsprisen. Ja, det är möjligt, att så är förhållandet, när man på ackordet kommer upp till en inkomst, som är gängse för respektive arbetargrupper, att man då från arbetsgivarsidan gör ansatser att pressa ned lönerna. Men på detta arbetsområde, där förhåller det sig så, att inkomsterna äro satta på det sättet, att de icke ge möjlighet för arbetaren att försörja sig, och ackordsprisen äro satta på det sättet, att arbetaren endast med stora ansträngningar kan komma upp till en lönesiffra, som arbetslöshetskommissionen fastställt som teoretisk lön för respektive ort. När arbetaren med stora ansträngningar pressat sig upp till en högre siffra, får han besked om att det går icke längre, när vederbörande kommer upp till en inkomst, som är så stor.

När man bedriver en lönepolitik på det sättet, vittnar det icke om att arbetena skola vara ekonomiskt berättigade. Det som finnes i direktiven är väl endast ett tal, som är tillkommet för att utgöra skydd för att arbeten, som eljest skulle kunna utföras i öppna marknaden, skola utföras som nödhjälpsarbeten.

Men tittar man litet närmare på denna lönepolitik, finns det i alla fall intet, som talar för att man vill bedriva den på det sätt, som är ekonomiskt berättigat eller som det ligger ekonomiskt förnuft i. Utan denna lönepolitik syftar till att hålla de arbetare, som bliva sysselsatta vid nödhjälpsarbete, nere i svält och umbäranden, så att de skola känna, att de befinna sig i sådan ekonomisk ställning, att de icke ha möjlighet att klara sig. Samhället hjälper dem med några ören, som de få kvittera ut för ett långt och hårt arbete i statens tjänst, ett arbete på vilket staten ofta gör sig rätt så stora fördelar. Jag har vänt mig emot att man bedriver ett järnvägsbygge på det sättet. Jag har vänt mig emot att man bedriver järnvägsbygget Hällefors—Gravendal, därför att jag betraktar det vara ett arbete, som är räntabelt. Jag har vänt mig emot att man bedriver arbetet med Ulricehamn—Jönköpingsbanan på det sättet, och jag vänder mig emot att man bedriver arbeten på detta sätt under sken av att hjälpa de arbetslösa, då det icke förekommer någon hjälpverksam-

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

het i detta avseende utan tvärtom de arbetslösa, mer än vad som sker i normala arbeten, få göra rätt för den avlöning de få. Men de få dock en avlöning, som är sådan, att den icke ger möjlighet till försörjning. Även om man skickade ut exempelvis en bagare på grovarbete i skogarna i Småland, och man åtminstone betalade honom med det ackordspris, som gäller i öppna marknaden, och läte honom på detta sätt tjäna vad han hade möjlighet till med sina yrkeskunskaper, håller jag före, att det icke vore så orimligt, som man går till väga nu. Man skickar ut arbetslösa och säger, att man hjälper dem och betalar dem med ett belopp, som är väsentligt mindre än som i allmänhet tillkommer arbetare i den öppna marknaden. Och man talar om att dessa arbetare icke äro lämpliga för de arbeten, som skola utföras. De tillhöra icke de yrken, som det här är fråga om, och med hänsyn till detta kunna de icke komma upp till samma inkomst. En undersökning ger ju dock vid handen, att arbetslöshetskommissionen aldrig betalar ackordspris, som överensstämma med ackordsprisen i öppna marknaden, och att man då skall säga, att man hjälper de arbetslösa, det betraktar jag som icke så litet orimligt.

Jag har som sagt icke blivit i tillfälle att taga del av detaljerna i det svar, som herr statsrådet lämnat, och jag är alltså icke i tillfälle att i detalj upptaga det till granskning. Det jag sagt är ett tillkännagivande av några synpunkter på denna fråga, och jag har försökt att i detta resonemang icke bara se på denna sak ur de synpunkter, som äro för mig naturliga, utan jag har försökt sätta mig in i vilka grundsynpunkter, som av statsekonomiska skäl kunna vara beaktansvärda, då det gäller att handla i en fråga som denna. Då jag försökt orientera mig i dessa synpunkter, har jag i allt fall icke kunnat komma till det resultatet, att det ligger någon rimlighet i de åtgöranden, som från statens sida företagits, vare sig det gäller ulricehamnsbanan eller något annat arbete, som bedrives som nödhjälpsarbete för närvarande. Det kan kanske bero på bristande vana att titta på arbetarangelägenheter med de utgångspunkter, som ligga närmast till hands för dem, som se på sådana saker med försvarandet av de borgerliga och kapitalistiska samhällsintressena för ögonen. Det kan hända är denna bristande vana att titta på angelägenheterna med dessa utgångspunkter, som gör, att jag icke kan finna, att staten hjälper de arbetslösa. Jag kan icke finna, att arbetslöshetskommissionen är något annat än ett organ för tillgodoseende av arbetsköpare- och kapitalistiska samhällsintressen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Dahlén:** Herr förste vice talman! Enligt nu föreliggande statsutskottsutlåtande skall hjälpen till de arbetslösa bedrivas i samma former och efter samma grunder, som har skett hittills. Jag vill även säga, att det är tydligen ingen arbetare, som gått ut ifrån den förutsättningen, att det skulle ske något annat från den nuvarande högerregeringens sida och med den majoritet vi ha här i riksdagen. Utskottet har i alla fall nu som tidigare mycket kortfattat och summariskt avfärdat de i ämnet väckta motionerna, och huvudargumentet är nu detsamma, som det varit under ett flertal år: man hänvisar till den pågående utredningen angående arbetslöshetsförsäkringen.

Det är ju dock så, att det är synnerligen lättvindigt att kunna hänvisa till en pågående utredning, även om man som i detta fall knappast kan tro, att den kan föra till nämnvärt resultat för arbetarnas vidkommande. Jag tror att man med stor säkerhet kan uttala den uppfattningen, efter de deklarationer, som ifrån borgerligt håll ha framkommit i riksdagen i år och i allmänhet, när vi behandlat frågan om arbetslöshetsförsäkringen. Jag hänvisar särskilt i detta fall till de uttalanden, som gjordes av herr Järte, när vi behandlade

denna fråga. Under väntan på denna utredning är det i alla fall utskottets mening, att de arbetslösa skola behandlas på samma brutala sätt, som skett hittills.

Vi ha dels i våra motioner och dels i anföranden under årens lopp framfört exempel på huru de arbetslösa behandlas ute på arbetsplatserna, så jag skall vid detta tillfälle icke anföra flera. Jag vill endast konstatera, att det har varit likadant, oavsett om det varit en högerregering, en frisinnad eller en socialdemokratisk regering, som suttit vid makten. Det var en arbetartidning som för en tid sedan skrev, att på grund av den rådande rationaliseringen och på grund av det överflöd på arbetskraft, som därjämte förekommer, ha arbetsköparna i landet haft tillfälle att uppträda gent emot arbetarna så, som man gör på en bättre kreatursmarknad. Det har varit möjligt för arbetsköparna att endast hålla sig till den bästa, till den prima arbetskraften, och det är också fullt klart, att arbetsköparna inom industrien för närvarande knappast anställa någon arbetare över 40 år och knappast heller någon, som är yngre än 20 år. Hela den stora massa, som ligger utanför dessa gränser, får lämnas åt sig själv, åt sin egen försörjning. Nu börjar arbetslöshetskommissionen använda sig av samma metod. Det framgår alldeles tydligt, att även arbetslöshetskommissionen skall ha prima arbetskraft. Den följer alltså arbetsköparnas föredöme i detta avseende och anställer endast prima arbetskraft, som får arbeta för en lön, som icke ger möjlighet till en någorlunda ordentlig försörjning.

Om hela detta överskott av arbetskraft, som kanhända icke kan hänföras till prima, skulle överlåtas åt i många fall fattiga kommuner att försörja, är det självfallet, att dessa kommuner icke i längden skulle kunna gå i land med dessa uppgifter, om de skulle lämnas utan avseende från statens sida.

I den motion, som har avlämnats i denna fråga från socialdemokratiskt håll, har man med siffror försökt påvisa, huru ringa antal arbetslösa, som blivit hjälpta av staten under årens lopp. Det framgår av denna motion, att högsta antalet, som under 1928 i februari månad erhöll hjälp, uppgick till 51 %. Och drager man ifrån de arbetslösa, som kommuner ha fått försörja ensamma utan bidrag av staten, reduceras antalet, som staten har hjälpt, till omkring 30 % av de anmälda arbetslösa.

Kritiken mot verksamheten är alltså fullt riktig, och det är enligt min mening en fullständig skandal att behandla de arbetslösa på detta sätt. Men vad de socialdemokratiska motionärerna i detta fall akta sig för, det är att gå tillbaks exempelvis till åren 1925 och 1926, ty då sutto de själva vid regeringsmakten och hade möjlighet, enligt vad de själva vid ett tillfälle påstodo, att kunna föra en human arbetslöshetspolitik även med nu gällande direktiv.

Hur ställa sig då siffrorna? Låt oss taga en siffra exempelvis från januari månad 1925, när motionärerna själva hade tillfälle att påverka arbetslöshetens framdrivande. Enligt arbetslöshetskommissionens egna siffror blevo vid denna tid av 20,600 anmälda arbetslösa endast 13.1 procent hjälpta av staten. De övriga 87 procenten lämnade man alltså ifrån statens sida fullständigt åt sitt eget öde eller lämnade dem till kommunerna, för att de på det sättet skulle försöka uppehålla livet genom fattigunderstöd. Samtidigt påpekar man i motionen, mycket riktigt enligt mitt förmenande, att av 18,000 anmälda arbetslösa i år är det icke mindre än 130 stycken som erhållit kontantunderstöd av staten. Ja, detta är också, som sagt, fullständigt riktigt, men går man tillbaka till 1925 i januari månad kan man konstatera enligt samma statistik, att då fanns ingen av de anmälda arbetslösa, som erhöll något kontantunderstöd av staten. Jag tror således, att man med dessa fakta för ögonen har fullständig grund för att uttala ett misstroende om uppriktigheten i de deklarationer, som nu framkommit dels i motionen och dels även uti reservationen.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Ser man för övrigt på ställningen ute i de stora kommuner, där socialdemokraterna ha majoritet, så ha de sannerligen icke bidragit till att i någon mån hjälpa de arbetslösa, i varje fall icke i den mån, att det stridit mot vad staten tillåtit sig göra. Jag talar nu givetvis icke om de små och fattiga kommunerna. Men det har dock funnits möjlighet för socialdemokraterna, och det finnes fortfarande möjlighet för dem, att inom de stora kommunerna med starka skatteobjekt kunna bryta med statens arbetslöshetspolitik och föra en självständig sådan. Det var en socialdemokratisk talare här 1927, när vi behandlade denna fråga, som mycket energiskt förklarade, att nu skulle socialdemokraterna ute i de stora kommunerna använda sig utav en arbetslöshetspolitik av sådan beskaffenhet, att de skulle ge arbetarna fullt avlönat arbete, ge dem understöd och på så sätt tvinga de borgerliga representanterna i parlamentet att lägga om sin arbetslöshetspolitik. Detta var som sagt år 1927. Men vi ha sett hur det löftet infriades i de stora kommunerna. Vi ha sett exempelvis, att här i Stockholms stad, där man innehar majoriteten och där de största skatteobjekten finnas här i landet, hur man till och med dirigerar de arbetslösa till arbeten, som äro blockerade. Vi ha sett, hur det går till i en kommun, där jag själv varit bosatt, nämligen Jukkasjärvi kommun. När socialdemokraterna och högern där erövrade en mycket ringa majoritet i kommunalfullmäktige, använde de ögonblickligen den majoriteten till att med 35 procent pressa ned lönerna från avtalsenliga löner, som bestämts av kommunen den gången kommunisterna hade majoritet i fullmäktige. Jag tror därför, att vi på goda grunder ha skäl för den kritik, som vi dels i våra motioner dels i våra anföranden framfört mot socialdemokraterna i detta avseende.

Jag ser här i den reservation, som avgivits av de socialdemokratiska reservanterna, att de uttala vissa önskemål. Det säges nämligen i den reservationen bl. a. följande: »Vidare bör arbetsplats, vid vilken arbetskonflikt råder, ej hänföras till den öppna marknadens arbetstillfällen och arbetslös alltså icke anses skyldig att taga anställning å sådan arbetsplats, vid äventyr att arbetslöshetshjälpen eljest indrages.» Jag skall bara i detta sammanhang ställa en fråga dels till reservanterna och dels till de socialdemokratiska representanterna här i kammaren, huruvida de anse ett sådant järnvägsbygge som Ulricehamn—Jönköping vara blockerat, huruvida de icke anse det vara oriktigt och fullständigt oriktigt, att en stad som Stockholm med arbetarmajoritet skall hänvisa de arbetslösa till detta blockerade arbete? Jag ställer den frågan och hoppas, att någon av kammarens socialdemokrater skulle vilja besvara den.

Vi ha i vår reservation angivit vissa grunder, efter vilka, enligt vad vi anse, arbetslöshetshjälpen bör bedrivas. Vi ha däri krävt arbetslöshetskommissionens avskaffande och samtidigt krävt, att det bör tillåtas kommunerna att med bidrag av staten föra en självständig arbetslöshetspolitik. Vi ha vidare krävt ett anslag av 30 miljoner kronor under förutsättning, att dessa våra villkor i motionen skulle uppfyllas.

Jag vill vidare i detta sammanhang säga ett par ord till de representanter av kammaren, som jag i synnerhet under hand har hört ondgöra sig över den stora summa vi begärt för arbetslöshetens bekämpande under innevarande budgetår, nämligen 30 miljoner kronor. Om man i verkligheten vill göra en beräkning av hur denna anslagssumma kommer att ställa sig gent emot antalet arbetslösa, så kommer man till det resultat, att det dock endast blir 1,620 kr. på varje arbetslös under detta budgetår. Jag tror ej, om man utgår ifrån den uppfattningen, att de arbetslösa i någon mån skola hjälpas, att man kan anse en summa av 1,620 kr. vara för hög, i synnerhet när man tager hänsyn till att det kan hända, att en stor del av denna summa kommer att gå till materialier, icke till arbetskostnader. Det förefaller mig då fullkomligt oförståeligt, hur de socialdemokratiska reservanterna tänkt sig, att man skall kunna föra en human

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

arbetslöshetspolitik med de krav de ställt på staten i detta avseende. Man har nämligen krävt där en anslagssumma av 8 miljoner kronor. Ser man då på resultatet av detta, skulle det bli cirka 430 kr. för varje arbetslös under det kommande budgetåret. Jag tror man har skäl att säga, att med den summan kan man absolut icke föra någon human arbetslöshetspolitik.

Jag skall, herr förste vice talman, icke upphålla tiden längre. Jag vill med hänsyn till vad jag dels sagt här dels till den motivering, som jag framfört i min motion, be att få yrka bifall till densamma.

Herr **Andersson** i Katrineholm: Herr talman! Frågan om hjälp åt de arbetslösa, hur därmed skall förfaras, har så många gånger förut diskuterats i denna kammare, att man kanske kan säga, att vad som från ömse sidor kan sägas i det avseendet redan är sagt.

Jag har därför begärt ordet icke för att söka komma med något nytt i debatten — ty det tror jag är omöjligt — utan med anledning av ett par, tre yttranden, som herr socialministern har gjort i sin proposition, vilken vi nu behandla, och vilka yttranden synas mig åtminstone något vittna om att man även inom det borgerliga lägret börjar komma till den uppfattningen, att det icke är riktigt bra som det för närvarande är ställt med statens hjälpverksamhet rörande de arbetslösa. Socialministern erinrar bl. a., när han påtalar arbetslöshetens olägenheter, att det »ligger i nödhjälpsarbetenas natur, att de stundom bli mera oekonomiska, än om de utförts i den öppna arbetsmarknaden, detta beroende dels på att de till större delen måste bedrivas vintertid och dels på att de utföras av ovana eller eljest mindre lämpliga arbetare». Han talar vidare, i fråga om reservarbetena, om önskvärdheten av »att nödhjälpsarbetarnas övergång till den öppna arbetsmarknaden på allt sätt främjas», och denna övergång underlättas, förmenar han, vare sig arbetena givas av arbetslöshetskommissionen eller av enskilda kommuner, om dessa arbeten »efter hand finge en naturlig ersättning i arbeten utförda å den öppna arbetsmarknaden och till denna marknads löner». Han säger för det tredje också på ett ställe, följande: »Jämsides med att man eftersträvar nödhjälpsarbetenas ersättande med motsvarande slags arbeten i den fria marknaden, böra ansträngningarna uppenbarligen inriktas på underlättandet av att de arbetslösa återföras *till sitt tidigare yrke* eller eljest få möjlighet att skaffa sig en varaktig utkomst.»

Det synes mig, herr förste vice talman, att dessa anförda yttranden av socialministern äro ett gott varsel om att man så småningom även inom det borgerliga lägret kommit till den uppfattningen, att en annan ordning av statens hjälpverksamhet på detta område är nödvändig. Jag har den personliga uppfattningen, när det gäller statens hjälpverksamhet rörande de arbetslösa, att med de bestämmelser, som nu äro rådande, pressas de fattiga arbetslösa arbetarna ytterligare ned i svårigheter av ekonomisk art. Jag vill understryka vad jag nyss citerade av socialministern, att de nödhjälpsarbeten, som man bl. a. ute i kommunerna nödgas bedriva med eller utan bidrag från statens sida, visa sig i längden vara arbeten, som bli dyrare för det allmänna, än om dessa arbeten utförts i öppna marknaden och till dess priser. När man kan konstatera detta efter den erfarenhet man fått, så synes det mig som alla skulle kunna erkänna, att vi böra på allt sätt sträva till att försöka få, vad jag nyss sade, en annan väg att beträda för statens hjälpverksamhet.

Jag skall icke alls i detta sammanhang orda om lönerna för arbetarna, de äro kända och omtalade så många gånger förut. Vad som för mig synes viktigast nu är just den omständigheten, som jag nyss anförde, dels att nödhjälpsarbetena läggas så, att arbetarna icke pressas ned ytterligare år efter år i ett sämre ekonomiskt läge, dels får man i detta sammanhang framför allt tänka

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten (Forts.)

på vad kommunerna nödgas ekonomiskt bära för att bereda arbete åt arbetarna. Man har, på grund av sin fattigdom i kommunerna, måste använda sig av bidrag av staten och då varit tvungen att tillämpa statens bestämmelser, varigenom dessa arbetens utförande bli i längden dyrare, än om de utförts i den öppna marknaden och till dess priser. Vidare förhåller det sig så, som jag en gång förut sagt i denna kammare, herr förste vice talman, att det snart blir omöjligt att anordna nödhjälpsarbeten i kommunerna därför att man har inga arbeten, lämpade för nödhjälpsarbeten, att sätta i gång i ett flertal kommuner.

Jag vill sluta med detta, herr förste vice talman, men jag skulle innan dess vilja göra en vädjan till herr socialministern, som jag visserligen icke för tillfället ser närvarande, att han följde denna fråga på så sätt, att han prövade, om det icke kunde finnas någon framkomlig väg att lägga om statens hjälpverksamhet på detta område, så att de bidrag, som riksdagen anslår, kunde gå till nödiga arbeten ute i landet, arbeten, som då skulle utföras i den öppna marknaden och till dess priser.

Jag ber i övrigt, herr förste vice talman, att få ansluta mig till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag har ett särskilt lokalt motiv för att begära ordet i denna fråga. Det förhåller sig nämligen så, att på denna punkt har det väckts en motion av bl. a. herr Asplund i första kammaren, vilken motion även framförts i andra kammaren och i vilken även instämt representanter för det frisinnade partiet och en högerman från Västerbotten.

Motionen går ut på att man skulle anslå eller utöka anslaget med 200,000 kronor för att möta den mycket stora arbetslöshet, som existerar i övre Norrlands kustland. Orsaken till denna framstöt är känd. Det förhåller sig visserligen så, att man sagt på en del håll, att i Norrbotten existerar icke någon särskilt stor arbetslöshet. Men om detta bestridande måste jag verkligen säga, att de, som verkligen känna till de lokala förhållandena däruppe, måste upptaga detsamma med stor tvekan. Arbetslösheten i övre Norrland och speciellt i Norrbotten är så vitt jag förstår ett axiom, som ej behöver bevisas; man kan gott säga, att om man förnekar, att någon arbetslöshet i större utsträckning råder i övre Norrland, är detta detsamma, som om man skulle vilja förneka, att två gånger två är fyra.

Från den utgångspunkten påyrkas i motionen särskilda åtgärder för bekämpande av denna arbetslöshet och särskilt, att ett planerat banbyggande från Haparanda ned till en projekterad hamn skulle kunna igångsättas.

Rörande denna banas sträckning råda inga olika meningar med avseende på den del av linjen, som sträcker sig från Haparande till Käresjokki vattendrag. På denna del skulle man alltså kunna igångsätta arbeten för att motarbeta arbetslösheten. Herr Ekmans regering var nu också inställd på att göra någonting i denna sak. Det har för resten gjorts en framställning i det hänseendet från en kommitté uppe i Tornedalen och från Haparanda stad men ännu har ingenting företagits.

Här föreligger nu utskottsutlåtandet och en reservation i ämnet. I utlåtandet tager man icke på något sätt upp ifrågavarande projekt, under det man i reservationen gör gällande, att man i den summa på 8 miljoner kronor, som påyrkas, skulle kunna lägga in även ett visst belopp för att tillmötesgå den nämnda framställningen från befolkningen där uppe.

På grund av detta och andra skäl ansluter jag mig till reservanternas ståndpunkt. Det förefaller mig synnerligen orimligt att ordna det med de arbetslösa i övre Norrland så som man gör. Det finns där oerhört mycket arbete, som behöver utföras, ja, som tränger till att bli verkställt och som skulle genom

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

de arbetslösa kunna effektueras. Nu skickar man ifrån dessa bygder ned de arbetslösa till södra Sverige. Transporterna föranleda stora utgifter — belopp som kunna användas på ett bättre sätt till fördel för de arbetslösa. Jag tror att detta förhållande icke nog kan påtalas. I en tidning påvisade man just nyligen, att dessa transporter till långt från vederbörandes hemort belägna nödhjälpsarbeten resulterat i oerhört stora kostnader, som kunde, om beloppen utnyttjades på annat sätt, ge människor arbete. Svårigheterna att passa på eventuellt i hemorten förekommande arbetstillfällen och att anmäla sig till dessa bli också för sådana människor mycket större genom att de fraktas till andra orter hundratals mil från deras egna boningsorter.

Med hänsyn till vad jag nu anfört, ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Då det nu är åttonde året i rad, som vi behandla föreliggande fråga, kan det, såsom en talare med rätta sade, egentligen icke vara något nytt att komma med, och de glest besatta bänkarna i kammaren bevisa, att intresset för diskussion i denna fråga är ytterst minimalt. Jag kan givetvis icke komma med något nytt jag heller.

Till den siste ärade talaren vill jag säga att det väl ändå — även om han är norrbottning — borde göra detsamma, om man ger arbetslöshetsbidraget i ett anslag eller med särskilda belopp för Norrbotten och andra landsändar. Herrarna äro sådana »specialister» uppe i Norrland; det ser ut som om statens vanliga pengar inte dugde åt er utan att det måste vara specialpengar. När staten griper in mot arbetslöshet, bör den göra det även annorstädes än i Norrland, om man vill behandla folk någorlunda ensartat var de än bo.

Det är otvivelaktigt en mycket kinkig sak, hur man skall kunna minska eller undgå ungdomsarbetslösheten. Herrarna tala om yrkesutbildning, men hur har det gått med denna? Ja, de unga, som utbildas med statens och kommunernas hjälp, ha i åtskilliga fall icke erhållit något arbete, ty de slutna fackföreningarna ha icke tillåtit dem detta. Jag tycker det skulle vara av stor betydelse att ni, mina herrar, som vilja gå så långt i fråga om statsunderstöd, undanröjde dylika orimligheter.

Så talas det om lönerna och om att nödhjälpsarbetena icke böra taga bort vanliga arbeten. Ja, vad det senare beträffar är det svårt att säga, om ett arbete kan komma att utföras på den öppna marknaden om två eller fem år. Det kan uppkomma andra förhållanden under tiden, som helt och hållet förhindra möjligheterna till ett sådant arbete liksom motsatsen. Det är alltså mera talesätt än verkliga skäl, som man här kommer med. Statsmakterna vilja dock, att nödhjälpsarbetena skola vara till någon nytta, även om denna icke omedelbart visar sig. Malmöhus läns landsting anslog t. ex. pengar till nödhjälpsarbete på en länsallmänning. Det gällde röjning, odling av skog, dikning etc. och så blev det fråga även om att anlägga vägar in på skogsområdet. Jägmästaren, som hade den forstliga tillsynen över det hela, förklarade, att vägarna behövdes icke förrän de olika delarna av skogen skulle avverkas men att det givetvis vore en fördel, om arbetet vore utfört på förhand. Men skulle man ekonomisera och icke utföra mera än vad som vore tvunget, behövdes vägarna icke förrän omkring 10 eller 15 år. Var detta ett tillåtligt arbete enligt herrarnas mening? Det sattes emellertid i gång. Jag tror icke att man skall väga arbetenas art på en guldvikt såsom ni göra.

Så talar man om att nödhjälpsarbetena äro dyra. Ja, det ligger i sakens natur. Men blir det billigare att lämna kontant bidrag och få ingenting uträttat? Man måste lägga ihop denna kostnad och kostnaden för att få ett visst arbete utfört i den öppna marknaden och fråga sig, om nödhjälpsarbetena bli dyrare än dessa båda poster tillsammantagna. I så fall medger jag, att man

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

här begår ett fel. Men naturligtvis bli aldrig nödhjälpsarbeten så billigt utförda som i den öppna marknaden av dugliga arbetare, i vilket fack som helst. Det är dock bättre att något blir uträttat än rakt ingenting. Man får också tänka på det demoraliserande i att betala ut pengar utan något vederlag; folk kommer så lätt till den uppfattningen, att man skall ha sin utkomst av samhället även om man icke uträttar något alls. Detta är farliga konsekvenser.

Så äro vi inne på talet om skälig försörjning. Ja, vi kunna icke finna ett sifferuttryck för densamma. Jag förmodar att här i Stockholm anser ingen arbetare att skälig försörjning föreligger med mindre än 10 kronor om dagen. Men ute på landsbygden kan det vara skälig försörjning med 3 kronor 50 öre eller 4 kronor om dagen. Vad är det som ytterst ligger bakom orden i detta fall? Jo, helt enkelt att man vill ha kontantunderstöden ställda i sådan relation till de löner, som avtalas mellan fackföreningarna och arbetsgivarna, att de garantera för att om än löneställningen blir spänd alldeles för hårt, det alltid finns kontantunderstöden att falla tillbaka på. Men då förmodar jag, att hela lantarbetargruppen här i vårt land skulle bli nödhjälpsfolk. Ty om kontantunderstödet skall ställas i förhållande till löneställningen i Stockholm, skulle man komma över vad de flesta jordbruksarbetare ha här i landet. Det är den gapande klyftan på lönemarknaden, som skapat mycket av dessa missförhållanden, och så länge man strävar efter att denna klyfta oupphörligt skall vidgas, så länge blir en stor del av arbetslösheten årligen skärpt. Jag såg verkligen här i höstas, att det annonserades efter 500 lantbruksarbetare och att samtidigt 700 voro anmälda såsom arbetslösa i samma stad som tidningen utkom. Förstå ni icke vad det är som skär sig på detta område? Om man då svarar, att man får driva upp de låga lönerna särskilt för jordbruket, så frågar jag: kunna ni göra detta, när jordbruket blott lämnar 2 eller 3 procent på det investerade värdet och det värde, som staten själv åsätter vid sina taxeringar? Saken är nog allvarligare än man vill göra den till, när man viftar med pengarna och vill öka anslaget. Därför tror jag att utskottet kan med fullt fog visa hän på den utredning, som skall klargöra orsakerna för arbetslösheten i landet och botemedlet för densamma (arbetslöshetsförsäkringen tror jag däremot icke mycket på; talet om denna kunde man mycket väl strukit).

Så sades det, att vi ha bristande vana att se på denna fråga. Ånej, vi sluta icke ögonen, men jag tror att herrarna se på saken ensidigt och ni vilja icke undersöka frågan i dess verkliga djup. Om någon skall förebrås här för att man ser på läget skevt, så är det herrarna och icke vi, som söka om möjligt jämna klyftan mellan arbetarnas löneställning här i landet.

Det har också sagts, att arbetslösheten skulle vara en lönenedpressare. Ja, det blir den, detta komma herrarna aldrig ifrån. I många fall visar nämligen arbetslösheten, att lönenivån är pressad för högt med konstlade medel. Till syvende og sidst beror det hela på vad produkterna kunna ge vid en försäljning; högre kommer man icke, man må sluta vilka avtal mellan arbetsgivare och arbetare som helst.

Jag skall sluta härmed. Jag tror att utskottets utlåtande är av den beskaffenhet, att det icke är sämre i år än förut. Vi ha nu strävat oss fram så gott vi kunnat på detta område. Om herrarna tro, att vi önska en ökning av arbetslösheten, så är det så långt ifrån riktigt, att vi tvärtom önska att man kunde genom ett rimligt tillmötesgående mellan arbetare och arbetsgivare inom industrien — ty det är väl ändå där skon klämmer — få mindre arbetslösa. Ingen skulle önska det hellre än jag som gammal bonde. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ström:** Herr talman! Det är beklagligt, att utskottet tagit så lättvindigt på denna fråga som man verkligen gjort. Vid behandlingen av frågan

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

från utskottets sida kan man icke märka något av att den har det djup och den innebörd, som man här talat om. Utskottet har i stället funnit sig föranlåtet att godkänna den hjälpverksamhet, som hittills bedrivits, och föreslår, att den under nästa budgetår skall bedrivas i samma huvudformer som hittills, trots att man kan hänvisa till den kritik, som framställts emot dessa. Det heter också i motiveringen, när man talar om statsrevisorernas anmärkning, att med hänsyn till vad vederbörande myndigheter i avgivna utlåtanden anfört, man funnit vad revisorerna anmält och erinrat icke vara av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något vidare yttrande. Den kritik, som statsrevisorerna riktat mot planerandet av dessa nödhjälpsarbeten och mot utförandet av desamma, har icke kunnat väcka utskottet för en undersökning på detta område, utan man har tvärtom föreslagit, att det hela skall fortsätta i ungefär samma former som hittills.

Motiveringen för att behandla frågan på detta lättvindiga sätt är den, att det är olämpligt att under nu pågående utredningar angående arbetslöshetsförsäkring och om arbetslöshetens karaktär och orsaker samt medlen för dess bekämpande vidtaga förändringar i de på förevarande område gällande bestämmelser. Frågan om arbetslöshetsförsäkring är ungefär sådan som den gamla galten Särimner; den slaktas varje år men den kommer tillbaka. Försäkringen synes numera tjäna såsom motivering för att uppskjuta eller förhindra varje förändring till det bättre av den nuvarande hjälpverksamheten för de arbetslösa. Man tycker ändå, att man skulle taga hänsyn till åtminstone den försämring av verksamheten, som ägt rum under de senare åren och under den tid man väntat på att frågan om arbetslöshetsförsäkring skulle lösas (inom parentes skulle jag vilja fråga dem som stå för utskottsmajoritetens ståndpunkt, om de verkligen ha någon ärlig vilja att lösa denna fråga; detta framgick då icke under behandlingen av den motion, som vårt parti väckte för en tid sedan). Det är ett faktum, som ingen kan bortse ifrån, att det skett en betydande försämring av den statliga hjälpverksamheten.

Jag skall erinra om några saker beträffande de statliga nödhjälpsarbetena. Arbetslöshetskommissionen har ju alltid utgått ifrån att lönerna böra sättas så lågt, att det må finnas ett stort intresse för nödhjälpsarbetarna att gå över till arbetet i den öppna marknaden. Därför ha ju också arbetslönerna satts till högst tre fjärdedelar av den i orten gällande minsta lön, för vilken grovarbete i öppna marknaden i större utsträckning kunde fås utfört. Härtill kom förut i vissa fall ett tillägg från statens sida, ett ortstillägg för dyrorter. Detta ortstillägg, som växlade från några ören till närmare 3 kronor per dag, efter för varje ort fastställd nödhjälpslön, sändes direkt till familjen i hemorten och bekostades helt av statsmedel. Utöver ortstillägget utgick i vissa fall hyresbidrag, varav staten betalade hälften. På arbetsplatsen tillhandahölls i regel nödiga arbetskläder på billiga villkor. För sådana nödhjälpsarbetare, som inte kunde bo i sina hem, ordnades med marketenteri eller inackordering, och där arbetarna ordnade s. k. självhushåll, tillhandahölls livsmedel till billiga priser. När detta efter ett par år indrogs, utbetalade arbetslöshetskommissionen i stället 30 öre per dag i s. k. kockpengar för att möjliggöra för ett arbetslag om 10 à 15 man att anställa en särskild person för matlagning. Vid regn eller för arbetet otjänlig väderlek utgick i s. k. regndagsersättning 25 öre per timma, om den förlorade arbetstiden översteg 4 timmar under en dag, detta för att arbetarna icke vid ihållande dåligt väder skulle komma i skuld för maten. Vidare var det så, att då arbetet vissa dagar låg nere vid de stora högtiderna, utgick särskild ersättning med 2 kronor per dag för tre eller fyra dagar.

Allt detta är nu ändrat. Ortstillägget finnes fortfarande, men det är numera kommunerna, som besluta om den saken, och de få också betala kostnaderna. Vidare ha nödhjälpsarbetena som regel försämrats i den omfattning,

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

att de stora kommunerna knappast längre ha något intresse av att sända sina arbetslösa till dessa nödhjälpsarbeten.

Man har sålunda icke nått det resultat, som föresvävade arbetslöshetskommissionen, nämligen att arbetarna genom dessa låga löner och dessa hårda arbetsvillkor skulle tvingas över till den öppna marknaden. — Inom parentes vill jag säga, att de nog övergått, i den mån det funnits arbete inom den öppna marknaden, men i den mån arbete saknats där har det ju varit omöjligt att få dem att övergå. — Detta kommissionens mål har man således av naturliga skäl icke kunnat uppnå, men vad man i stället uppnått, det är, att man tvungit kommunerna att inskrida och övertaga den börda, som hjälpen åt de arbetslösa utgör och som staten eljest skolat bära.

Jag skall med några exempel, hämtade från den kommun, jag tillhör, bevisa, att det förhåller sig så, som jag nu antytt. Medan vi år 1925 hade 944 personer anställda i de statliga nödhjälpsarbetena, så hade antalet år 1928 nedgått till 552, och sedan har antalet sjunkit med rasande fart, så att detta nu är betydligt lägre. Nu är det ju så, att i sista hand blir det kommunen, som måste övertaga ansvaret, om icke på annat sätt så genom fattigvården, och någon annan utsikt att hjälpa de arbetslösa finnes det ju icke, efter som arbetslöshetskommissionen icke tillåter utbetalandet av kontant understöd. Nåväl, för år 1928 måste Göteborgs kommun i genomsnitt utbetala arbetslöshetsunderstöd genom fattigvården till 735 personer, och jämföra vi den siffran med den jag nyss nämnde, som gällde antalet anställda i de statliga nödhjälpsarbetena, eller 552, så se vi, att större delen av kostnaderna nu måste bäras av kommunen, som därjämte har att bära kostnaderna för de kommunala nödhjälpsarbetena, plus de betydande kostnaderna för ortstilläggen och för utrustning av dem, som varit anställda i de statliga nödhjälpsarbetena.

Resultatet av statens restriktiva nödhjälpsarbetspolitik har således blivit, att man kastat över ansvaret på kommunerna, i stället för att staten skulle bära det och det blir alltså kommunen, som numera får bära hela bördan. Jag kan inte inse värdet av en sådan arbetslöshetspolitik, och det vore sannerligen på tiden, att man försökte åstadkomma någonting annat. Det som i detta fallet står hindrande i vägen är nog icke, som herr Andersson i Stockholm anfört, arbetslöshetskommissionen, åtminstone icke i första hand, och jag tror icke, som han tycktes göra, att vi skulle komma till ett resultat, om vi bara avskaffade kommissionen, utan vad som utgör hindret, det är de direktiv, som beslutats av riksdagen och som alltjämt vidhållas här av de borgerliga partierna. Det är den saken, som hindrar, att man för en arbetslöshetspolitik, som i någon mån hjälper de arbetslösa, och det är således på den punkten man måste söka åstadkomma en ändring. Visserligen kan man säga, att arbetslöshetskommissionen skött sig på ett sådant sätt, att åtminstone jag för min del inte skulle ha något att invända mot dess avskaffande, men man löser icke frågan om hjälp åt de arbetslösa genom att avskaffa arbetslöshetskommissionen, utan man måste tillgripa positiva åtgärder, om man överhuvud skall lösa denna fråga. Det måste bli så, att statsmakterna gå in för bättre och mera omfattande hjälp åt de arbetslösa. På det sättet skulle man slippa betunga kommunerna och deras fattigvård i den utsträckning, som nu är förhållandet.

I diskussionen om denna fråga har det också från kommunistiskt håll framkommit en del anmärkningar, mot vilka jag såsom representant för en av de stora kommuner, som herr Dahlén talade om, har några invändningar att göra. Herr Dahlén anförde, att de stora kommunerna icke gjort något för att hjälpa de arbetslösa utöver vad staten gjort i detta hänseende. Jag vill då erinra därom, att den kommun, som jag representerar, under loppet av två år utbetalat i kontantunderstöd 1 miljon kronor förutom de stora kostnader i övrigt, som kommunen haft för bidrag till dem, som varit anställda i de stat-

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

liga nödhjälpsarbetena. Man måste fråga sig, om herr Dahlén verkligen anser, att detta icke är någonting, som kommunen gjort utöver vad staten gjort. Jag kan vidare erinra om, att vid de kommunala nödhjälpsarbetena, som nämnda kommun anordnade, gälla sådana bestämmelser, att de arbetslösa vid normal arbetsprestation skola kunna komma upp till ungefär samma timlön som kommunens arbetare. När man talar om, att de stora kommunerna icke gjort något i detta avseende, så måste detta påstående således bottna i okunnighet om de åtgärder, som vidtagits i de stora kommunerna för att hjälpa de arbetslösa.

Herr Dahlén anförde vidare, att de arbetslösa hade dirigerats till blockerade nödhjälpsarbeten, och han åsyftade tydligen järnvägsbygget Ulricehamn—Jönköping. I samband därmed ställde han en fråga till oss socialdemokrater här i kammaren, huruvida vi ansåge att järnvägsbygget Ulricehamn—Jönköping vore blockerat eller icke. Jag har ingen anledning att svara på den frågan i annan mån än att jag haft mycket nära förbindelser med just dem, som ordnat med detta arbete och till följd härav något känner till frågans förhistoria. Men det vill jag säga till herr Dahlén, att han behöver inte fråga socialdemokraterna här i kammaren om detta järnvägsbygge är blockerat eller inte, utan han kan nöja sig med att fråga den fackliga organisation, som har hand om järnvägsbyggnader, nämligen väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet. Gör han det, så skall man där enstämmigt förklara, att ingen blockad förekommer vid detta arbete. Han kan vidare hänvända sig till de fackorganisationer, som haft saken under omprövning, exempelvis Jönköpings fackföreningars centralorganisation, där man uttalat sig mot denna s. k. blockad, som således inte behöver respekteras. Och vad beträffar Göteborgs fackföreningars centralförsamling, så har den gjort ett liknande uttalande. Jag kan i detta sammanhang erinra om, att herr Dahléns egna partivänner där nere icke framställt något förslag om att blockaden i fråga skulle respekteras eller haft något att erinra mot beslutet. Jag vill också påpeka, att det icke endast är socialdemokraterna, som dirigerat arbetslösa till detta s. k. blockerade järnvägsbygge, ty kommunisterna befinna sig i precis samma ställning, eftersom de varit med om att bevilja anslag till järnvägsbygget i fråga och varit med om att i de lokala arbetslöshetskommittéerna rekvirera de platser vid detta nödhjälpsarbete, som senare anvisats de arbetslösa. Om således ena parten är blockadbrytare, vilket jag för min del på det bestämdaste bestrider, så kan icke heller den andra parten, de som tillhöra herr Dahléns parti, fritaga sig från samma ansvar i denna fråga.

När det sedan gäller de olika förslagen här, måste man ju säga, att med de bestämda direktiv, som nu finnas, är det rätt likgiltigt, vilken summa, som utgår, eftersom det i varje fall inte kan bli tal om någon effektiv arbetslöshetshjälp med de bestämmelser, som reglera dessa förhållanden. Det är klart, att reservationen med dess fordringar på ändringar i detta avseende också kräver en betydligt större utgift för detta ändamål, men om den kräver så stora utgifter, som herr Dahlén här anfört, det har jag icke haft tillfälle att pröva. Då herr Dahlén här gör sina beräkningar och säger, att det rentav är oförskämt av socialdemokraterna att kräva så litet som 430 kronor per arbetslös — de föreslagna 8 miljonerna skulle nämligen icke räcka till mera — så har jag som sagt icke varit i tillfälle att pröva tillförlitligheten av denna siffra, men det måste i alla fall konstateras, att herr Dahlén själv icke är så frikostig nu som vid ett föregående tillfälle. Ty använder man samma beräkningsmetoder beträffande det av honom ifrågasatta anslaget, så blir det ju icke mer än 1,620 kronor till varje arbetslös, och vi måste i Göteborgs kommun i många fall betala betydligt mera till våra arbetslösa än detta belopp. Ser man på kommunisternas motion i fjol, där de yrka på full försörjning av

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

de arbetslösa och avtalsenliga löner, så måste man ju tala om en katastrofal tillbakagång i detta hänseende från herr Dahléns egen sida. Jag tror icke det finnes någon anledning att jonglera med dessa miljoner. Om det t. ex. varit någon, som föreslagit, att 60 miljoner kronor borde beviljas i stället för dessa 30 miljoner, så skulle det alltså kunnat göras gällande, att den förslagsställaren varit mest villig att hjälpa de arbetslösa! Jag tror, att de arbetslösa själva genomskådat detta och att de icke falla för sådana frestelser, utan endast anse dem vara vackra gester utan någon som helst mening bakom.

Herr Olsson i Kullenbergstorp anförde i sitt yttrande, att jämte de orsaker till arbetslöshet, som här förut påtalats, nämligen depressionen och rationaliseringen m. m., så skulle det också finnas en annan orsak, nämligen att fackföreningarna icke tillåta arbetarna att arbeta. Jag skulle vilja rikta en direkt fråga till herr Olsson i Kullenbergstorp, om han kan peka på en enda plats i detta land, som står obesatt till följd av att fackföreningarna genom sitt monopolväsen, som det heter, förhindrat platsens besättande. Hitintills har det icke kunnat påpekas, att så varit fallet annat än då det varit fråga om någon stridsåtgärd i annan mening från fackföreningens sida. Under sådana förhållanden tycker jag verkligen, att det är på tiden, att man släpper den gamla utslitna skivan om fackföreningarnas monopolsträvanden såsom orsak till arbetslösheten, ty den saken har icke bevisats och kan icke bevisas av någon av dem, som påstått, att så skulle vara fallet.

Med vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att för min del få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Höglund* i Göteborg och *Norling*.

Herr **Carlström:** Herr talman! Det var då herr Andersson i Stockholm talade om arbetslöshetskommissionen såsom ett organ i arbetsköparnas händer för att hålla lönerna nere, som jag fann mig föranlåten att begära ordet.

Den siste ärade talaren har också i någon mån varit inne på fackföreningarna och sökt fritaga fackföreningsrörelsen från ansvaret för arbetslösheten i landet. Jag skall kanske litet längre fram komma in på den historien, men då herr Ström också talade om för herr Dahlén, att Göteborgs stad icke varit så hård mot de arbetslösa, som herr Dahlén ville påstå, utan offrat över 1 miljon på att bisträcka dem, så tillåter jag mig att ha en liten egen mening om huru detta verkar. Jag förmodar nämligen, att den arbetslöshetspolitik, som Göteborgs stad för och den understödspolitik, som Göteborgs fattigvård tillämpar, varit utomordentligt befruktande för arbetslösheten.

Herr Andersson i Stockholm höll här ett mycket långt anförande, och det förundrade mig, hur man kan säga så många ord och ha så långa vändningar i ett anförande för att till sist komma fram till ett enda resultat, nämligen detta: Tag bort fingrarna från den allmänna arbetsmarknaden, ni, som vilja hjälpa de arbetslösa! Eller med andra ord: Försök inte, att om nödhjälpsarbeten skola bedrivas här i landet, komma med andra löner än den fria marknadens! Ja, det låter ju säga sig, men då äro vi ju också i och med detsamma inne på vad herr Olsson i Kullenbergstorp här talat om. Vi kunna icke, herr Andersson, komma ifrån, att här finnas arbetare ute i Sveriges bygder, som i den fria marknaden arbeta för en lön som endast med en bråkdel överstiger den nödhjälpsarbetare ha och i många fall för mindre lön än vad nödhjälpsarbetarna ha vid ackorderade arbetstillfällen.

Jag skall för övrigt gärna gå med på, att nödhjälpsarbetena icke på något

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

sätt äro tilltalande för mig. Jag skulle för min del gärna se, att vi kunde slippa ifrån att använda dessa arbeten. Jag har varit ute och sett på förläggningarna och det har jag klart för mig, att det vore ofantligt mycket bättre, om människorna sluppe sändas dit. Nu komma de ofta från en helt annan miljö och läggas in i »kasernerna» bland kamrater, som icke alltid äro så synnerligen angenäma att vara tillsammans med, så att ur social synpunkt sett är det naturligtvis icke mycket bevänt med dessa arbeten. Men, mina herrar, ni som stå på den sidan, där man försvarar fackföreningarna, skulle ni inte vilja göra något, så att vi kunde bli av med dessa nödhjälpsarbeten genom att giva den fria marknaden möjlighet att uppsuga dessa arbetslösa? Det vore enligt min mening en bättre och klokare väg.

Jag menar således, att då förhållandet är det, att grovarbetarlönen på landsbygden t. ex. i Halmstadstrakten och vissa delar av Småland är så låg, att man många gånger, när det gäller ackordpriserna för nödhjälpsarbete, kommer över denna lön, då skall man icke tala så mycket om lönenedpressning. Det finnes bygder därnere i södra Sverige, där förhållandena äro och i fortsättningen komma att bliva sådana, att om fackföreningspolitiken alltjämt kommer att kräva lika höga löner för nödhjälpsarbeten som lönerna i den öppna marknaden, kommer allt arbete att avstanna så småningom. För min del kan jag icke vara med på att det är den rätta vägen att bekämpa arbetslösheten.

Det var någon talare här i början av debatten — det var för övrigt förste vice talmannen — som i all välmening vände sig till socialministern med det uppslaget, att han skulle försöka se till att de arbetslösa sattes till arbete med att bereda nya egna hem här i landet. Jag värderar förste vice talmannens kärlek och intresse för jordbruket och småfolket i landet, och jag vet mycket väl att detta hans uppslag är förestavat av sådana intressen, men jag måste säga, att det skulle vara tämligen olyckligt, om vi skulle gå in för en sådan anordning.

Jag vill fråga, om det är metod i detta att skaffa folk arbete genom att ordna med nya småbruk i landet, som giva sina brukare en timlön på 39 öre för fullgod arbetstimme, som prof. Nannesson räknat ut att de nu ha. Det är väl att sätta vederbörande till permanent nödhjälpsarbete av värsta slag, något som jag icke kan gå med på. Vi måste ha klart för oss, att det är det upphävda jämviktsläget, som spelar in då det gäller arbetslösheten. I Amerika ha nationalekonomerna nyligen haft en diskussion i denna fråga, ty även där har man för närvarande och har haft sedan ett par år tillbaka ganska stora svårigheter, när det gäller att bekämpa arbetslösheten. Man har där kommit till det resultatet att arbetslösheten i regel är en fråga om prisnivån d. v. s. prisnivån i fråga om arbetskraften. För mig är det tydligt, att ju längre man i de olika länderna går med på att öka skillnaden i denna prisnivå och på så sätt störa jämvikten d. v. s. sätta ena parten högre än den andra i löneavseende och på det sättet gruppera upp lönerna, desto omöjligare är det att på sådana platser, där de sämsta lönerna äro tillfinnandes, få folk att arbeta. Detta måste leda till, att det blir blott en del av nationens människor, som ha arbete och få bra betalt, men de få också bereda sig på att hjälpa dem, som icke ha arbete. Jag tror därför, att det socialt och ekonomiskt sett vore ofantligt fördelaktigare, om vi kunde komma in på sådana vägar att det ledde till att så många som möjligt här i landet finge något slags arbete. Det går emellertid endast på det sättet, att man söker att inrikta sig på en sådan politik, som giver möjlighet till att framställa produkter till ett pris, som gör att de vinna avsättning både på hemma- och världsmarknaden.

Vad beträffar de summor, som från utskottsreservanternas sida föreslagits

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

att för detta budgetår använda till att lindra arbetslöshetens följder, så vill jag säga, att jag ju kan gå med på vad den siste ärade talaren sade därom, att det med den organisation och det sätt, varpå hjälpverksamheten är ordnad, kan vara ganska likgiltigt vilken summa man disponerar för ändamålet. Med de restriktiva bestämmelser, som arbetslöshetskommissionen tillämpar, har man kanhända icke användning för mera än 2,8 miljoner kronor, som det här är fråga om enligt utskottets förslag. Jag måste erkänna, att jag icke är så säker på att alla arbetslösa som borde ha hjälp på detta sätt bliva hjälpta, men jag måste omedelbart tillägga att med den organisation och den hjälpverksamhet vi nu ha, vill jag icke gå in för att giva någon större summa, ty jag är som sagt icke alls övertygad om att denna summa alltid fördelas på sådana händer, där hjälp mest behöves, och detta är fallet, så länge man i fråga om denna sak kan säga att man här i landet icke låter den ena handen veta vad den andra gör.

Det vore intressant att studera förhållandena i Göteborg och hur många det är, som där få hjälp ifrån fattigvården och som samtidigt få arbetslöshetsunderstöd, och om man verkligen lyckats skilja ut dem ordentligt, så att man ser hur många som få hjälp från ena eller andra hållet.

Jag måste sålunda yrka bifall till utskottets hemställan, då jag, som jag förut sade, anser att det med de organ, som vi för närvarande förfoga över för att biträda de arbetslösa, torde vara uteslutet att på ett effektivare sätt hjälpa dem utan att öka arbetslösheten och förvärra förhållandena på lång sikt. Jag hoppas, att vi skola kunna komma fram till någon lösning av denna fråga, som verkar så, att den, som verkligen är i behov av hjälp, kan få den, och som kan anordnas så, att man icke på samma gång lägger, som man säger, hyende under det onda, d. v. s. medverkar till att en utsvällning av arbetslösheten äger rum. Ty man måste i detta fallet ha klart för sig, att det bättre kan vara det bästas fiende.

Det har icke talats mycket om arbetslöshetsförsäkring här i dag, och det finner jag för min del vara klokt, ty under den debatt, som vi hade för några månader sedan i riksdagen i denna fråga, sammanblandade man arbetslöshetsförsäkringens och arbetslöshetskommissionens uppgifter på ett sätt, som icke var alldeles riktigt. Om man blickar ut i världen och ser på förhållandena i andra länder och stater, där man har andra former för hjälpverksamheten, och där man har gått in för den »effektivare» hjälp, som herrarna här spörja efter, kan man fråga sig, om man där har det bättre ställt, och om man där har mindre arbetslöshet. Jag kom att resonera med en ledamot i kammaren för någon tid sedan om arbetslöshetspolitiken, och vi kommo då in på förhållandena i Belgien, som är det land i världen, där man tidigast slog in på försäkringsområdet. När vi resonerat en stund om hur dessa arbetare hade det vid glasbruken och vid gruvorna funno vi, att deras ställning icke var så bra. Personen i fråga hade varit på ort och ställe och sett hurudana förhållandena voro, och han slutade med att säga, att skulle arbetarna ha det här som i Belgien, vore det bättre, att de »gingo och dränkte sig». Jag vet icke om detta var ett för kraftigt uttryck, men om man skulle gå in för sådana åtgärder beträffande arbetslösheten, som herr Dahlén tänkte sig, tror jag att förhållandena här i landet skulle bli sådana, att vi så småningom blevo arbetslösa allesammans. Det är alldeles tydligt och på lång sikt skulle det onda på det sättet oerhört mycket förvärras. Ja, herr Andersson i Stockholmler. Han tror att hans parti sitter inne med lösningen i detta fall. Jag tror nog, att han kan göra något däråt, men att han anser det icke vara opportunt att gå in därför, ty därigenom skulle han stöta sig med folk i landet, som ha mera betalt än de rätteligen ha lov att ha.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Herr **Hansson** i Trollhättan: Herr talman! Man kan nog nästan säga, att det är i avvaktan på en generaluppgörelse härutinnan, som den här debatten föres.

Om man ser på utskottets utlåtande här, så finner man, att utskottet ju uteslutande har stött sig på utredningskravet rörande arbetslöshetens karaktär och orsaker och medlen för dess bekämpande. Om sedan herr Carlström och herr Olsson i Kullenbergstorp i debatten dra in rent principiella saker, så har i varje fall icke utskottet gjort sig skyldigt till detta. Vad jag skulle vilja önska här i dag, efter att ha åhört många års diskussioner i denna fråga, är att kammaren finge höra en röst ifrån de kommuner i landet, som verkligen ha lidit av statens arbetslöshetspolitik. Jag skulle särskilt vilja understryka vad de socialdemokratiska reservanterna säga på sid. 39, där det säges »att arbetslöshetshjälpen bör så fördelas mellan staten och kommunerna, att de senares bördor icke bliva så betungande, som faktiskt varit fallet». Jag har i dag från stadskamreraren i min hemstad Trollhättan fått ett utlåtande, och jag skall be att få in extenso föredraga detta. Inom parentes vill jag säga att Trollhätte stad har mellan 15 och 16 tusen invånare.

Utbetalat till den statliga ledningen för nödhjälpsarbetena	222,422:22
Utbetalat till arbetslöshetsunderstöd	7,603:65
Utbetalat till administrationskostnader	26,976:50
Utbetalat för statskommunala arbeten	702,252:12
Utbetalat för hyres-, rese- och beklädnadsersättning	38,395:31
	997,649:80
vartill kommer ytterligare beviljade anslag till nu pågående nödhjälpsarbeten	28,580:—
Detta gör en summa på	1,026,229:80

på åtta är i en stad med 15,000 invånare i direkt utlagda pengar. Kan någon säga att vi därför, att vi kommit till detta tillstånd på grund av arbetslösheten, ha större skyldigheter än någon annan plats i detta land att bära sådana konsekvenser av den statliga arbetslöshetspolitiken?

Men det är icke slut ännu. Fattigvårdens utgifter ha stegrats avsevärt. Med år 1919 som grund har den procentuella ökningen varit för år

1920.....	39.23 %	
1921.....	31.24 %	
1922.....	22.17 %	(en tillfällig nedgång alltså)
1923.....	30.76 %	
1924.....	46.64 %	
1925.....	63.29 %	
1926.....	67.95 %	
1927.....	83.7 %	
1928.....	72.13 %	

Sammanlagda ökningen av fattigvårdens utgifter under dessa år fr. o. m. 1920, märk *ökning*, har således utgjort 675,593.66. Det beräknas, efter den fördelning vi försökt göra, att minst hälften av dessa understöd tillkommit på grund av arbetslöshet. Detta kan, säger stadskamreraren, med visshet antagas. Jag vill därför säga till de herrar, som stå på andra sidan i denna fråga, att ärendet är så viktigt, att man icke uteslutande får komma med de obotfärdigas förhinder och oavbrutet draga ut på denna utredning. Vi måste komma till något resultat någon gång såväl med hänsyn till den enskilde som till kommunerna. Jag tror därför, att så fort vi kunna komma till denna uppgörelse efter den grund, som är möjlig här i riksdagen, är det också till fördel för kommunernas utveckling och goda ekonomi.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Jag har endast velat göra detta inlägg i debatten för att påvisa, att den punkten i den socialdemokratiska reservationen, som man icke tillmäter något vidare värde, beträffande vår stad har den största betydelse och förtjänar allt stöd från riksdagens sida.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag är nödsakad att begära ordet för att rikta en replik mot herr Olsson i Kullenbergstorp, ty jag kan icke låta hans påstående mot mig stå oemotsagt i protokollet.

Herr Olsson i Kullenbergstorp gjorde nämligen gällande, att vi från vårt håll i Norrland hade framfört krav på att man på detta område skulle åstadkomma ett speciellt anslag till Norrland och att Norrland skulle betraktas rent av som »särskilt gynnad nation» i denna fråga. Men jag vill säga, att vårt yrkande har icke gått ut på detta. Vi ha endast framfört yrkande om en ökning av arbetslöshetsanslaget med hänsyn till den faktiska stora arbetslöshet, som existerar speciellt i övre Norrlands kusttrakter på grund av vissa industriföretags nedläggande.

Jag vill sluta med detta, herr talman, och ber att alltjämt få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Jag skall icke gå in på frågan om storleken av de belopp, som här kunna vara behövliga. Jag tycker, att det här är tillräckligt vittnat om, att, om det överhuvud taget skall bli någon hjälp, som har någon större betydelse för de arbetslösa, vi icke kunna komma till något lägre belopp än de 8,000,000 kronor, som från reservanternas sida har yrkats att riksdagen skulle anslå för detta ändamål.

Jag har egentligen begärt ordet för att framhålla några synpunkter på själva systemet, och jag kan kanske till en början rikta mina anmärkningar mot vissa anordningar, som arbetslöshetskommissionen har träffat i en del fall. Jag vill göra det, därför att socialministern här mycket kraftigt i sitt tal har understrukit, att arbetslöshetskommissionen var värd det varmaste erkännande. Det gjordes en undersökning för några månader sedan på en del av de sydsvenska nödhjälpsförläggningarna. Resultatet av denna undersökning offentliggjordes i tidningen Arbetet, och jag skall här plocka fram i all korthet ett par tre saker, som jag tycker för min del bör kunna i alla fall vara belysande för sättet beträffande anordnandet av nödhjälpsarbetena och den nödhjälpspolitik, som tillämpas. Till Asarum i Blekinge sändes 25 arbetare från Malmö i och för stenskärning. Samtidigt gingo 70 stenhuggare i Asarums socken arbetslösa, varav 20 skickades av arbetslöshetskommissionen till de andra nödhjälpsförläggningarna ett 10-tal mil därifrån. Vid de av socialministern omtalade nödhjälpsarbetena vid Kallingevägarna förtjänades i medeltal av nödhjälpsarbetarna i januari månad en timlön av 34½ öre. Vid nödhjälpsarbetsförläggningarna i Heda uppgingo avlöningarna, enligt samma källa, vid tillfället till 16 à 17 kronor per vecka. Jag vill icke förlänga raden av anmärkningar, men jag tycker att jag kunde göra dessa erinringar, då erkännandet till arbetslöshetskommissionen för ordnandet av dessa arbetslöshetsfrågor så kraftigt understrukits från socialministerns sida. Jag hade egentligen tänkt, att jag här skulle ställa under belysning, huruvida det icke snart skulle vara på tiden att vi ändrade hela systemet, och jag tycker att det föreligger tillräckligt starka skäl för att det skulle vinna genklang och gehör även på borgerligt håll.

Det är sagt och omvittnat att nödhjälpsarbetena bli dyra. Detta är riktigt, såväl vad det gäller statliga nödhjälpsarbeten, statskommunala arbeten, som även de av kommunerna lokalt anmodade nödhjälpsarbeten,

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

som skett oberoende av statens medverkan. Men det är även en annan omständighet, som bidragit till fördyrandet, och det är att de arbeten, som nu skola ordnas såsom nödhjälpsarbeten, ha den karaktären, att de icke faktiskt äro nödvändiga. Enligt propositionen fastställes gränsen, beträffande tidpunkten för dessa arbetens nödvändighet, tror jag, till 3 år. Jag tycker för min del, att det är en alltför kort tid. Man får lägga åtskilliga år därtill för att komma på lagom avstånd för att arbetet icke skall ha karaktär av ordinarie arbete. Men så mycket kunna vi säga oss, att just därför att dessa arbeten ordnas en sex, sju, åtta till tio år, innan de äro nödvändiga, i mycket hög grad bidrager till en fördyring av arbetet i fråga.

En annan omständighet som man behöver erinra om i detta sammanhang är, att när det gäller särskilt kommunalt ordnade nödhjälpsarbeten — i många kommuner har därvidlag staten bidragit genom s. k. statskommunala nödhjälpsarbeten — är det mycket svårt att kunna draga upp gränslinjen mellan vad som är kommunalt nödhjälpsarbete eller som kan betraktas såsom sådant, och vad som icke är det, d. v. s. vad som måste gå under benämningen ordinarie arbetes karaktär. Det är på många platser i vårt land, som det uppstått tvistigheter och strider i den kommunala förvaltningen och bland de kommunala myndigheterna beträffande sådana saker.

Jag skall nu övergå till lönefrågan, som enligt min mening och enligt vad jag nu kan se är den väsentligaste frågan i hela detta problem, i varje fall från borgerligt håll. Jag skall först giva en liten replik till herr Carlström. Herr Ström var uppe och nämnde något om, att det i Göteborg gjordes vissa anordningar beträffande hjälpen åt de arbetslösa. Detta föranledde herr Carlström att säga, att den arbetslöshetspolitik, som bedrevs av Göteborgs stad, var befruktande för arbetslösheten. Ja, i det fallet står icke Göteborgs stad ensam, om *det* resultatet skulle kunna utläsas av den kommunala arbetslöshetspolitiken. Herr Carlström motiverade icke, hur han såg problemet och på vad sätt han kom till detta resultat. Det skulle emellertid vara intressant att få en liten närmare utläggning på den punkten.

Han fortsätter vidare i sin kritik och säger, att det vore bättre, om fackföreningsfolket gav möjlighet för den fria marknaden att uppsuga de arbetslösa. Och nu komma vi in på vad herr Carlström menade vara kärnpunkten, även när det gällde arbetslöshetspolitiken i Göteborg, nämligen fackföreningarnas lönepolitik. Jag har nu hört herr Carlström komma in på detta ämne i många anföranden här i riksdagen. Vare sig det gällt jordbrukets ekonomiska läge eller arbetslöshetsförsäkringen har han ständigt kommit in på detta, att det är fackföreningarnas lönepolitik, som är orsaken till arbetslösheten, som har bringat ur läge den jämvikt, som förut funnits mellan industriarbetarnas inkomster å ena sidan och jordbruksbefolkningens å andra sidan. Herr Carlström har ju för övrigt beträffande sin motion fått sin vilja fram om en utredning på den punkten, fastän jag tror, att den utredningen inte kommer att peka på just det resultat, som herr Carlström avser och vill ha fram. Jag tänker icke nu ingå på detta problem. Det skulle föra alltför långt. Jag skulle bara vilja ha sagt, att genom att föra ett sådant resonemang ger man faktiskt fackföreningsrörelsen skulden för alla de stora ekonomiska kriser i världen, vilkas sviter vi även i dag få kännas vid och som kunna utläsas även i arbetslösheten. Man ger därigenom fackföreningsrörelsen skulden för dessa ekonomiska kriser, som inträffat över allt i världen omedelbart efter världskrigets slut. Herr Olsson i Kullenbergstorp var inne på samma tema och talade om att vi böra hjälpas åt att få bort klyftan mellan de olika lönelägena. Ja, vi skulle kanske vara tacksamma för ett sådant uttalande från det hållet. Man skulle kanske därtill kunna knyta en förhoppning, att såväl herr Olsson i Kullenbergstorp som herr Carlström skola ställa sig på socialdemokraternas

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

sida, när det gäller att göra en verklig attack för att minska den klyfta, som i ekonomiskt avseende finnes i samhället.

Bland de skäl, som förut och även nu anförts för bibehållande av den låga nödhjälpslönen, har ett varit det, att arbetarna, om lönen inte vore låg, skulle stanna på nödhjälpsarbetsplatserna och inte taga arbete i den fria marknaden. Vad har nu erfarenheten beträffande det nuvarande systemet visat? Jo, erfarenheten har visat, att visserligen ha många av dessa nödhjälpsarbetare stannat vid nödhjälpsarbetsplatserna i långa tider, trots de låga lönerna, men detta har icke varit beroende därpå, att de icke velat ut i den fria marknaden, utan därpå, att det i den fria marknaden icke funnits arbete i den utsträckning, att de där kunnat erhålla sysselsättning. Härvidlag är också en omständighet att taga i betraktande, som också herr socialministern varit inne på i propositionen, nämligen den, att nödhjälpsarbetarna ha just i sin egenskap av nödhjälpsarbetare kommit längre bort från den fria arbetsmarknaden. Ett av de skäl, varför jag för min del vill gå emot det system, som för närvarande finnes, är det förhållandet, att hos arbetarna vid såväl statens nödhjälpsarbeten som vid de statskommunala och även vid de rent kommunala nödhjälpsarbetena uppammas en olust för ifrågavarande arbeten. Dessa arbetare få en känsla av att samhället ansett dem mindervärdiga. Det kan ju hända, att i det långa loppet själva denna omständighet kommer att sätta ett särmärke just på dessa arbetare. Herr Olsson i Kullenbergstorp använde uttrycket demoralisation, när det gällde understöd. Jag tror, att detta kan vara tillämpligt, när det gäller den lönepolitik, som här förekommer beträffande särskilt statens nödhjälpsarbeten.

Ett av skälen för bibehållandet av systemet har varit, att man vid dessa arbeten skulle inom de olika kommunerna pröva de arbetslösas arbetsvillighet. Ja, så länge staten själv icke bedriver någon kontant understödsverksamhet utan endast nödhjälpsarbeten, har ju staten icke så stort intresse därvidlag. Men rent kommunalt kan ju ett sådant intresse sägas föreligga. Jag skulle emellertid för min del vilja säga, att man kan mycket väl pröva denna arbetsvillighet, även om inte dessa arbeten bedrivas på det sätt och under sådana lönevillkor, som nu är fallet med statens nödhjälpsarbeten. Jag skulle vilja starkt ifrågasätta, huruvida icke tiden nu snart är inne att gå ifrån detta system, på grund av bl. a. de skäl, som jag här anfört. Det kan ju anföras många andra skäl också. Det system, som jag närmast tänkt mig skulle vara, att staten lämnade bidrag till kommuner, vägdistrikt och landsting för anordnande av arbeten utöver de i ordinarie stat upptagna, vilket naturligtvis icke behövde hindra, att också staten för sin del, antingen genom domänstyrelsen eller genom andra statsorgan, kunde igångsätta arbeten enligt samma principer och att alltså vid dessa arbeten tillämpades de löner, som gälla enligt avtal, eller, om avtal icke finnes, enligt de i orten i övrigt gällande lönerna. Då kan man omedelbart igångsätta *nödvändiga* arbeten, vilka icke få den fördyring, som nu äger rum. Vi ha fortfarande kvar möjligheten att vid dessa arbeten pröva de arbetslösas arbetsvillighet. Och framförallt komma vi att hos arbetarna skapa en helt annan känsla för själva samhället, än vad nu åstadkommes. Jag tror — och därmed vill jag sluta — att vi få se en liten smula mänskligt även på dessa frågor. Dessa arbetslösa äro ju medborgare de som vi, och det är samhällets uppgift, såvitt jag förstår, att se till att även för dem skapas en dräglig tillvaro.

Herr talman, i frågans nuvarande läge och då de synpunkter, jag här utvecklat, delvis gå igen i reservanternas motivering, skall jag tillåta mig att yrka bifall till den av herr Lindblad m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Paulsen* och *Lovén* samt fru *Nordgren*.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Herr **Ström:** Herr talman! Jag begärde ordet endast för ett par repliker till herr Carlström. Herr Carlström uttalade här, att den understödspolitik, som Göteborgs stad bedrivit, är befruktande för arbetslösheten. Jag vill nu inte göra herr Carlström ansvarig för missuppfattningen i fråga. Det är en gammal bekant för oss. Den har tydligen konstruerats och lanserats av arbetslöshetskommissionen. Det där ha vi ju, sedan vi påbörjade denna understödspolitik, hört från borgerligt håll, att ha ni inte brutit nacken av er förut, så komma ni säkert att göra det nu, när ni föra en sådan frikostig arbetslöshets- och fattigvårdspolitik, som det här är fråga om. Nu kunna vi emellertid den dag som är med siffror vederlägga dessa spådomar. Jag kan anföra siffror, utvisande antalet ansökningar om arbete, på 100 lediga platser. År 1927, då vi påbörjade denna understödspolitik, var siffran 421, och år 1928, då vi hade bedrivit den ett år, hade siffran gått ned till 299. Det är alltså en nedgång av 122 ansökningar på 100 lediga platser. Sedan har siffran gått ned rätt betydligt. Nu har jag inga siffror för de sista månaderna, men det har varit en sådan nedgång, att om man jämför med vad som tidigare varit, det praktiskt taget icke finns någon arbetslöshet i Göteborg för närvarande.

Om vi nu se på understödsbeloppen — och av dem kunna vi få ett ännu exaktare uttryck för verkningarna av denna frikostiga arbetslöshetspolitik — så skola vi finna, att när vi i april 1927 började med densamma, vi hade 1,075 understödstagare, med ett utdelat belopp av 60,065 kronor. Sedan ha siffrorna sjunkit månad för månad, kraftigare än i andra städer, och i april månad 1929 hade vi icke större utbetalning än 21,297 kronor, d. v. s. en tredjedel av vad vi hade, när vi började med denna understödsverksamhet. Dessa siffror torde väl, herr Carlström, tydligare än någonting annat visa, att vår arbetslöshetspolitik icke har verkat befruktande på arbetslösheten utan tvärtom: trots det vi lämnat understöd, har arbetslösheten successivt nedgått, och Göteborgs stad torde vara en av de kommuner, som i det avseendet är mest gynnad i vårt land för närvarande. När siffrorna uttrycka ett sådant resultat, tycker man, att man borde slippa höra den där gamla amsagan — som var något motiverad för två år sedan, innan man såg resultatet, — denna amsaga om att en frikostig arbetslöshetspolitik skulle medföra en konstlad arbetslöshet.

Vad den andra anmärkningen beträffar, så sade herr Carlström, att det icke skulle förvåna honom, om en hel del personer i Göteborg samtidigt hade sökt både hjälp från fattigvården och arbetslöshetshjälp. Jag vill säga, att vi bedriva icke en sådan understödsverksamhet à la Grönköping, att vi skulle verkställa utbetalningar från både den ena och den andra institutionen. Denna understödsverksamhet är nämligen mycket centraliserad. Den omfattar icke endast kommunens verksamhet utan till och med den privata hjälpverksamheten är centraliserad, så att det på en gång blir kontroll över hela området. Det är följaktligen uteslutet, att något sådant skall kunna inträffa, som herr Carlström antydde.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Som frågan ligger till och debatten förts, är det ju rätt talande, att representanter för de borgerliga partierna ha uppträtt och med en rätt stor energi försökt försvara det hjälporgan, som skulle komma till för att hjälpa de arbetslösa. När ett sådant försvar presteras för detta organ ifrån de borgerliga gruppernas sida, är det ju ett bevis så gått som något för att detta hjälporgan — ordet borde väl sättas inom citationstecken — är ett organ, som just är till för att tillgodose de intressen, som de borgerliga grupperna företräda i riksdagen, alltså icke för att tillgodose arbetarnas intressen.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Herr Olsson i Kullenbergstorp sade i sitt anförande beträffande yrkesutbildningen, att det är många, som ha fått yrkesutbildning på statens bekostnad, men att de sedan av fackföreningarna vägrats arbete. Herr Olsson i Kullenbergstorp undvek emellertid att precisera, var detta hade inträffat. Han kastade ut sådana där beskyllningar, som han väl läst i någon borgerlig landsortstidning. De förekomma ju någon gång här i staden också. Dessa beskyllningar betraktar man sedan som så goda argument, att de verkligen kunna framställas i en debatt sådan som denna. Man gör väl anspråk på, att de skola tagas för riktiga och sanningsenliga. Om man emellertid skall taga dem för goda, är det väl ändå tämligen nödvändigt, skulle jag tro, att då man har sådana saker att anföra, man också skaffar besked om var sådant inträffat och alltså lämnar möjlighet att kritisera. Men något sådant har emellertid icke förekommit. Om herr Olsson i Kullenbergstorp försökt sig på att precisera, var någonstädes detta inträffat, så tror jag vi kunde ha möjlighet att allvarligt titta på vad det är, herr Olsson i Kullenbergstorp fört fram i det sammanhanget.

Han säger vidare, att om man skulle gå in för ett kontantunderstöd och ett kontantunderstöd, som i fråga om beloppen anslöte sig till vad fackföreningarna bruka åstadkomma i fråga om löner, så skulle vi snart ha alla lantarbetarna arbetslösa och som understödstagare. Den argumenteringen, herr Olsson i Kullenbergstorp, påminner om ett uttalande, som gjordes av en ledamot i Stockholms stads arbetslöshetskommitté för ett par år sedan, då man för att bevisa, hur utomordentligt bra nödhjälpsarbetarna hade det, förklarade, att det var en man från Svartsjölandet, som blev placerad på nödhjälpsarbete i Småland, och som, då han kom hem därifrån till Svartsjölandet, berättade hur utomordentligt de hade det på nödhjälpsarbetsplatsen; hans skildring skulle ha medfört, att alla arbetarna på gården, vilka där hade sysselsättning, slutade och blevo nödhjälpsarbetare i stället. Den, som känner till förutsättningarna för att bli nödhjälpsarbetare, behöver inte veta mer för att vara på det klara med ihåligheten i en argumentering sådan som denna. Det ligger inte till på det sättet, herr Olsson i Kullenbergstorp, att man har möjlighet att sluta en anställning, som man har, och bli understödstagare eller få nödhjälpsarbete utan vidare. Det är en betydligt kvistigare sak att komma i en sådan situation, även om man lider nöd och även om man saknar arbete och möjlighet att försörja sig.

Ett annat argument, som herr Olsson i Kullenbergstorp också framförde, var, att han hade läst en uppgift i en tidning, att på en ort var det icke mindre än 500 lediga platser, men att 700 arbetslösa voro anmälda. Det skulle vara intressant att veta, var den orten är belägen, där det förhåller sig på det sättet, om det är här i landet och i så fall hur det är ordnat på det stället. Det borde herr Olsson i Kullenbergstorp ha talat om, då han sade, att det förhåller sig på det sättet. Det måste emellertid vara en rätt egendomlig arbetsförmedling och en rätt egendomlig kontakt mellan den lokala arbetslöshetskommittén och arbetsförmedlingen, för att sådant skall kunna förekomma. Herr Olsson i Kullenbergstorp får allt klara ut, hur det går till, innan han använder något sådant som argument i denna fråga.

Herr Olsson i Kullenbergstorp missuppfattade väl ett uttalande, som jag hade. Han sade, att när jag kom till det resultatet, som jag kom till, ur de synpunkter, jag ansåg ligga till grund för de borgerligas åskådning i denna fråga, så berodde det kanske på, att jag inte var van att betrakta dessa angelägenheter från sådana utgångspunkter. Herr Olsson i Kullenbergstorp ville i stället göra gällande, att jag sagt, att motparten här icke är van att se på en fråga sådan som denna. Det vill jag visst inte göra gällande. Jag håller före, att det förefinnes mycket stor vana hos de borgerliga grupperna

att se på arbetslöshetsproblemet, och man har sett på det så noga, att man enligt mitt förmenande skapat det utomordentliga organ för tillgodoseende av sina intressen, som arbetslöshetskommissionen utgör. Det vittnar visst inte om att man objektivt ser på saken, men det vittnar om, att man mycket väl orienterat sig i, vad man behöver göra i arbetslöshetsfrågan för att tillgodose sina egna intressen. Försvaret för arbetslöshetskommissionen som hjälporgan vittnar också om att man är på det klara med att den överensstämmer med vad i det stycket bör förekomma ur de borgerligas synpunkter.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Herr Ström har här talat om hjälpverksamheten i Göteborg och hjälpverksamheten i de stora kommunerna. Jag skall icke vidare gå in på dessa saker, än att jag erinrar om den hjälpverksamhet, som bedrives i den stora kommunen Stockholm, där det ju sitter arbetarmajoritet i fullmäktige. Den hjälpverksamheten bedrives i alla fall under arbetslöshetskommissionens medverkan och alltså i full överensstämmelse med de av riksdagen fastställda direktiven i denna fråga.

Herr Ström talade om ulricehamnsbanan och försökte där ordna det så för sig, att han skulle befinna sig i hyggligt sällskap, då han varit ute och förklarat, att det inte är oriktigt att bryta blockaden mot ulricehamnsbanan. Herr Ström tycks vara så pass troende på sina egna fantasier, att han gör gällande, att de till och med i fråga om riktighet överträffa vad som är den faktiska sanningen. Det finns ju folk, som så tro på sina egna uppfattningar och de teorier, som de själva konstruera upp. När herr Ström sålunda säger, att kommunister varit med om att hänvisa arbetare till det blockerade järnvägsbygget, så gör herr Ström ett fullkomligt oriktigt påstående. Herr Ström säger emellertid, att det existerar ingen blockad på ulricehamnsbanan.

Jag måste erkänna, att det länder socialdemokraterna till heder, att de här i riksdagen kämpat mot den detalj i arbetslöshetsdirektiven, som innehåller strejkbrytarebestämmelsen. Då man emellertid, när det gäller tillämpningen av denna bestämmelse och man inte lyckats i riksdagen upphäva densamma, försöker kringgå den på det sättet, att man, när det existerar en konflikt, säger, att det icke finns någon, och på det sättet tvingar de arbetslösa fara dit, och man alltså med denna kringgående rörelse försöker klara sig undan strejkbrytardirektiven, då går man tillväga på ett sådant sätt, som icke är möjligt att ge samma omdöme, som jag gav i fråga om försöken att i riksdagen få bestämmelserna upphävda.

När det gäller blockaden mot ulricehamnsbanan, är det ändå känt, att det förekom förhandlingar mellan S. A. C. och väg- och vattenbyggnadsarbetarförbundet, och att man träffade överenskommelse angående undersökning om möjligheten att förhindra, att arbetet blev nödhjälpsarbete. Man utfärdade ett gemensamt upprop, i vilket det bl. a. hette: »Rallarkåren har med ganska stort tålamod dragits med detta elände, men nu har tålamodet tagit slut, och den har beslutat sig för att pröva möjligheten av att stoppa denna nödhjälpstrafik. Den ställer därför en vädjan till hela landets arbetare att medverka till avskaffande av arbetslöshetskommissionen och nödhjälpseländet.» Ett upprop alltså, som utgör inledningen till den aktion, som riktas mot arbetslöshetskommissionen, vid denna järnvägsbyggnad, Ulricehamn—Jönköping. När väg- och vattenbyggnadsarbetarförbundet hade den uppfattningen men sedan slog till reträtt i denna fråga och icke slutligen uppehöll den blockad, som utfärdats, så är det en sak, som inte på något sätt styrker, att det icke skulle vara riktigt att företaga de åtgärder, som företagits mot det blockerade järnvägsbygget. Det är ju ändå faktiskt så, att när det gäller lönerna vid det järnvägsbygget, dessa äro sådana, att någon icke kan försörja sig på en sådan lön. Det vittnas från olika håll, att det förhåller sig så. Om det då från arbetarnas sida företages en aktion för att åstadkomma en förbättring i det

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

nödläget, måste man ju betrakta dem som ytterst egendomliga representanter för arbetarna, vilka om dessa åtgärder ha anledning att uttala sig på sätt som herr Ström i dag gjorde. Vi på den yttersta vänsterkanten känna ju herr Ströms utveckling ganska väl, och jag skall inte uppehålla mig vid herr Ström längre, ty med den kännedom jag har om hans sätt att utveckla sig och hans sätt att argumentera i arbetarfrågor, tror jag, att han kan åstadkomma t. o. m. betydligt egendomligare saker än den argumentering han i dag presterat i denna fråga.

När det gäller arbetslöshetskommissionen och det sätt, varpå dess arbeten och dess verksamhet bedrives, har jag tillåtit mig hävda, att det är uteslutande för att hålla lönerna nere, för att pressa arbetarna och för att tjäna de intressen, som kunna sägas vara arbetsköparnas i detta land, som kommissionen verkar. När jag hävdar den uppfattningen, är det också ganska naturligt, att jag anser, att ett avskaffande av arbetslöshetskommissionen är vad som måste ske för att tillgodose arbetarnas intressen.

Vad som är sagt i den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande, ger icke, såvitt jag kan finna, några klara linjer, ägnade att medföra en förändring i den verksamhet, som arbetslöshetskommissionen för närvarande bedriver. För den händelse denna reservation skulle godtagas, och då det ligger till på det sättet, håller jag före, att det är bättre, att inga anslag alls beviljas för detta ändamål, än att man skall bevilja anslag, vilka av arbetslöshetskommissionen skola användas för att pressa ned arbetarnas levnadsvillkor i allmänhet.

Detta är den syn vi hysa, när det överhuvud taget gäller anslag till arbetslöshetskommissionen.

Herr Carlström hade ju i denna fråga samma uppfattning som herr Olsson i Kullenbergstorp: att det är lönerna som göra, att det icke finns arbete för arbetarna i detta land. Han säger: Ni, som företräda fackföreningarna, skulle väl kunna medverka till, att det blir möjligt för arbetsmarknaden att uppsuga de arbetslösa. Herr Carlström har ju nu den uppfattningen, såvitt jag förstår, att ju längre ner man kommer med lönerna, desto större förutsättning finns det att bereda sysselsättning för alla människor. Det finns emellertid en annan teori för arbetslöshetens avskaffande, nämligen de höga lönernas teori. Om herr Carlström med sin lönepolitik kommer så långt, att han har möjlighet att pressa ned lönerna till vad han talade om, så minskas väl den naturliga köpkraften och väl också möjligheten att konsumera; och då konsumtionsmöjligheten minskas, minskas ju också avsättningsmöjligheterna. Det inverkar menligt också på arbetstillfällena, skulle jag tro. Man ser väl ändå ganska enkelt på dessa frågor, om man på allvar hävdar den teori, herrar Carlström och Olsson i Kullenbergstorp hävdat i denna fråga. Det kunde kanske vara skäl, då man alltså träder fram här och tager en bestämd ståndpunkt i fråga om lönerna och vill göra gällande, att man gör det objektivt, att man försöker se frågan ur andra än de rena arbetsköparesynpunkterna.

Herr Carlström sade vidare, att om vi skulle gå in för det förslag, som herr Dahlén talat för och här alltså anvisa 30 miljoner kronor för avhjälpande av arbetslösheten och avhjälpande av arbetslöshetens verkningar, på det sättet, att man bedrev arbete med avtalsenliga löner och lämnade understöd till dem, som inte kunde beredas arbete, så skulle detta medföra, att vi snart skulle bli arbetslösa allesammans. Nog är väl ändå, herr Carlström, detta uttalande tämligen överdrivet. Ty, om vi skulle bereda, i enlighet med herr Dahléns uttalande, de arbetslösa ett belopp, uppgående till 1,600 kronor per år, inte skulle väl den möjlighet till försörjning, som därigenom beredes, medföra ens från herr Carlströms utgångspunkter, att det skulle inverka på möjligheterna att få arbete här i landet. Jag tänker, att det nog skulle bli så mycket pen-

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

gar över, att en hel del skulle kunna få sysselsättning, även om man skulle taga de 30 miljonerna och lämna dem till understöd åt de arbetslösa.

Herr Carlström sade slutligen, att det skulle vara möjligt för mig att medverka till en bättre ordning i denna fråga men att jag skulle finna det icke vara opportunt, därför att jag skulle stöta mig med dem, som ha mer betalt, än vad de egentligen ha lov till. — Jag skulle vilja säga till herr Carlström, att för mig finns inte det läget, men herr Carlström befinner sig sannolikt betydligt närmare den grupp i samhället, där man har mer betalt, än man egentligen har lov till — om jag nu skall använda det uttrycket — än vad jag gör. För mig är det ingen risk i det avseendet, men jag skulle tro, att herr Carlströms uttalande grundar sig närmast på en tanke, som är bestämmande för hans egen ståndpunkt i den fråga, som vi här behandla.

Herr **Carlström:** Herr talman! Jag skall först be att få svara herr Andersson i Malmö, som frågade mig, hur jag, på grund av vad herr Ström hade sagt, kunde komma till den uppfattningen, att arbetslösheten skulle ökas genom den arbetslöshetspolitik och den fattigvårdspolitik, som hade förts. Herr Ström sade sedan, att det där var en amsaga, och han förlät mig, att jag hade anammat den. Det kan ju hända, att det är så, men jag har låtit mig berättas från säker källa, att det förts en sådan politik i Göteborg för ett par år sedan åtminstone, att arbetare från landsbygden sökte sig till Göteborg för att till varje pris bli skrivna där och få del av Göteborgs rundliga fattigvårdsunderstöd. Det var detta som gav mig anledning att uttala mig så som jag gjorde.

Nu frågade herr Andersson mig, om jag skulle vilja vara med att minska klyftan mellan dem, som ha det bättre, och dem, som ha det sämre ställt här i samhället. Han menade tydligen, att herr Olsson i Kullenbergstorp och jag icke hade några förutsättningar därför. Herr Andersson i Stockholm var också inne på samma tanke, då han antydde, att jag säkerligen står närmare dem, som ha det bra betalt i samhället, än vad han gör. Ja, jag vill säga, att den frågan, vilken av oss som står närmast den gruppen, skall jag inte gå in på. Herr Andersson och jag ha ju våra riksdagsmannaarvoden, men skulle det göras en jämförelse mellan den betalning, vi på våra olika håll hava utanför riksdagen, så tror jag, att den kanske bleve ganska uppseendeväckande för herr Anderssons vidkommande. Vi skola emellertid inte draga in våra personliga förhållanden i denna debatt. Nu vill jag såväl till herr Andersson i Malmö som till herr Andersson i Stockholm säga, att det där talet från ert håll om att minska klyftan icke imponerar så synnerligen på mig. Jag har nämligen försökt hålla ögonen öppna för den om jag så får säga sociala politik, som man fört ifrån ert håll under gångna år, och jag har funnit, att ni reagera icke mot att få bra betalt. Kunna ni få ett fett brödstycke, så ta ni det och smälta det med hälsan. Ni reagera icke mot höga löner, för att de, som ha mindre, skola få mer. Ni äro i det fallet bra lika oss. Försök icke att anlägga för upphöjda synpunkter ifråga om klyftaproblemet.

Då herr Andersson i Stockholm karakteriserade min uppfattning om hur fackföreningarna skulle kunna hjälpa till att i någon mån åtminstone avskaffa arbetslösheten som arbetsköparnas syn på förhållandena och att den var så förfärligt enkel, så vill jag säga till herr Andersson, att jag kan aldrig beundra herr Anderssons och kommunisternas tankegång, när det gäller att förbättra förhållandena i samhället för alla. Jag får snarast det intrycket, att herrarnas uppgift är att göra folk så missnöjda som möjligt. Det skulle jag kunna göra också, om jag skulle vilja lägga an därpå. Men jag har aldrig märkt, att herrarna ha något tillförlitligt recept för att göra det bättre för alla i samhället. Jag tror nog, att herrarna skulle kunna göra det bra för en viss

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

grupp i samhället, om nämligen landsbygdens folk fick bli slavar. Förlåt mig, att jag inte tror på talet om den jämlikhet, ni så gärna orda om och säga att ni vill åstadkomma.

Jag har å andra sidan tämligen klart för mig, att jag inte hållit på med att förenkla problemet, herr Andersson, utan det jag framfört och betonat är problemets kärnpunkt. Herr Andersson kan gärna läsa de amerikanska nationalekonomernas uttalanden på denna punkt och för övrigt studera vad man i andra länder i denna fråga har för erfarenheter. Jag måste säga, att den, som inte begriper, att de fattiga och de arbetslösa få betala t. ex. de höga byggnadsarbetarelönerna här i Stockholm och i landet i övrigt, han vill ingenting begripa. Så länge, herr Andersson, som ni medverkar till att gynna dessa, som monopolisera arbetet, och ser till, att de kunna få en betalning per dag, som är 3—4 gånger så stor som de andra få, så länge det sker och så länge det tillåtes, skola vi få fler och fler, som få det sämre ställt, och vi komma att få många arbetslösa.

Nu resonerar jag på mitt enkla sätt så: om vi hade 100,000 arbetslösa och dessa gå och svälta i landet, men det anordnas ett arbete till en lägre lön än den vanliga för dessa, så må de i varje fall inte sämre av att få arbeta, även om de inte få arbeta för vare sig topplön eller en lön, som är precis i nivå med kollektivavtalens löner. De må bättre, då de få arbeta, och om de arbeta, framkalla de produkter, som komma ut i marknaden. — Nu pressa de ned lönerna, säger herr Andersson. — Ja, men ju mera produkter vi få i landet, desto mer nyttigheter ha vi att dela. Frågan är bara, om vi vilja dela dessa produkter på ett rättvist sätt. Det är sålunda bättre, om alla ha arbete till viss jämviktslön, än om en del har lön i överkant och på det sättet förhindrar, att andra få arbeta, eller förorsakar, att dessa få leva på en konstgjord statens »affärsdrivande» verksamhet. Jag måste säga, herr Andersson, att jag inte tror, att man kan åstadkomma ett statens nödhjälpsarbete med den fria marknadens löner. Gå vi in därpå, så komma vi in på ett problem, som sätter oss fast i kärret. En utveckling i den riktningen skulle föra därhän, att alla människor på en ort, där lönen icke uppginge till vad staten ger, skulle kräva, att staten trädde till och anordnar arbete där också. Det går inte.

Jag tänkte, att jag skulle slippa ge mig in på dessa områden, som jag förstår, att det är mycket svårt att få förståelse för och som herr Andersson inte vill förstå. Då herr Andersson emellertid talade om att förenkla problemet, så skola vi titta litet var hos oss själva. Kanske, när allt kommer omkring, herr Anderssons problem, det kommunistiska problemet, är synnerligen enkelt. Det låter ju så bra, och det kan göra folk missnöjda, det går jag med på, men att det kan omsättas i det praktiska livet, det har jag svårt att tro.

Herr **Ström:** Endast en replik till herr Andersson i Stockholm, som tyckte att jag hade en litet egendomlig uppfattning i denna fråga. Jag förstår mycket väl, att han kan komma till den slutsatsen, när han lägger Moskvas krokiga måttstock på frågan, och när han hanterar den på så vårdslöst sätt, som han gör. Ser man frågan på ett annat sätt, torde man kunna komma till det resultatet, att den ståndpunkt, som vi intaga, är den riktiga och korrekta, därför att vi måste stå för de beslut och handlingar, som vi åstadkommit.

Herr Andersson sade, att de uppgifter som jag lämnat angående kommunisternas medverkan att hänvisa arbetslösa till Ulricehamnsbanan voro oriktiga. Jag kan emellertid med utdrag från arbetslöshetskommitténs i Göteborg protokoll styrka, att kommunisternas representant där så sent som i november och december 1928, sex à sju månader efter blockaden var förklarad, begärde resp. 100 och 150 platser vid banan i fråga. Jag tycker inte, att

det behövs något mera för att styrka det påstående, som jag här har kommit med.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Beträffande den andra saken, huruvida en blockad verkligen föreligger eller inte, så tycker jag det är egendomligt, att en förtroendeman för ett fackförbund kan tvivla på hur det står till i det avseendet, när den organisation, som har att kontrollera arbetsområdet i fråga, väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet, klart och tydligt sagt ifrån, att vi ha ingen konflikt, vi taga avstånd från S. A. C. åtgärder. De äro tillkomna på ett sådant lättvindigt sätt, att en lokal samorganisation, som icke hade en man vid arbetet, beslöt att utfärda en blockad. Det skulle vara ett egendomligt system för den svenska fackföreningsrörelsen att arbeta efter, om man respekterade dylika okynnesblockader, som förkunnas av folk, som inte ha det ringaste med arbetet att skaffa. Det är med hänsyn till detta, som samtliga fackföreningar inom angränsande trakter ha uttalat, att det föreligger inga stridsåtgärder vid arbetsplatsen i fråga. Det tycker jag, att en förtroendeman i ett fackförbund skulle kunna ta någon hänsyn till.

Vad sedan gäller herr Carlströms kritik, så är det ju på det sättet, som herr Carlström anförde, att för ett par år sedan var verkligen den meningen gällande, som han omnämnde; men tiden ha ridit fort i det avseendet. De som påstodo detta, ha måst böja sig inför fakta, som vi kunnat anföra angående arbetslöshetens nedgång under denna tvåårsperiod. Från deras sida har kritiken tystnad. Då tycker jag, att herr Carlström, som befinner sig på så behagligt avstånd från platsen i fråga, skulle kunna följa sina meningsfränder, så att kritiken från hans sida i denna fråga också kunde tystna.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast av den anledningen, att det förefaller mig olämpligt, att slutintrycket av denna debatt skall vara, att den knappast rört sig om arbetslöshetspolitiken utan blivit, som det så ofta blir här, mera en uppgörelse mellan vissa grupper, i det här fallet mellan representanter för kommunister, för socialdemokrater och för frisinnade, de senare företrädda av herr Carlström. Vad vi här ha att diskutera är icke frågan om ulricehamnsblockaden eller de allmänna synpunkter på lönepolitiken, som speciellt herr Carlström gör sig till tolk för. Vad som föreligger är frågan om den statliga arbetslöshetspolitiken.

Jag vill använda tillfället att stryka under önskvärdheten av att den utredning, som nu pågår, snarast genomföres och att de förslag, som herr socialministern ställt i utsikt, också kunna komma att föreläggas riksdagen nästa år. Det, om jag så får kalla det, mest glädjande i den kungl. propositionen rörande arbetslöshetsanslaget vid årets riksdag är ju det erkännande, som där gives officiellt rörande bristerna hos det nuvarande systemet. Socialministern har erkänt, att med det nuvarande systemet äro förknippade mycket stora olägenheter, och vissa av dessa olägenheter, som närmare ha preciserats, äro nu föremål för utredning. Det är min förhoppning, antingen det blir den nuvarande socialministern, som skall fullfölja saken eller det blir någon annan, att man till nästa år tar under allvarlig omprövning, om ej nödhjälpsinstitutet överlevat sig självt, och om det ej är nödvändigt att leda in den statliga arbetslöshetspolitiken på andra banor. Jag har många gånger förut haft tillfälle att här göra den meningen gällande, att den enda rimliga vägen är att få en väl ordnad arbetslöshetsförsäkring.

Jag vill ej upptaga herrarnas tid med att utveckla dessa synpunkter. Jag har gjort det vid så många tillfällen förut, men jag känner ett behov av att, med den riktning debatten tagit, här understryka, att man verkligen bör pröva möjligheterna för att gå över till ett annat system.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Ang. anslag till bekämpande av arbetslösheten. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till den av herr Dahlén m. fl. i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Jansson i Falun, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu förklarade sig anse den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen äskade likväl herr Dahlén votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 147 antager den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den av herr Dahlén m. fl. i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan propositionen för huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes samt anslogs, erhöll följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 147, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser samt sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Ang. sittplatserna i kamrarnas plenisalar.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av väckta motioner om anordnande av ändamålsenligare sittplatser i kamrarnas plenisalar; och anförde därvid:

Herr **Lithander:** Herr talman! Utskottet har avstyrkt de föreliggande motionerna. Jag kan ej neka till, att det i alla fall ligger något i det yrkande, som är framställt av motionärerna i första kammaren. Jag förstår mycket väl — särskilt som konservativ — att man ej gärna vill rubba på vad som en gång blivit gjort, men om man i detta avseende skulle kunna vinna en del förbättringar, tycker jag, att det kunde vara väl värt, att man gjorde en undersökning. Icke minst skulle man måhända kunna vinna det, som vi litet var och icke minst i detta ögonblick erfara, nämligen en förbättring av svårigheterna att göra sig hörd här i kammaren. Jag tror, att om man följde motio-

Ang. sittplatserna i kamrarnas plenisalar. (Forts.)

närerna och försökte att, så att säga, samla kammaren efter litet andra linjer, än som nu sker, skulle man kunna få uppmärksamheten mera koncentrerad på förhandlingarna.

Det har ju utvecklat sig — och jag medger, att vi synda däremot litet var — till en kutym, att kamrarnas plenisalar blivit ett slags samtalsrum, där den och den talaren har ordet, medan kammaren talar. Jag tror, att man kunde reformera litet grand i önskvärd riktning. Om man nu icke, som jag för övrigt anser vara fullkomligt riktigt, antar det förslag, som föreligger, så skulle väl antingen ekonomideputerade eller möjligen riksgäldskontoret kunna taga hand om utredningen och göra upp ett förslag, som sedan kunde föreläggas riksdagen i form av en motion. Och jag skulle vilja tillråda, att man gjorde någon modell till anordningarna, så att man litet grand kunde få se, vad förslaget gäller.

Vad kostnadsfrågan beträffar, tror jag, att man skulle kunna erbjuda de nuvarande stolarna till skolöverstyrelsen exempelvis, som bör kunna ha användning för dem, och på så vis minska kostnaderna. Jag har sett mycket noga på det föreliggande förslaget, och jag kan ej se annat, än att det, även som det nu är utritat, skulle innebära vissa fördelar. Utrymmet skulle ökas för varje person, särskilt om man vill ha fasta bänkar och flyttbara stolar. Man kunde ju göra dem precis som vanliga stolar, som man sitter i, och kläda dem med något hållbart material, kalvskinn eller något annat. Och man skulle kunna göra dem så stora, att de till och med kunde passa för herr Bengtsson i Kullen. Jag tror, att utrymmet skulle kunna möjliggöra detta.

Jag skulle också vilja hemställa till dem, som taga hand om saken, om man ej skulle kunna undersöka, om ej akustiken genom relativt lätta anordningar skulle kunna förbättras. Nu är det så, att vi, som sitta längst bort vid väggen, höra utmärkt, medan de, som sitta nere i gropen, ha mycket svårt att höra. Den svårigheten ökas därigenom att de stora mittelgångarna bliva samlingsrum, så att de, som sitta närmast vederbörande talare, höra bra, men de, som ha sin plats längre ifrån, ej kunna höra. Den saken skulle kunna förbättras, om gångarna droges in, så att vi komme varandra litet närmare, så att säga.

Emellertid, alldeles oberoende av vad man kan komma till för resultat med avseende å de rent praktiska anordningarna här inne, tror jag, att mycket skulle vinnas, om man ålade sig vissa ordningsregler här, som skulle förbättra möjligheterna, redan som det nu är, att höra från den plats, där man sitter, alltså om man ginge till och från sin plats men ej hade kammaren som ett samlingsrum i den utsträckning, som nu sker.

Detta hör måhända, herr talman, ej så mycket till ämnet, men det ligger snubblande nära till hands. Om man ej på det sättet kan åstadkomma förbättrade anordningar, så kan man delvis nå det mål man åsyftat.

I avseende å det huvudskäl, som i utskottet framhållits mot ett bifall till motionerna, nämligen att presidiets utrymme skulle minskas, tror jag icke, att detta skulle vara till nämnvärd nackdel för presidiet. De anordningar, som man i det hänseendet syftar till, skulle möjliggöra för presidiet att ha kammaren, så att säga, mera inpå sig.

Jag tror, att det ligger ganska mycket i det framställda förslaget, och jag ber, att man, även om utskottet är enhälligt i sitt avstyrkande, dock icke alldeles slungar tanken härpå.

Jag har, herr talman, intet yrkande i frågan.

Herr **Lovén:** Herr talman! Det är icke bara motionärer i första kammaren, som framställt förslag i förevarande ärende, som herr Lithander sade; en motionär i andra kammaren har också hemställt om samma sak i vad det angår andra kammaren.

Ang. sittplatserna i kamrarnas plenisalar. (Forts.)

Ursprungligen förelåg inom bankoutskottet en reservation, vari yrkades bifall till det större förslag — alternativ II — som byggnadsstyrelsen uppgjort. Vid mätningar i kammaren och kontrollerande av utrymmet visade det sig emellertid, att anordningarna i enlighet med förslaget skulle medföra, att kammarens ledamöter skulle sitta ännu trängre, än de göra nu. Fåtöljerna skulle nämligen komma att stå intill varandra och det skulle vara svårt för ledamöterna att få utrymme, både när de sutte och när de reste sig för att gå ifrån sin plats. Därför ströks denna reservation, när utlåtandet justerades, och det kom icke att avgivas reservation i någon riktning — hur önskvärt det än skulle vara, att någonting härvidlag verkligen gjordes. Det visade sig icke möjligt att enligt detta större förslag få ett ordentligt utrymme åt kammarledamöterna utan att väggarna flyttades ut runt plenisalen. Och det förstår vem som helst, att icke detta läte sig göra, då det skulle inkräkta för mycket på korridor- och tamburutrymmena. Det var därför icke möjligt att gå den väg det större förslaget anvisade på grund av utrymmet i kammaren.

Däremot har man tänkt sig en provisorisk förbättring — på ett annat sätt. På stockholmslänsbänken har man försökt med att utöka själva pulpeten några centimeter, och det har visat sig, att bara denna lilla utökning betydligt underlättar för ledamöterna både att ha kvar sina papper och kunna göra anteckningar och skriva något litet. Vi anse inom bankoutskottet efter den prövning och undersökning, som vi gjort, att en sådan anordning är den enda möjliga, som kan göras i ändrings- och förbättringshänseende. Locken äro litet bristfälliga förut, och många av dem behöva repareras. Det bör icke innebära en oöverkomlig kostnad att göra nya pulpeter, och den lilla ändringen tror jag riksgäldsfullmäktige kunna bestämma om, utan att det skall behövas beslut i kammaren därpå. Denna kostnad kan hänföras till underhålls- och reparationskostnader för riksdagshuset. Jag tänker mig, att innan något bättre kan åstadkommas i detta hänseende, skola kammarens ledamöter med tillfredsställelse hälsa en sådan liten förbättring och ändring. För närvarande är i övrigt emellertid en undersökning den enda åtgärd, som kan komma i fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 14.

Ang. ordnande av riksdagshusets omgivningar.

Vid härpå skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av verkställd, av fullmäktige i riksgäldskontoret överlämnad utredning angående ordnande av riksdagshusets omgivningar jämte en i ämnet väckt motion, begärdes ordet av

Herr **Johansson** i Edsbyn, som yttrade: Herr talman! Jag har icke något annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets hemställan, men jag vill beledsaga detta yrkande med några ord.

Enligt min mening har det ännu icke framkommit något förslag till Helgeandsholmens ordnande, som är tillfredsställande. Professor Ragnar Östbergs förslag har tagit sikte på skönhetskravet i så hög grad, att de praktiska hänsynen fått vika alltför mycket. Arkitekt Aron Johanssons förslag har å andra sidan tagit hänsyn endast till det praktiska kravet och skönhetskravet har därvidlag blivit åsidosatt. Jag skulle vilja göra det uttalandet, att när man nu får åtminstone ett år på sig, borde man göra ett försök att samarbeta de båda förslagen, så att man finge fram ett förslag, som både vore praktiskt och kunde tillfredsställa skönhetskravet. Jag vill icke påstå,

att det Hörnellska förslaget innebär en idealisk lösning, men det däri givna uppslaget med två broar tror jag ändå man bör taga i övervägande, i synnerhet om genom en anordning i sådan riktning trafikfrågan för Stockholms stad på denna punkt bleve bättre löst.

Ang. ordnande av riksdagshusets omgivningar. (Forts.)

Jag skulle alltså vilja uttala den förhoppningen, att när vi nu, som sagt, ha minst ett år på oss, vi måtte begagna tiden till att söka uppnå en fullt acceptabel lösning av den viktiga frågan om Helgeandsholmens ordnande som tillfredsställer både praktiska och estetiska krav.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogos vart för sig bankoutskottets utlåtanden:

nr 54, i anledning av fullmäktiges i riksbanken och i riksgäldskontoret framställning angående utförande av en bro över Stora Norrström i Stockholm m. m.;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna; och

nr 56, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för vissa befattningshavare vid Tumba bruk.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 16.

Slutligen föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa bestämmelser beträffande rätt till pension för överståthållaren samt befattningshavare vid överståthållarämbetets kansli- och polisavdelningar m. m.

§ 17.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen,** som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att bankoutskottets utlåtande nr 59 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor jämte i ämnet väckta motioner må uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan vid morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.55 e. m. för att åter sammanträda kl. 8 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem

Per Cronvall.

Torsdagen den 30 maj.

Kl. 8 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 142, gjorda framställning angående arvode åt ett byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 200, gjorda framställning angående inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej i rikets nordligaste gränsorter;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för uppförande för telegrafverkets räkning av en stationsbyggnad i Malmö m. m.;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av återbetalningssskyldigheten beträffande till ledamöter av vattenfallsstyrelsen oriktigt utbetalta dyrtidstillägg;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gottgörelse med anledning av visst av danske undersåten E. Bruun framställt krav mot svenska staten;

nr 234, i anledning av väckta motioner angående Stockholms flottstations förflyttning från huvudstaden m. m.;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till ersättning åt sjömanshusen;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående bestridande av kostnaderna för vidtagna åtgärder i anledning av isförhållandena vid rikets kuster;

nr 238, i anledning av väckt motion angående beredande av viss ytterligare avskedsersättning åt förutvarande poliskonstaplar vid flottans varv;

nr 239, i anledning av väckta motioner angående anslag till anordnande av kurser i esperanto;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån för budgetåret 1929/1930 m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 241, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet jämte i ämnet väckta motioner, dels ock vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående understöd åt anstalter och föreningar,

som anordna populärvetenskapliga föreläsningar m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

från sammansatta första lag- och jordbruksutskottet:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för försäljning av kronoegendomar m. m.; och

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 20 juni 1924 (nr 384) om återköpsrätt till fast egendom.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial, nr 22, i anledning av inom kamrarna jämlikt § 57 riksdagsordningen gjorda anmälningar om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning av statsskulden;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa å järnvägen Limedsforsen—Särna uppkomna förluster å lånemedelskapital;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitalsbyggnader jämte i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Jönköpings stad;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa med förslag till sinnessjuklag m. m. sammanhängande frågor jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 om sparbanker m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 28, i anledning av väckt motion om upphävande av stämpelplikten beträffande växlar och räntebesked från bankinrättningar;

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning, i vad angår tullen å kaffe, dels ock väckta motioner om upphävande eller sänkning av kaffetullen;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning, i vad angår därvid fogat förslag till tarataríff; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

bankoutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 9 i bil. 4 av elfte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till allmänna indragningsstaten; samt

första lagutskottets memorial:

nr 35, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bokföringslag m. m.; och

nr 36, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skiljemän och lag om ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen m. m.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 8.5 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 31 maj.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 25 innevarande maj förda protokollen.

§ 2.

Anställdes gemensam omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 138 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

»Den, som i likhet med första kammaren vill,
att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herrar Bergmans m. fl. och Wallerius m. fl. ävensom herr Olssons i Kullenbergstorp m. fl. ovanberörda motioner (I: 284, II: 429 och II: 421),
dels besluta,
att under budgetåret 1929/1930 må, utöver tillfällig löneförbättring, utgå provisorisk avlöningsförbättring till lärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, statens skolkökseminarium och hushållsskola, statens folkskoleseminarier, de tekniska läroverken, statens småskoleseminarier, sjökrigsskolan och navigationsskolorna ävensom till statens folkskolinspektörer och nomadskolinspektören, allt i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 25 februari 1929 föreslagna grunder och angivna belopp;
att dyrtidstillägg ej må utgå å omförmälda provisoriska avlöningsförbättring; samt
att Kungl. Maj:t må äga utfärda de närmare villkor och bestämmelser, vilka, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet angivits, böra för sagda avlöningsförbättrings åtnjutande stadgas;
dels ock
under åttonde huvudtiteln till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra förslagsanslag av 216,800 kronor; samt

under tionde huvudtiteln till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationsskolorna för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra förslagsanslag av 3,900 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till herr Olssons i Kullenbergstorp m. fl. motion (II: 421), avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag samt herrar Bergmans m. fl. och Wallerius m. fl. motioner (I: 284 och II: 429).»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 65 Ja och 122 Nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd,

hade utfallit med	89 Ja och 32 Nej,
vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller....	65 Ja och 122 Nej,
sammanräkningen visade	154 Ja och 154 Nej.

Då följaktligen de avgivna rösterna voro lika delade, nedlade herr talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Mosesson ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar; och befanns den upptagna sedeln innehålla ja.

Riksdagen hade alltså i denna fråga fattat beslut i enlighet med ja-propositionens innehåll.

§ 3.

Herr talmannen gav på begäran ordet till

Svar å interpellation.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Borell,** som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren, herr Borggren, till mig framställt följande spörsmål:

1) Vad är anledningen till att påbörjandet av arbetena vid hamnanläggningen vid Torekov inställts?

2) Finnes det anledning hoppas, att herr statsrådet redan till innevarande års sommar låter anbefalla arbetenas igångsättande?

Jämlikt statsmakternas beslut äro statens fiskehamnar uppdelade i två grupper: gruppen I, innefattande större arbeten, samt gruppen II, till vilken hänförts smärre, huvudsakligen av muddringar bestående hamnförbättringar, avsedda att utföras jämsides med företagen inom gruppen I. Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag beslöt 1928 års riksdag, att en hamnanläggning vid Torekov, för vilken anläggning kostnaden beräknades till 356,000 kronor, skulle komma till utförande inom fiskehamnsgruppen I närmast efter hamnbyggnaderna vid Hölick och Lörudden samt den jämväl av 1928 års riksdag beslutade hamnen vid Gnisvärd.

I skrivelse den 31 augusti 1928 med anslagsäskanden till 1929 års riksdag anförde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beträffande medelsbehovet för arbetena inom fiskehamnsgruppen I, att av de vid ingången av budgetåret 1928/1929 tillgängliga medlen, 201,000 kronor, beräknades för färdigställande av hamnbyggnaderna vid Hölick och Lörudden samt för styrelsens hamnavdelning

Svar å interpellation. (Forts.)

åtgå 96,000 kronor, vadan 105,000 kronor återstode för påbörjande av arbetena vid Gnisvärd och Torekov. För budgetåret 1929/1930 erfordrades bland annat 300,000 kronor för fortsättande av sistnämnda två hamnbyggnader.

Vid anmälan härav i innevarande års statsverksproposition meddelade jag till en början, att Kungl. Maj:t den 28 september 1928 bemyndigat väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att påbörja hamnbyggnaden vid Gnisvärd. I fråga om styrelsens anslagsäskande för statens fiskehamnar för budgetåret 1929/1930 anförde jag, att det vore nödvändigt att bedriva statens fiskehamnsbyggnader i så begränsad omfattning, som med ett ekonomiskt utförande av arbetena vore förenligt. I sådant syfte hade Kungl. Maj:t den 9 november 1928 anbefallt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen låta tillsvidare anstå med arbetena vid Torekovs hamn, beträffande vilkas påbörjande beslut tidigare meddelats. Med hänsyn härtill ansåg jag mig icke kunna tillstyrka anvisande för sagda budgetår av större belopp än 90,000 kronor för fullbordande av den till gruppen I hörande hamnbyggnaden vid Gnisvärd och för uppehållande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnavdelning samt 200,000 kronor till arbeten inom gruppen II för påbörjande av den av 1928 års riksdag beslutade hamnförbättringen vid Hönö-Klåva eller sålunda tillhopa 290,000 kronor. Beträffande fiskehamnen vid Torekov borde arbetet därå upptagas, så snart ske kunde med hänsyn till ett planmässigt fullföljande av arbetena å fiskehamnarna med den minskade arbetsstyrka, som förhållandena påkallade.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i enlighet härmed framställda förslag har riksdagen för statens fiskehamnar för budgetåret 1929/1930 anvisat ett extra reservationsanslag av 290,000 kronor.

Genom brev den 3 maj 1929 har Kungl. Maj:t ställt berörda anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande efter ingången av budgetåret 1929/1930 att användas med högst 90,000 kronor för arbeten tillhörande fiskehamnsgruppen I och för uppehållande av styrelsens hamnavdelning samt med högst 200,000 kronor för arbeten tillhörande fiskehamnsgruppen II.

Av vad sålunda förekommit torde framgå, att det varit nödvändigheten att begränsa statsutgifterna, som jämte den omständigheten, att enligt statsmakternas beslut arbetena vid Gnisvärd och Torekov skulle utföras i nu nämnd ordning, föranlett en förskjutning i fråga om tiden för utförande av hamnen vid Torekov.

Såsom interpellanten erinrat, har kommunalnämnden i Torekov innevarande år gjort framställning om påbörjande av hamnbyggnaden vid Torekov. I sitt utlåtande häröver har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte snarast bemyndiga styrelsen att påbörja arbetena å nämnda hamnanläggning. Styrelsen har därvid anfört, bland annat, att, om man nu ville igångsätta arbetena å hamnanläggningen i fråga, det för ett lämpligt bedrivande av dessa arbeten erfordrades omkring 62,000 kronor; och har styrelsen utgått från att detta belopp skulle kunna bestridas av de sammanlagda anslagsmedel för arbeten inom gruppen I och gruppen II, som blivit av riksdagen anvisade för tiden till och med budgetåret 1929/1930. Emellertid är att märka, att det för statens fiskehamnar för nämnda budgetår anvisade anslaget å 290,000 kronor beviljats under förutsättning av medlens fördelning å grupperna I och II på sätt angivits i årets statsverksproposition, vilket jämväl, såsom förut nämnts, kommit till uttryck vid medlens ställande till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande. För arbeten inom gruppen I, dit Torekovs hamn bör, lära därför få tagas i anspråk endast för dylika arbeten uttryckligen avsedda medel.

Av de förarbeten inom fiskehamnsgruppen I för tiden till den 1 juli 1930 tillgängliga anslagsmedlen beräknas, enligt vad som meddelats mig från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, till fullbordande av de i ordningen före Torekov

Svar å interpellation. (Forts.)

stående hamnarna vid Hölick, Lörudden och Gnisvärd samt för uppehållande av styrelsens hamnavdelning åtgå så mycket, att för påbörjande av hamnbyggnaden vid Torekov icke skulle därav nu kunna tagas i anspråk så stort belopp, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uppgivit vara erforderligt för ett ekonomiskt bedrivande av arbeten å nämnda hamnbyggnad. Då, såsom jag förut nämnt, de för gruppen II avsedda anslagsmedlen icke torde utan riksdagens medgivande få användas till företag inom gruppen I, är det alltså icke för närvarande möjligt att vidtaga åtgärder för igångsättande av arbetena på hamnen vid Torekov. Framställning om anslag för sistnämnda arbeten torde emellertid komma att avlåtas till nästkommande års riksdag. Skulle det, sedan riksdagen bifallit en dylik framställning, visa sig, att så stort belopp av de för gruppen I avsedda medlen finnes tillgängligt, att därmed möjliggöres påbörjande av dessa arbeten redan före ingången av budgetåret 1930/1931, lärer bemyndigande därtill för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen då också komma att meddelas av Kungl. Maj:t.

Härpå yttrade:

Herr **Borggren:** Herr talman! Jag beder att få tacka herr statsrådet för att herr statsrådet svarat på min interpellation.

Jag förstår mycket väl av herr statsrådets svar, att utsikterna att påbörja arbetena å hamnanläggningarna i Torekov redan innevarande år äro stängda. Om den egentliga anledningen därtill har herr statsrådet blott förklarat, att det vore nödvändigt att bedriva statens fiskehamnsbyggnader i så begränsad omfattning som med ett ekonomiskt utförande av arbetena vore förenligt. Vad som döljer sig bakom detta uttalande vet jag ej. Ett faktum är, *att* beslut en gång meddelats om påbörjandet av arbetena å hamnanläggningen i Torekov liksom också, *att* både material och folk genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg stodo beredda för ett påbörjande av hamnanläggningen redan innevarande år, då herr statsrådet ingrep med sin kontraorder.

Jag kan knappast tänka mig annat än att, när en gång ett sådant beslut fattats och arrangemang i anledning därav vidtagits, så har detta skett efter en därom uppgjord plan och med tanke på att medel skulle finnas tillgängliga för arbetet. Vilka speciella bevekelsegrunder, som nödgat herr statsrådet att ingripa, undandrager sig med hänsyn till herr statsrådets alltför allmänt hållna svar mitt bedömande. Jag vill emellertid helst tro, att herr statsrådet ej brustit i god vilja. Torekov har verkligen blivit så prövat i tålamod, då det gällt dess hamn, att herr statsrådet gärna kunde i fortsättningen offra någon mera tanke därpå än blott såsom åt en liten obetydlighet.

Jag behöver väl ej särskilt säga, att då herr statsrådet i sitt svar hänvisar till att riksdagen i sitt beslut för i år bestämt anslagen på det och det sättet, så att det ej låter sig göra att ändra i de därmed givna föreskrifterna, skall herr statsrådet ej tro, att jag skjuter skulden på något sätt på riksdagen — riksdagen har ej annat gjort än följt herr statsrådets förslag. På herr statsrådet faller helt och hållet skulden för vad som hänt.

Vad slutet av interpellationssvaret angår, söker herr statsrådet med några försiktiga talesätt med »torde» och »lärer» och dylikt ingiva förhoppning om anslag till kommande år. Jag skall säga herr statsrådet, att man i Torekov haft nog av dylika talesätt, och man är ej alldeles säker på, att herr statsrådet icke kanske allt vidare skjuter saken på framtiden, efter vad som förut inträffat. Det är emellertid mycket ledsamt för orten och dess befolkning vad som hänt.

Med herr Borggren förenade sig herrar *Persson* i Fritorp och andre vice talmannen *Nilsson*.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr förste vice talmannen **Hamilton:** Herr talman! I anledning av det svar, som herr statsrådet nu avgivit på interpellationen, vill jag endast framhålla, att Torekovs hamn är av största betydelse icke blott för fiskarbefolkningen i dess närhet utan även — och det tror jag kan bestyrkas av auktoriteter — såsom nödhamn för västkustbefolkningen. Det förefaller därför egendomligt, att herr statsrådet visat så litet intresse för detta spörsmål, att, när det visat sig, att penningarna icke räcka till, statsrådet icke sökt att av riksdagen få större anslag därför. Riksdagen har ju beslutit, att hamnen skall komma till stånd. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har till och med gjort förberedelser för arbetets igångsättande. Det är tydligt, att det skall verka stor misstämning bland fiskarbefolkningen icke blott i orten utan över hela kusten, att, på grund av att andra anläggningar måhända krävt större kostnader, ett uppskov för detta företag, som varit på tal och föremål för prövning under ett tiotal år, blivit följden. Jag vågar emellertid hoppas, att herr statsrådet vill göra vad på honom ankommer för att hamnen vid Torekov må fortast möjligt komma till stånd, och att herr statsrådet må visa nödigt intresse även för detta företag.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Borell:** Herr talman! Såsom jag nyss anfört är det avsikten att framlägga proposition om medel för ifrågavarande ändamål till nästa års riksdag. Möjlighet förefinnes ju också att i sammanhang med denna proposition göra framställning till riksdagen att få använda av de nu för grupp II tillgängliga medel för arbetena inom grupp I, således även för arbetena vid Torekovs hamn. Skulle ett sådant samtycke lämnas av riksdagen, kan detta hamnarbete fortsättas redan under tidigare delen av kommande år. Utöver vad jag förut omnämnt om anledningen till uppskovet med arbetet i Torekovs hamn vill jag nämna, att detta uppskov står i sammanhang med bedrivandet av hamnarbetena i övrigt. För att kunna på ekonomiskt mest lämpliga sätt anordna ifrågavarande arbeten, har det med hänsyn till den blivande omfattningen av dessa arbeten, såvitt detta nu kan bedömas, befunnits erforderligt att minska arbetskrafterna genom att indraga en hamnavdelning i Norrland. Detta har gjorts för att få en planmässig och ekonomisk uppläggning av dessa arbeten, och det är med hänsyn härtill, som man varit nödsakad att ändra de tidigare planerna. Detta är, förutom besparingssynpunkten, den väsentligaste anledningen till att förändringen med avseende å Torekovs hamn blivit vidtagen. Emellertid torde som sagt uppskovet inte, för så vitt man nu kan se, behöva vara längre än till nästa vår under den av mig nyss angivna förutsättningen.

§ 4.

Svar å interpellation.

Sedan ordet ånyo lämnats till

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Borell,** yttrade denne: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren, herr Bengtsson i Kullen, till mig framställt följande spörsmål:

1) Kan man förvänta, att från herr statsrådets sida åtgärder inom den närmaste tiden vidtagas för åstadkommande av en sänkning av de landsbygdstaxor på elektrisk kraft, som för närvarande i alltför hög grad betunga särskilt jordbruket?

2) Kan man förvänta, att herr statsrådet vill medverka till att avskaffa det olämpliga tantiemsystem, som för närvarande tillämpas för vissa tjänstemän inom statens vattenfallsverk?

Under årens lopp har vattenfallsstyrelsen sökt bereda de elektriska distributionsföreningarna å landsbygden lättnader genom sänkningar av krafttaxor-

Svar å interpellation. (Forts.)

na. Av från styrelsen införskaffade uppgifter inhämtas, att under åren 1922—1928 till föreningarna försålts elektrisk energi till en myckenhet av respektive 22.2, 22.6, 24.5, 26.2, 27.5, 29.4 och 32.8 miljoner kilowattimmar per år, att vattenfallsstyrelsens totala inkomst av den försålda kraften under vart och ett av sagda år uppgått till respektive 2.89, 2.74, 2.89, 2.99, 2.83, 2.80 och 2.80 miljoner kronor samt att genomsnittskostnaden för konsumenterna under samma år utgjort respektive 13.0, 12.1, 11.8, 11.4, 10.3, 9.5 och 8.5 öre per kilowattimme. Härav framgår, att samtidigt som kraftpriset undan för undan sjunkit, utnyttjningen av kraften ökats, vilket tyder på att elektriciteten alltmer tillgodogjorts i jordbrukets tjänst. Trots den starkt ökade förbrukningen av kraft har den successiva sänkningen av kraftpriset medfört, att statens vattenfallsverk icke erhållit någon ökad inkomst av landsbygdselektrifieringen. Statens vattenfallsverk har alltså icke berett sig någon vinst av denna stegrade avsättning av kraft. Det torde kunna påräknas, att vattenfallsstyrelsen även framdeles kommer att förfara i enahanda riktning, och det är antagligt, att ytterligare en viss sänkning av landsbygdstaxorna kommer att genomföras redan med ingången av år 1930.

Interpellanten har även berört frågan om statens vattenfallsverks räntabilitet. I anledning härav vill jag framhålla, att vid bedömande av denna fråga hänsyn torde få tagas ej blott till de räntegivande rörelsegrenarna utan även till det kapital, som nedlagts i vattenfall, som inköpts såsom reserv för framtida behov men icke utbyggts, samt i sådana anläggningar, som äro under utbyggnad men ännu icke giva avkastning. Om den erhållna avkastningen omräknas i procent av hela det efter sådana grunder beräknade nedlagda kapitalet, kommer man till följande resultat:

	Kapital	Avkastningsprocent
För år 1927	257.6 milj. kr.	5.27
» » 1928	260.1 » »	5.59

Egentligen bör också korrigering ske med hänsyn till under byggnadstiden och de första driftsåren gjorda ränteförluster. Sker detta, blir avkastningsprocenten år 1927 5 % och år 1928 5.31 %. För jämförelse kan meddelas, att medelräntan för i statens vattenfallsverk nedlagda lån utgör 5.2 %. Avkastningen har sålunda under åren 1927 och 1928 hållit sig i närheten av sagda medelränta. Härvid bör emellertid märkas, att 1927 och 1928 voro jämförelsevis gynnsamma år med god vattentillgång och låga kolpris.

Av vad jag anfört framgår, att vattenfallsstyrelsen redan genom successiva taxesänkningar i betydande omfattning tillmötesgått det med hänsyn till jordbruksnäringens läge nog så behjärtansvärda önskemålet om lägre pris å kraft för landsbygdens behov. Då vattenfallsstyrelsen även i fortsättningen lärer låta sig angeläget vara att i möjligaste mån tillmötesgå skäliga krav på ytterligare sänkta kraftpriser, synes mig anledning till åtgärd från min sida i detta avseende icke föreligga.

I anledning av den av interpellanten framställda frågan angående det för överdirektörens och kraftverksdirektörernas avlönande använda systemet med fast arvode och tantiem vill jag meddela, att spörsmålet om denna blandade avlöningsform av 1928 års lönekommitté upptagits till behandling i samband med den revision av gällande avlöningsförfattningar, som kommittén har att verkställa. Med hänsyn till det läge, vari saken sålunda för närvarande befinner sig, synes ett uttalande från min sida i ämnet, vare sig principiellt eller i särskilda punkter, icke lämpligen nu böra göras.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Svar å interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! Jag skall först be att få rikta ett tack till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för det svar, som han här har lämnat.

Beträffande svaret å min första fråga ställer ju enligt herr statsrådets nu meddelade upplysning vattenfallsstyrelsen i utsikt, att krafttaxorna för landsbygden skola komma att sänkas redan med nästkommande års ingång. Jag skall då be att få uttala den förhoppningen, att denna sänkning av krafttaxorna blir så betydande, att den blir till någon ekonomisk nytta för det betryckta jordbruket. De nu tillämpade taxorna äro enligt min uppfattning alldeles för höga. Det är icke möjligt för jordbruket att införa elektrisk energi till så höga priser under dessa svåra tider. Förhållandet har ju också blivit, att det finnes hela byar, som ännu ligga oelektrifierade, och det kan ju icke egentligen vara någon rättvisa i detta. När staten har så gott om kraft, varför skulle icke staten då kunna hava sänkt sina taxor så, att kraften hade kunnat utnyttjas i allra största utsträckning? Enligt min uppfattning borde det nu med god vilja kunna gå, ty när staten har sina verk och ledningar färdiga, kostar det väl icke mycket att låta kraften rinna fram därigenom. Det sades visserligen i interpellationssvaret, att genom en ökad förbrukning har det icke blivit avsevärt större inkomster för staten. Jag kan dock icke förstå annat, än att genom en klok och förståndig skötsel så borde blivit och skall bliva förhållandet. Staten har för närvarande enligt min uppfattning ett mycket egendomligt system, när det gäller att bestämma kraftpriserna. Det delas upp på fyra eller fem olika punkter. Man säger icke, att så och så mycket kostar kraften per kilowattimme, utan så och så mycket skola vi ha i bygdenätsavgift och så och så mycket i anslutningsavgift och så och så mycket i tomgångsavgift och så och så mycket skola vi ha i energiavgift. Om man tar den sista avgiften ensamt för sig, kan man icke säga annat, än att den är relativt låg. Men man får naturligtvis lägga tillsammans det hela och ha det hela som utgångspunkt. Och då vill jag återigen säga, att då blir priset så högt, att det för närvarande icke går att för det svenska jordbruket utnyttja någon kraft genom statens kraftverk.

Nu är det ju enligt vad som blivit upplyst så, att staten tillämpar sina taxor på mycket olika sätt. I ett fall har man den taxan och i ett annat fall den taxan. När det t. ex. gäller närmaste omgivningen intill Trollhättan, så är taxan där högre, än när det gäller områden, som ligga exempelvis nedåt Östra Kind. När staten skall bygga ledning på, låt oss säga över 100 kilometer, då kan den lämna kraft billigare, än när man bygger ledning på endast några få kilometer. Det är verkligen en mycket konstig politik. Vattenfallsstyrelsen bör tillämpa sådana taxor, att med iakttagande av måttliga löner till dess tjänstemän debet och kredit så nära som möjligt överensstämma.

I den punkt av min första fråga, som handlar om vattenfallens räntabilitet, säger herr statsrådet, att hänsyn bör tagas ej blott till de räntegivande rörelsegrenarna utan även till det kapital, som nedlagts i vattenfall, som inköpts såsom reserv för framtida behov men icke utbyggts, samt i sådana anläggningar, som äro under utbyggnad men icke giva avkastning. Detta anser jag vara fullkomligt oriktigt resonerat. Jag kan icke se, att det finns någon rättvisa i att dessa kostnader skola slås ut på landsbygdstaxorna, så att landsbygdens befolkning få betala just detta. Härvidlag borde det väl kunna ordnas på något annat sätt.

Angående min andra fråga i interpellationen har herr statsrådet hänvisat till 1928 års lönekommitté. Jag skall därför be att få rikta en vördsam vädjan till denna kommitté, att den vid behandlingen av här förevarande spörsmål

måtte gå in för slopande av de bestämmelser, som nu råda. *Det är icke lämpligt detta system med tantiem, utan det bör avskaffas.* Det kan väl icke vara riktigt, att, såsom här är fallet, överdirektören har tantiem på alla de företag, som han sätter i gång och som gå med förtjänst, men slipper lägga till något för att täcka den förlust, som uppstår, om det är något företag, som icke lämnar vinst. Jag hoppas, att detta tantiemsystem med allra snarast helt och hållet skall försvinna.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr *Johanson* i Hallagården instämde häruti.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Frågan om taxorna för elektrisk energi från statens kraftverk har för vidsträckta delar av vår landsbygd stor betydelse. Det skall gärna erkännas, att kraftverken under de senare åren vidtagit en del taxereduktioner av obestridligt värde, men alltjämt är dock kraftpriset nog så betungande. Med tillfredsställelse har man därför annoterat, att en ytterligare taxesänkning skall ske nästa år.

Intresset knyter sig då till huru stor denna utlovade lättnad skall bli, och i vilken form den skall givas. Från vattenfallsstyrelsens sida har man givit de till statens kraftverk anslutna distributionsföretagen sådana anvisningar, som skulle vara ägnade att främja avsättningen av största möjliga energimängd, alltså att distributionsföretagen skulle basera sin kraftförsäljning på höga fasta avgifter och låga förbrukningsavgifter. För utvecklingen på detta område äro också sådana taxetyper lämpliga. Men för att distributionsföretagen skola kunna med framgång och utan förlust lämna sådana taxor måste statens kraftverk å sin sida också lämna sin kraft till distributionsföretagen till relativt förmånliga priser per kilowattår respektive kilowattimme. Ur dessa synpunkter skulle det vara av värde och för elektrifieringens utveckling av stor betydelse, om vattenfallsstyrelsen, då den har att överväga den i utsikt ställda reducerade energitaxan, ville lägga denna på sätt jag antytt. Skola föreningarna inköpa kraft vid 3,000 volt för 3.5 och 7 öre per kilowattimme och 200 kronor per kilowattår samt sälja lågspänningsström för respektive 5 och 8 öre per kilowattimme och 225 kronor per kilowattår, då är det så gott som säkert, att föreningarna i många fall förlora på strömleveransen. När nu vattenfallsstyrelsen tvingat ned dessa föreningarnas strömpriser så lågt som skett, borde även kraftverken låta sig angeläget vara att å sin sida reducera just strömpriset.

En sänkning av priset å bottenkraft, för närvarande 200 kronor per kilowattår, skulle möjliggöra den elektriska energiens användning i vidgad omfattning och till nya ändamål. Detta skulle också i viss mån vinnas, om sommarkraften kunde ytterligare något förbilligas. Att låta tiden för sommarkraft omfatta även april månad torde ej möta några svårigheter och skulle betyda åtskilligt. En sådan omläggning är också önskvärd av praktiska skäl — för avläsning och debitering kvartalsvis. Slutligen skulle en effektiv sänkning av vintertidspriset, 7 öre per kilowattimme, naturligtvis ge stor möjlighet till ökad användning av elektrisk ström.

En prissänkning efter sådana linjer skulle göra det lättare för distributionsföretagen att arbeta och främja elektrifieringens utveckling i den riktning, som man från vattenfallsstyrelsens sida önskar och som ur nationalekonomisk synpunkt är önskvärd.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag är säker på att kammarens ledamöter hålla mig räkning för, om jag inskränker mitt anförande så mycket som möjligt, när vi hava en så pass lång lista på dagordningen. Men jag kan icke alldeles underlåta att säga några ord i denna fråga.

Svar å interpellation. (Forts.)

Gent emot herr Bengtssons i Kullen påstående, att det icke skulle vara möjligt för jordbruket att elektrifieras med kraft från statens kraftverk, vill jag säga, att emot det omdömets riktighet talar den omständigheten, att förbrukningen dock har ökats från år 1922, då den var 22 miljoner kilowattimmar, till 32.8 miljoner kilowattimmar år 1928. Jag tycker, att tendensen är sådan, att man icke riktigt kan komma ifrån, att det har skett en utveckling just i den riktning, som herr Bengtsson tänkt sig.

Beträffande prisnivån är det ju ganska anmärkningsvärt, att genomsnittspriset, om jag icke är dåligt underrättad, har gått ned från 13 öre per kilowattimme år 1922 till 8.5 öre år 1928. Herrarna hava anspråk på att det skall gå undan, det får jag lov att säga, när ni icke kunna värdigas erkänna, att detta dock är en utveckling någorlunda i den riktning, som man önskar. Håller man sedan fast vid att statens vattenfallsverk är ett affärsdrivande verk, som i likhet med statens järnvägar och ett par andra verk är bundet av bestämda direktiv från statens sida, att det åtminstone skall kunna förränta det nedlagda lånekapitalet, så förstår jag ännu mindre, hur man skall kunna komma fram och resa så orimliga krav som herr Bengtsson i Kullen gjort. Att herr Persson i Falla icke riktigt var inne på samma linje förstår jag, ty han har åtminstone fått den erfarenheten, tror jag, av vattenfallsstyrelsens sätt att sköta sina affärer, att vattenfallsstyrelsen icke har betjänat det företag, vari herr Persson är intresserad, på ett sådant sätt, att detta företag gått sämre, efter det man kommit till tals med vattenfallsstyrelsen. Jag hade nöjet häromdagen mottaga styrelse- och revisionsberättelser för detta företag, och det var med stort nöje jag konstaterade, att det går framåt fortfarande.

Sedan skulle jag vilja säga ett litet ord om en annan sak. Det synes av ett ställe i motiveringen till interpellationen, som om herr Bengtsson i Kullen skulle vilja införa detaljdistribution från vattenfallsstyrelsens sida. Jag tror, det är anledning att vara mycket försiktig på den punkten. Hittills har det varit så, att vattenfallsstyrelsen med några få undantag har distribuerat kraft till för ändamålet bildade distributionsföreningar inom olika områden i vårt land. Och jag vill fästa uppmärksamheten på att i den mån man går in för att bevilja särskilda undantag härvidlag, förryckes ju den bärande grunden för distributionen, som skulle vara, att man skulle genom sammanslutningar bland lantmännen försöka intressera dessa för den mest följdriktiga och praktiska utvecklingen av denna sak. Släpper man loss den ena abonnenten här och den andra där, så är hela syftet, solidaritet mellan lantmännen i detta avseende, fullkomligt förfelat, såvitt jag förstår. Och ingenstädes, där man praktiserat föreningssystemet, har man heller velat gå ifrån det.

Sedan sades det några ord om tantiem eller icke. I det avseendet är det väl nog att påminna om att den frågan har varit prövad många gånger, redan då vattenfallsstyrelsen första gången kom till, och sedan 1917 och 1918 varit föremål för mycket noggranna överväganden. För min del vill jag icke intaga någon principiell ståndpunkt, men jag vill säga, att om man vill hava män, som förstå sin sak, på en så viktig gren av statens affärsverksamhet som denna, så får man väl se till att man ungefär följer de enskilda företagarna. Och i det fallet skulle det icke vara svårt för mig att räkna upp exempel på löner, som gå vida över vad vattenfallsstyrelsens tjänstemän uppnå, även om man medräknar till dem utgående tantiem. Om det nu skall riktas vädjanden från olika håll till 1928 års lönekommitté, så kan jag ju få tillåta mig vädja till denna kommitté, som har två representanter här närvarande i kammaren, att vid sin belysning av ärendet i detta avseende också låta sig angeläget vara att införskaffa uppgifter på vad motsvarande personer i enskild tjänst åtnjuta i löneinkomst.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag hade just begärt ordet för att säga ett par ord i den fråga, som den föregående ärade talaren i slutet av sitt anförande liksom också den ärade interpellanten varit inne på, när han gjorde en vädjan till 1928 års lönekommitté att till behandling upptaga frågan om det definitiva avskaffandet av avlöningsformen tantiem.

Jag vill då allenast erinra om att när lönefrågan för dessa tjänstemän förra gången var uppe till behandling, tillhörde jag också då den kommitté, som behandlade ärendet, och jag var reservant emot införandet av denna avlöningsform. Jag vill nu till herr Bengtsson i Kullen uttala den förhoppningen, att jag, när frågan ånyo kommer före inför statsmakterna, skall få litet hjälp i arbetet för avskaffande av denna avlöningsform, som jag betraktar som synnerligen olämplig och olycklig.

Jag skall icke gå vidare in på ärendet här, men jag har med detta velat ge svar till herr Bengtsson i Kullen och herr Anderson i Råstock och även vid detta tillfälle deklarera min enskilda uppfattning i denna fråga.

Herr **Hansson** i Trollhättan: Herr talman! Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i vad den föregående talaren sade beträffande tantiemsystemet. Men jag har ytterligare en liten motivering, som jag här vill framhålla. Det är märkligt att se, hur man kan komma på glid med ett system, som från början ansågs vara så utmärkt gott. Herr Anderson i Råstock framförde en vädjan till lönekommittén, att den skulle omhulda detta system, och jag förmodar, att han försökte leda tanken tillbaka till den tid, då detta system fastställdes och motiverades med att kraftverken skulle organiseras efter moderna principer. Det skulle smidigt anpassas efter det levande livet. Direktörerna skulle på var sin ort sluta avtal med abonnenterna, och man skulle tillse, att det blev bärande för staten utan att ändå missgynna det ändamål, för vilket staten satt in så mycket pengar, nämligen elektrifieringen. Men huru har det gått med detta tantiemsystem? Jo, så att tantiemet blivit det stora och lönen det lilla. Det kan väl icke vara lämpligt att uttala sig till förmån för ett system, som under år 1928 gav en kraftverksdirektör, som har en lön på 10,000 kronor, ett tantiem på 19,829 kronor. Det kan icke vara lämpligt att bibehålla ett system, som åt kraftverksdirektören i Älvkarleby med en lön på 10,000 kronor ger ett tantiem på 8,068 kronor och åt kraftverksdirektören i Trollhättan ett tantiem på 8,829 kronor. Kraftverksdirektören i Trollhättan hade år 1925 på en lön av 10,000 kronor ett tantiem på 9,628 kronor. I lön och tantiem få alltså kraftverksdirektörerna i allmänhet en inkomst, som närmar sig 20,000 kronor. Jag finner det icke vara lämpligt att, såsom herr Anderson i Råstock gör, här liksom försöka uppmuntra en åskådning att titta på den privata marknaden, emedan där vid vissa tillfällen, då konjunkturerna voro höga, betalades så bra för enskilda tjänster.

Jag har bevis i min hand för att tjänstemän, som numera äro anställda vid statens verk och hava en lön på c:a 10 à 12 tusen kronor och som suttit som direktörer i privat affärsverksamhet och tjänat 25 à 30 tusen kronor, äro glada över att de nu sitta i statens tjänst. Jag menar, att skall den ena jämförelsen göras, skall man göra den andra också. Jag vill icke här alls uttala mig i denna fråga med någon absolut bestämdhet. Det må bliva en saklig prövning av hela ärendet, men jag vill säga så mycket, att det ser ut som om det skulle vara möjligt att ge våra statstjänstemän ordentliga löner, så att de hava en ställning i det avseendet som motsvarar tidens fordringar, utan att man för den skull behöver bibehålla en löneform, som kanske på sin tid var motiverad, men dock i detta fallet icke är det nu.

Jag vill i detta sammanhang för kammaren tala om en sak, som torde vara mycket litet känd. Kraftverken beskattas ju i vederbörande kommuner, och

Svar å interpellation (Forts.)

den uppkomna vinsten för Trollhättans vidkommande, som ett visst år uppgick till 2,315,000 kronor, upptogs det året till beskattning av taxeringsnämnden. Prövningsnämnden godkände taxeringen, kammarrätten ogillade den, och staden förlorade och har förlorat ett år till. Men på de skatterestitutioner, som komma tillbaka till vattenfallsstyrelsens kassa, erhålla kraftverksdirektörerna ändock sitt tantiem. De hava full rätt till detta, ty Kungl. Maj:t har godkänt denna form. Jag säger ingenting om det, men vid den prövning, som sedermera kommer att ske, menar jag, det kunde tillses, huruvida detta också, i enlighet med den affärskutym som här framföres, är riktigt. Jag är icke säker på, när det gäller enskilda bolag, låt oss säga ett rederibolag eller ett försäkringsbolag eller ett företag som Kopparbergs bergslags aktiebolag, i händelse överklagande av taxeringar äger rum, vilket ibland kan föranleda att man får tillbaka skattebelopp för miljoner kronor, om det då är möjligt, att direktörerna i sådana företag sedermera, när skatten restitueras, erhålla tantiem också härpå. Vattenfallsstyrelsen må hava handlat riktigt i detta fall att betala ut dessa pengar beroende på beslut av Kungl. Maj:t. Men jag har velat påpeka denna sak just nu, så att i framtiden, om man går in för att bibehålla en avlöningsform som denna, man då i så fall ser till att tantiemet blir den mindre och lönen den större delen, och att man tar detta spörsmål i förnyat övervägande. Jag skulle kunna tänka mig, att dessa medel som återbekommas genom skatterestitution mycket väl skulle kunna användas vid avskrivning av tillgångar, som man anser vara osäkra eller i framtiden behöva förnyas. Vi veta, att ett kraftverk har stora värden, som oavbrutet måste tillses och förnyas. Man skulle då kunna lägga upp en avskrivningsfond eller dylikt; ty för mig är det osmakligt att skatterestitution skall anses som vinst.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall be att få fästa herr Hanssons i Trollhättan uppmärksamhet på, att jag icke sade det som han velat lägga i min mun. Jag sade icke alls det som herr Hansson påstod, utan jag sade bara, att kommittén skulle låta sig angeläget vara att införskaffa uppgifter om motsvarande löneförmåner vid jämställda enskilda företag. Det var allt vad jag sade, och jag skall verkligen be att icke få lagt i min mun annat än vad jag yttrat.

Sedan skall jag till kammarens tjänst be att få meddela, att jag har i min hand en avskrift av ett kungligt brev till vattenfallsstyrelsen av den 12 april 1923, däri de saker som herr Hansson berörde äro upptagna, och huru därmed skall förfaras, och jag vill tillägga, att jag tillika har en tabell omfattande tantiem som utbetalts åren 1919—1927. Jag kan endast nämna, att dessa papper äro införskaffade genom statsrevisorernas försorg, så att det är icke *jag* som begärt dem från vattenfallsstyrelsen, men de stå nu till vederbörande intresserades förfogande. Herr Bengtsson i Kullen har sett dem för länge sedan, och herr Hansson kan få studera dem nu, om han vill. Jag har bett en av statsrevisorernas sekreterare att låna mig dessa papper för att av mig användas vid tillfälle. — Jag skall icke upptaga tiden mera, jag har endast velat göra denna korrigering av herr Hansson.

Herr **Johansson** i Bro: Herr talman! Jag har mycket svårt att låta bli blanda mig i leken, då det gäller denna fråga. Det torde vara för kammaren väl känt, att jag engagerat mig i denna fråga tidigare, rätt så mycket, och jag skall erkänna, att åtskilliga resultat hava vunnits. Vattenfallsstyrelsen har givit oss åtskilligt som vi tacka för, men jag vill dock tillägga, att så länge som vattenfallsstyrelsen icke tillämpar full rättvisa gent emot landsortsbefolkningen i denna fråga, komma vi, det har jag sagt tidigare, icke att

Svar å interpellation. (Forts.)

nedlägga vapnen. Jag skall icke gå in på den frågan nu, ty jag har tidigare här i kammaren förklarat, med anledning av det löfte som vederbörande generaldirektör givit, att jag skall för min del nöja mig tills vi få se, huru detta löfte kommer att infrias. Men jag vill dock säga, att om detta löfte om sänkning 1930 icke blir tillfredsställande infriat, det vill säga att full rättvisa vederfares lantbrukarna, så kommo vi i följd därav att icke nedlägga vapnen.

Jag vill svara ett par ord på herr Andersons i Råstock anförande, då han var inne på lönefrågan. Den skall jag icke närmare beröra, men han säger, att det är nödvändigt för detta ämbetsverk att hava duktiga tjänstemän, och därför måste de också avlönas därefter. Därom skall jag icke yttra mig, men jag ifrågasätter ändock, huruvida dessa duktiga tjänstemän förfara riktigt rättvist uti sin tjänsteutövning. Jag skall bara tala om ett litet exempel, som hänt i min hemsocken, som har eget kraftverk, därför att vi icke kunde komma överens med vattenfallsstyrelsen om rimliga villkor, varför vi nödgades köpa in ett litet vattenfall, från vilket socknen erhåller kraft och ljus. Det är därför icke för min personliga fördel som jag blandar mig i denna fråga. För något år sedan fullbordade vattenfallsstyrelsen de dubbla linjerna, som gå mellan Sala och Västerås; den ena hade icke fullbordats därför att vi i vår socken icke gingo med varför en lucka uppstod. För något år sedan fullbordades den. Vi voro lojala i hela socknen emot vattenfallsstyrelsen och gjorde icke några svårigheter i fråga om den mark, som härför behövdes på de villkor, den själv bestämde. Nu är det så, att då vi byggde vår kraftstation, påbörjade vi också en liten industri, bestående av kvarnrörelse, sågverksrörelse och tegelbruksrörelse. Det vatten som vi hava och varifrån vi få kraft räcker emellertid icke, utan vi äro i behov av reservkraft, och den hava vi skaffat oss genom ångmaskin. Men då nu den stora kraftledningen mellan Sala och Västerås framdrogs förbi vår industri och alldeles inpå den, så upptogs frågan, huruvida vi icke skulle kunna taga reservkraft från staten. Och vi överenskommo då att, om det kunde bliva hyggliga villkor, skulle vi göra det; och underhandlingar togos så upp med vattenfallsstyrelsen om att få reservkraft från statens verk, och sådan erbjöds också till ett pris av 7 öre för ena halvåret och $3^1/_2$ öre för andra halvåret. Men så skulle det därtill vara en fast avgift för år, som vi funno vara alldeles för hög. Då vi icke voro direkt beroende av staten för reservkraft utan själva förut hade sådan, så avstodo vi från anbudet. Men det är klart att, om vi hade kunnat få reservkraft från staten till ett pris, som varit för oss nöjaktigt och icke fördyrat driften över vad vi ansågo skäligt, hade vi säkerligen tagit reservkraft därifrån. Men det kunde icke vattenfallsstyrelsens tjänstemän gå med på. Jag sammanträffade i Västerås med en av vattenfallsstyrelsens tjänstemän, och sade då till honom: kan verkligen vattenfallsstyrelsen hava skäl att gå tillväga på det sättet, att då det bjudes en möjlighet till inkomst, så taga ni den icke helt enkelt? Jag skall icke ingå på det närmare, utan skall sluta med den förhoppningen, att löftet om sänkning 1930 måtte bliva så effektivt, att vi känna oss tilfredsställda och slippa återkomma till denna fråga. Jag vill också i sammanhang med detta erinra om, att det väl ändock icke är riktigt, då man räknar ut räntabiliteten, att räkna med sådana företag, som ännu icke äro färdiga, eller lämnat någon inkomst. Jag skall alltså icke säga något mera, utan hoppas på att resultatet av sänkningen må bli tillfredsställande.

Herr **Ekman:** Herr förste vice talman! Då jag haft i uppdrag att i viss mån syssla med vattenfallsstyrelsen och de förhållanden, som vidrörts i debatten, ber jag att få säga ett par ord.

Jag är fullt ense med föregående talare om att på ett tidigare stadium fanns det verklig anledning för lantbrukarna att diskutera frågan om vattenfallssty-

Svar å interpellation. (Forts.)

relsens kraftpriser på sätt som skett. Men det förefaller mig, som om man också måste vara skyldig erkänna, att på senare tid har i det avseendet synnerligen betydelsefulla medgivanden blivit från vattenfallsstyrelsens sida gjorda; och här har ju upprepats från alla håll, att ett nytt förbilligande förestår att tillämpas från den 1 januari 1930. Det synes mig då vara en något egendomlig tidpunkt, som man väljer för framförande speciellt av sitt missnöje med vad som skett på detta område.

I fråga om löneformen tantiem vill jag för min del uttala en avvikande mening mot den som framställts här av ett par talare. Jag finner det icke alls förkastligt eller oriktigt, att man på detta, det produktiva livets område, i de fall, då staten bedriver produktiv verksamhet, använder en löneform av denna beskaffenhet. Människor äro människor under alla förhållanden, och det är, såvitt jag förstår, alls icke något förkastligt i att välja en löneform, som fäster befattningshavarnas hela intresse vid befattningens utövande. Det skall naturligtvis vara fråga om resonliga belopp. Men att, som sagt, denna form för avlöning väljes, kan jag icke se något oriktigt i. Och jag får säga, att jag tycker det är underligt, när man gång på gång konstaterar, huru svårt staten har att, i konkurrens med enskilda, på olika områden komma till lika gynnsamma resultat som dessa, man vänder sig emot att staten smidigt anpassar sig till lämpliga former för verksamhetens utövande. De innebära ju garantier för bättre resultat. Och det förefaller mig vara ännu mera egendomligt, att de, som särskilt intressera sig för en utvidgad statsverksamhet, vilja i denna verksamhet låsa fast staten vid förvaltningsmetoder m. m., som göra att staten givetvis måste bliva underlägsen i konkurrens med enskilda. Jag kan icke se något riktigt sammanhang i det uppträdandet. Sålunda vill jag säga, att jag icke alls tror att den löneform, som här är fråga om, i och för sig är förkastlig eller olämplig. Sedan är det en annan sak, att man som sagt väljer belopp och grunder för tantiemen, som i och för sig äro rimliga och lämpliga.

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! Att herr Anderson i Råstock skulle yttra sig i den riktning, som han nyss gjorde, tror jag förvånar åtminstone icke kammarens lantmän, ty när det gäller landsbygdens intressen veta vi alla, var vi under en lång följd av .år hava haft vår vän Anderson i Råstock. Jag vill bara erinra om huru nu i år, när det gällde automobilskattemedlen, herr Anderson i Råstock kämpade emot vad vi ansågo vara rätt och billigt. När det däremot gäller att öka lönerna för statstjänstemännen, då lägger man alltid märke till att herr Anderson i Råstock är på den sidan, som önskar dessa höga, och det bör ju här fastslås, så att man icke glömmer den saken.

Men att herr Anderson i Råstock i dag har panna till att försvara tjänstemän med emellan 40 och 50 tusen kronors årsinkomst, det tycker jag verkligen borde strida emot herr Andersons politiska grundprinciper.

Det har här talats om det utmärkta sätt varpå vattenfallsstyrelsen arbetar. Jag ber om ursäkt, om jag säger några ord angående detta arbete, även om det icke direkt avser den elektriska distributionen. Det är dock ett bevis för, som jag tror, att det kan finnas andra och bättre sätt att arbeta på. Det har här talats om vattenfallsstyrelens taxeringar, och det gäller också här något sådant. Här finnes en insändare i en tidning, och jag har ingen anledning att betvivla, att inte vad insändaren här sagt är fullkomligt riktigt. Han anför följande: »För den händelse nedanstående lilla detalj i kungl. vattenfallsstyrelsens arbetssätt kan vara av något intresse för redaktionen, ställes den härmed till förfogande.

I min egenskap av taxeringsordförande i en av våra största städer har jag under den tid jag tjänstgjort såsom sådan från kungl. vattenfallsstyrelsen årligen fått mottaga två rekommenderade skrivelser, innehållande den ena an-

Svar å interpellation. (Forts.)

hållan om uppskov med avlämnande av kungl. styrelsens deklaration och den andra i avtryck vederbörliga avtryck ur styrelsens räkenskaper. Kungl. vattenfallsstyrelsen är *icke* föremål för taxering inom mitt distrikt, och båda skrivelserna äro sålunda onödiga. Ett stort antal taxeringsordförande, som jag känner, få sig likaledes årligen onödigtvis tillskickade likadana rekommenderade skrivelser. Är inte detta ändå väl starkt? I stället för det enkla besväret att upprätta en förteckning över de distrikt, där deklaration skall avlämnas, låter kungl. vattenfallsstyrelsen i blindo sprida omkring sig alla dessa i prydliga kuvert inneslutna skrivelser och förorsaka därigenom — frånsett dess eget onödiga arbete — postverket och mottagarna onödigt besvär.»

Angående vad herr Ekman på stockholmsbänken anförde så vill jag säga, att jag har visst icke något emot att staten så långt som möjligt går in för att sköta här ifrågavarande verk, men det skall skötas på sådant sätt, att det blir till svenska folkets gagn, och att det icke skötes så, att det är bara några vissa eller ett mindre antal, som kunna vara betjänta av det. Det förefaller mig, jag säger det återigen, som om det icke skötts på det sätt, som det kunde eller borde skötas.

Herr **Wachtmeister:** Herr talman! Som denna fråga behandlats av ett utskott, i vilket jag har suttit vid tillfället, anser jag mig skyldig att säga några ord. Men jag lovar, att det enligt min vana skall bli kort och gå fort.

Södra Sverige tager sin elektriska ström från Sydsvenska kraftaktiebolaget. Abonnenterna där betala högre pris än vattenfallsstyrelsens taxa, åtminstone enligt egen uppfattning. Och denna uppfattning har tydligen fog för sig, då de med glädje förklarat sig acceptera vattenfallsstyrelsens taxa i stället för den, de nu ha.

Som förräntningen av Sydsvenska kraftaktiebolaget ej är över sig stor — 6 % å preferensaktierna och 5 % å stamaktierna — tror jag ej heller, att dess taxepolitik i allt för hög rad är oskälig.

Att av skattemedel satsa penningar till vattenfallsstyrelsens abonnenter för att lätta taxorna för dessa, då man samtidigt i södra Sverige drages med högre taxor, synes mig ytterst olämpligt och orättvist. Vattenfallsstyrelsens taxor böra sättas affärsmässigt, och ehuru jag instämmer med herr Bengtsson i Kullen, att det vore önskvärt, att taxorna för landsbygden kunde sättas så lågt som möjligt, kan jag icke annat än gilla allt vad som framkommit i herr statsrådets och chefens för kommunikationsdepartementet interpellationssvar.

Herr **Olofsson** i Digernäs: Herr talman! Jag har ungefär samma tanke, som den föregående talaren. I Jämtland till exempel var det under kristiden många bolag, som bildades för att skaffa elektrisk energi, både för kraft och lyse. Men de fingo sannerligen betala sitt lyse och sin kraft ordentligt. För det första bjöds det ju på kristidsvaror, som sedan måste ersättas med helt annat material. Och detta har blivit alldeles ofantligt dyrt. Skulle man här gå den vägen, som många, vilka taga sin energi från statens kraftverk, troligen önska, att man för att få energien så billigt som möjligt hellre skulle låta kraftverket gå med förlust, då är det orimligt gentemot de enskilda bolag, för vilka kraften ställer sig så ofantligt dyrbar. Skulle de därtill genom denna statens uppoffring få vara med och lätta bördorna för dem, som ha det drägligt och taga sin energi från statens anstalter — det är i många fall ofantligt mycket billigare kraft från statens kraftverk än den enskilda verk kunna lämna — tycker jag det går alldeles för långt. Statens kraftverk skall skötas så, att debet och kredit gå ihop och därmed jämnt.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! När herr Bengtsson i Kullen hade ordet sist var det icke utan att jag frågade mig: Har jag verkligen kunnat göra

Svar å interpellation. (Forts.)

allt detta? Men nu är det icke på det sättet, utan herr Bengtsson resonerade åminstone i dag alldeles för enkelt.

Om man har en principiellt avvikande uppfattning om huru automobilskattemedlen skola användas, genast är det galet. Då vill man icke »landsbygdens väl». På denna punkt tror jag bara jag behöver konstatera, att alla skattedragare på landsbygden ha ett intresse att slippa undan så billigt som möjligt. Men frågan är, huru man ser saken rent tekniskt — det behöver jag icke gå in på här, ty vi kunna ju tala om den saken sedan, herr Bengtsson.

Man anser vidare, att jag är den värste lönepådrivaren, som finnes i riksdagen. Då skulle herr Bengtsson vara med på ett statstjänarmöte, så skulle nog uppfattningen bliva justerad på den punkten.

Men hela hans sätt att argumentera förstår jag icke. Jag har aldrig hört, att han förut använt anonyma insändare i tidningar för att bevisa ett påstående. Då man använder bevismedel, som äro så underhaltiga, måste nog saken också vara fotad på skrala sakskäl.

Vad sedan beträffar affärsmässigheten vid statens verk, är det ju klart, att den, som stått och står på avstånd, har större förutsättningar att sköta saken än den, som varit i spetsen för företaget under många år, eller hur?

Herr **Persson** i Falla: Det är med anledning av några yttranden, som gjorts förut i debatten, som jag slutligen skall be att få säga ett par ord.

Det var först herr Wachtmeister, som gjorde en jämförelse mellan kraftpriserna för områden, där man använder ström från statens kraftverk och områden, som få sin ström från Sydsvenska kraftaktiebolaget. Och han gör gällande, att man i senare fallet har högre pris, än där statens kraftverk levererar kraft.

Ja, därom har pågått diskussion, under årens lopp, och intresserade parter och fackmän på ömse sidor ha gjort diametralt motsatta påståenden, som det är rätt svårt för lekmannen att döma om, då systemet för energileveransen i de båda fallen äro väsentligt olika och kraftprisen sålunda ej äro direkt jämförbara. Och som jag förmodar att herr Wachtmeister icke heller har nödig sakkunskap för att bedöma den saken, torde hans uttalande ej kunna tillerkännas något bevisningsvärde. Jag vill inte yttra något vare sig i ena eller andra riktningen. Men ett sådant påstående, som herr Wachtmeister här gör, bör icke stå oemotsagt, ty påståendet är inte på något sätt bevisat.

Beträffande det uttalande, som herr Olofsson i Digernäs nyss gjorde, är det ju en rätt vanlig föreställning, jag skulle vilja säga, att det är en vanföreställning, som man hör rätt ofta särskilt ifrån norrlänningar, att man lämpligen bör jämföra de priser, som äro gällande, där statens kraftverk besörjer strömleveransen, med vad strömmen kostar för en del enskilda företagare, som byggt ut sina vattenfall uppe i Norrland under kristiden, då alla priser voro orimligt höga. Det är tydligt, att när man gjorde dessa kraftanläggningar under den tiden, fick man onormalt höga anläggningskostnader för kraftstationerna, och den kraft, man utvann, kom att stå onormalt högt i pris. Men det var en felspekulation på samma sätt som andra felspekulationer förekommo under den tiden, och det är klart, att den, som så gjorde, han får också taga konsekvenserna, antingen i form av nedskrivning av anläggningarnas kristidsvärde till dagsvärde, eller i form av orimligt högt pris å den utvunna energien. Men ett sådant pris kan icke vara på något sätt normerande för de priser, som nu skola gälla för statens kraftverk. Vill man resonera logiskt, måste man i stället säga, att liksom enskilda företagare i Norrland och annorstädes genom felkalkylerade anläggningar under kristiden fått vidkännas avsevärda förluster, så bör också staten i den mån, den utbyggt kraftverk den ti-

den med för höga kostnader, själv taga den därmed förbundna förlusten genom att nedskriva anläggningarnas kristidsvärde till nuvärde. *Svar å interpellation.* (Forts.)

Med anledning av åtskilligt, som är sagt här i debatten, skulle jag vilja göra ett uttalande i en fråga, som icke direkt gäller kraftpriserna utan det arbete, som utföres från vattenfallsstyrelsens sida, av dess tjänstemän. Jag har, i den mån som jag tidigare i ett kraftdistributionsföretag haft att göra med och kommit i beröring med kraftverken och deras tjänstemän, fått den bestämda uppfattningen, att man där utför ett synnerligen plikttroget arbete och utför det med synnerlig duglighet. Och jag vill säga, att vi kunna skatta oss lyckliga, om vi överallt inom statens verk ha en så skicklig och energisk arbetarstab, som man har här.

Jag har tidigare haft mot vattenfallsstyrelsen divergerande åsikter i fråga om dess då förda kraftprispolitik. Men det hindrar icke ett sakligt erkännande åt den arbetsduglighet och plikttrohet, som där råder.

Herr **Johansson** i Bro: Herr talman! Jag ville bara säga till herr Wachtmeister och herr Olofsson i Digernäs, att det icke är riktigt draga någon parallell mellan vattenfallsstyrelsens verksamhet och enskilda företag, som väl icke i detta sammanhang nu kan diskuteras, utan det var en parallell mellan lantbrukets elektrifiering och den övriga elektrifieringen, d. v. s. industriens, som vi tagit sikte på. Och det är väl där, som jämförelserna skola göras, då man skall bedöma, huru vattenfallsstyrelsen sköter sig, och jag vill i detta fall tala om, att en vattenfallsstyrelsen närstående person vid ett tillfälle sade till mig, att det nog vore så, att vattenfallsstyrelsen begått åtskilliga fel, då den lämnat alltför billig kraft till en hel del industrier, som givetvis nu måste tagas igen på lantbruket.

§ 5.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Bissmark,** som på begäran nu erhöll ordet, anförde: Herr talman! Med denna kammares begivande har herr Osberg till mig framställt följande frågor: *Svar å interpellation.*

1) Kan det förväntas, att herr statsrådet låter verkställa den utredning, som andra kammaren vid fjolårets riksdag begärde för att utröna kostnaden för att helt frigiva hummerfisket i Göteborgs och Bohus län samt Hallands län?

2) Om utredningen utfaller gynnsamt beträffande kostnaden för strandrättens inlösen, ämnar herr statsrådet då framlägga förslag till riksdagen om här berörda fiskes frigivande?

Enligt huvudregeln i 2 § av lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske är saltsjöfisket inomskärs förbehållet ägaren av stranden, varjämte denne vid öppna havsstranden samt utom skären likaledes tillerkänts ensamrätt till fisket i det vatten, som finnes till och med 180 meter från det ställe invid stranden, där stadigt djup av 2 meter vidtager. Från dessa bestämmelser gälla av gammalt vissa undantag, vilka äro vittgående särskilt i fråga om Göteborgs och Bohus samt Hallands län. Sålunda innehöll enligt sin ursprungliga lydelse 1896 års fiskerättslag i 3 § bland annat ett stadgande av innebörd, att inom nämnda län strandägarens ensamrätt till fisket icke omfattade det med rörlig redskap bedrivna fisket vid sådana stränder, där dylikt fiske av ålder oklandrat utövats jämväl av andra fiskande. Mot detta stadgande framställdes emellertid ganska snart efter fiskerättslagens tillkomst från fiskarbefolkningens sida den anmärkning, att hänvisningen till rådande sedvana icke kunde anses innefatta ett tillräckligt skydd för samma befolknings intressen.

Svar å interpellation. (Forts.)

Frågan blev föremål för ingående undersökningar dels av kammarkollegiet i samband med en utredning rörande fiskerättsförhållandena vid rikets kuster i allmänhet, dels ock av vederbörande länsstyrelser, vilka anbefallts att yttra sig över den av kollegiet lämnade redogörelsen för resultatet av nämnda utredning. Proposition i ämnet framlades slutligen för fjolårets riksdag. Däri föreslogs införande i 3 § fiskerättslagen av en bestämmelse av innehåll, att i Göteborgs och Bohus samt Hallands län varje svensk undersåte skulle äga rätt att med rörlig redskap utöva fiske även vid annans strand. Dock skulle i de tre nordligaste häradena av Bohuslän jämte tre namngivna havsvikar därstädes strandägaren i viss omfattning fortfarande äga ensamrätt till fiske efter hummer och det praktiskt mindre betydelsefulla ostronfisket. Enligt motiveringen åsyftade den föreslagna lagändringen i stort sett allenast att lagfästa förefintlig sedvanerätt. Som emellertid den föreliggande utredningen gav anledning antaga, att de nya bestämmelserna kunde hava något större räckvidd, upptog propositionen tillika förslag till en särskild lag, enligt vilken strandägare skulle av statsmedel erhålla vederlag, där lagändringen medförde intrång i honom tidigare förbehållen fiskerätt.

I likalydande motioner i vardera kammaren framställdes yrkande att jämväl det strandägaren förbehållna hummerfisket måtte frigivas på sätt i allmänhet föreslagits beträffande det med rörlig redskap idkade fisket.

I avgivet utlåtande hemställde jordbruksutskottet om bifall till propositionen, dock med ett tillägg, enligt vilket mindre ålryssja i förevarande fall särskilt förklarades vara att anse såsom rörlig redskap. Däremot fann utskottet ett frigivande av hummerfisket, på sätt i motionerna yrkats, icke låta sig förena med den princip, som låg till grund för Kungl. Maj:ts förslag, nämligen stadfästande av stadigvarande sedvaneförhållanden. Synnerligen starka skäl syntes utskottet böra krävas för en dylik åtgärd, helst denna skulle medföra betydande anspråk på ersättning av statsmedel för mistad fiskerätt. Mot utlåtandet, i vad det rörde hummerfisket, anmälde sju ledamöter inom utskottet reservation samt hemställde, att hummerfisket måtte helt frigivas, om ock detta komme att medföra mera betydande rubbningar i bestående förhållanden och större ersättningskrav mot staten än som föranleddes av Kungl. Maj:ts förslag.

Båda kamrarna godkände utskottets utlåtande, dock att andra kammaren tillika biföll ett under överläggningen framställt yrkande av innebörd, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att frigiva hummerfisket jämväl i Bohusläns nordligaste härad och i omförmälta havsvikar samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Till följd av första kammarens skiljaktiga beslut förföll frågan om sådan skrivelse. Det är frigivandet av nämnda fiske, varom interpellationen nu handlar.

Av spörsmålets behandling vid fjolårets riksdag lärer framgå, att icke mer än en mening kan råda därom, att en åtgärd i den av interpellanten åsyftade riktningen skulle ej blott rättsligt utan ock med hänsyn till den praktiska tillämpningen innebära ett påtagligt intrång i strandägarrätten. Uppenbarligen ligger häri en betydande svårighet vid genomförandet av en lagändring av nyss angivet slag. Att densamma icke kan vidtagas utan att därför kunna påvisas av erfarenhet och praktiskt behov väl grundade skäl, lärer stå utom tvekan, lika väl som det bör vara klart, att de fördelar, vilka därigenom beredas fiskarbefolkningen, måste äga sådan betydelse, att de till fullo uppväga det vederlag, som självfallet bör utgå till strandägarna för värdet av dem frånhänd ensamrätt till fisket. Frågan om det intrång, som förorsakas av den förra året antagna lagstiftningen, lärer för närvarande icke kunna säkert bedömas, särskilt med hänsyn till det av riksdagen gjorda tillägget beträffande

Svar å interpellation. (Forts.)

mindre ålryssja. Under alla förhållanden synes nödig varsamhet bjuda att ännu någon tid avvakta verkningarna av den så helt nyligen genomförda reformen. Redan de ersättningsanspråk, som denna kan framkalla från strandägares sida, torde väsentligt bidraga till sakens närmare belysning. För egen del kommer jag att med uppmärksamhet följa denna angelägenhet jämsides med de spörsmål inom fiskerättens område beträffande bland annat Skåne och ostkusten, varom utredning dels ställts i utsikt i 1928 års proposition, dels vid dennas antagande begärts utav riksdagen. Att fiskarbefolkningens berättigade intressen måste i möjlig mån understödjas, finner jag lika naturligt, som att därvid jämväl andra befolkningsgruppers motstående anspråk, såvitt de hava skäl för sig, måste beaktas.

Jag vill slutligen erinra, att för kort tid sedan en ytterligare förmån beretts de fiskande å nu förevarande orter, i det att årets riksdag bifallit proposition om upplåtande till allmänt begagnande av allt fiske med rörlig redskap — sålunda även hummerfisket — vid sådana kronan tillhöriga holmar och skär å västkusten, vid vilka icke redan på grund av lag allmänningsfiske finnes.

Vidare yttrade:

Herr **Osberg:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret å interpellationen. Jag hade väntat mig, att Kungl. Maj:t hade påbörjat utredning eller vidtagit förberedande åtgärder för en sådan på grund av andra kammarens begäran därom vid fjolårets riksdag. Nu har herr statsrådet pekat på, att det väl ändå vore lämpligt att se tiden an, och se, vilka verkningar den nyligen genomförda lagstiftningen kan visa sig innebära. Och det kan ju ligga en viss rättvisa i ett sådant uttalande, men jag skall senare här återge, huru ortsbefolkningen där nere, närmast strandägarna, se på detta spörsmål.

Herr statsrådet säger ändå, att han med intresse följer utvecklingen på detta område, och det är ju enbart glädjande att höra detta och få en sådan upplysning.

Varför jag egentligen interpellerade var därför, att jag ville ha klart för mig, huruvida herr statsrådet ämnade igångsätta en sådan utredning; möjligen måste man gå fram motionsvis till nästa riksdag och än en gång begära en sådan utredning. Det befanns ju här i andra kammaren, att det var ett så gott som enhälligt beslut om att begära en sådan utredning, och jag tror, att ett beslut av riksdagen i den riktningen hade varit till gagn för den fiskarbefolkning, det här gäller. Jag vill säga herr statsrådet, att förhållandena inom fiskerinäringen, särskilt beträffande Bohuslän, på senare tiden ha omgestaltats på ett alldeles genomgripande sätt. Det är nämligen så, att dessa yrkesfiskare mer och mer måste söka sig ut till avlägsna fiskevatten, och man ser ock genom ortspressen, hurusom många vadlag gå ut till avlägsna fiskevatten. De gå till Doggers bankar, till Irländska sjön, till Island och t. o. m. till Rock-all-bankarna. Det är givet, att den del av fiskarbefolkningen, som kan deltaga i längre färder, måste utgöra själva kärnan av fiskarbefolkningen, d. v. s. de yngre och kraftigare. Detta gör, att det blir rätt många, som måste ägna sig åt fiske på närmare håll, d. v. s. hemmafisket, och då anse vi — som hysa den uppfattningen om fisket, att det bör vara fritt — det vara önskvärt, att det beredes all möjlighet för dessa, och att det icke bör finnas några spärrgränser.

Vad som givit frågan mera aktualitet i Bohuslän, det är beslutet vid fjolårets riksdag om frigivande av de s. k. mindre ålryssjorna. Verkningarna av detta frigivande har nu kommit till strandägarnas kännedom, och det sammankallades därför ett möte förliden höst i Strömstad, vilket var talrikt be-

Svar å interpellation. (Forts.)

sökt av, kan man säga, mestadels strandägare, men även rätt många fiskare voro närvarande.

Jag kanske får besvära kammaren här i dag med att taga fram några brottstycken ur yttranden på mötet och särskilt resolutionen, och då bör herr statsrådet enligt min tanke bliva fullt övertygad om, huru ställningen och stämningen ställer sig i Norrviken. Mötet hölls den 20 december i Strömstad.

En kapten Andersson ifrån Hjärterön påstod, att ålryssjorna fånga hummer såväl som ål och att den ensamrätt till hummerfiske, som strandägarna ha, därigenom gjorts illusorisk. En annan mötesdeltagare, nämndemannen Johansson i Hogdal, upplyste om att mången köpt sin jordegendom huvudsakligast för fiskerättens skull, vilken rättighet väsentligt höjt priset å egendomen, och att vissa hemman i Hogdal, med gemensam fiskerätt, brukat utarrendera fiskerätten till den högstbjudande. Vid nyligen hållen auktion i Hogdal å sådan fiskerätt erhölls intet anbud, i anledning av att ålryssjor gjorts till rörlig redskap. Nämndeman Johansson ansåg en utredning angående den förlust, som därigenom tillfogas strandägare, vara av nöden i och för ersättnings bekommande. Herr Arvid Sörenson i Kalvö ansåg en utredningskommitté nödvändig och att fisket frigjordes mot ersättning till strandägarna. Herr Johansson i Lammö ansåg, att ålryssjorna ej skadade hummerfisket, såvida hummern, som erhölles i desamma, utsläpptes. Han hade fångat massor av hummer i ålryssjor. Herr Jarl Sörenson bevisade ålryssjornas skadlighet för hummerbeståndet med att då han under sistlidna hummerfiske utlade sin fångstredskap vid sin enskilda strand ingen enda hummer erhölls, oaktat där alla föregående år varit synnerligen gott fiske. Mötet beslöt med blott en reservation (av J. Johansson i Lammö) att uttala ett beklagande av årets riksdagsbeslut att göra de av ålder för fast redskap ansedda ålryssjorna till rörlig redskap, då därigenom den faktiska äganderätten till strandfisket borteliminerats. På grund härav borde också hummerfisket inlösas av staten till allmänt begagnande mot full ersättning för den värdeminskning, som tillfogades strandägares egendom, utan några konstlade lagparagrafer till men för nämnda ersättnings erhållande. Med övervägande majoritet beslöts göra ett uttalande för fritt fiske för alla svenska medborgare men mot full ersättning åt strandägare.

Det är icke länge sedan strandägarna hade fullkomligt motsatt uppfattning. Då ville de icke släppa äganderätten, men sedan de mindre ålryssjorna blivit frigivna, ha de funnit fältet uppbrutet, och nu äro de mer än villiga att gå in för en inlösning efter förutgången värdering. Jag anser, att det hade varit nyttigt, om man gjort en utredning på en gång. Jag kan ju meddela statsrådet, att det inom den närmaste tiden kommer att bildas en förening av strandägare i Bohuslän, och det kommer att bliva en gemensam aktion för att göra anspråk på ersättning. Nu utgår ju inte tiden för framställande av sådana krav förrän den 1 juli 1933, men jag tror, att kraven komma att framställas redan under innevarande år. Man kan icke uraktlåta att företaga en utredning angående i vilken utsträckning detta frigivande har skadat strandägarnas rätt. Samtidigt tycker jag det hade varit lämpligt att göra upp hela skalan och taga alla eventualiteter under omprövning nu. Jag kan icke tänka mig annat än att så småningom även hummerfisket skall frigivas. Statsrådet har i sitt svar redan pekat på en eftergift, nämligen den att Kungl. Maj:t frigivit hummerfisket vid kronans holmar och skär till allmänt begagnande. Vi, som fäktat för den fria fiskerätten, äro glada att en sådan åtgärd kommit till stånd, och, herr statsråd, det tyder väl ändå på att det går i den riktningen. Det är ju bara glädjande att veta, att man har slagit in på den bog, som nu har skett. Beträffande de farhågor för konse-

kvenserna m. m., som statsrådet uttalade i sitt svar, vill jag som min åsikt framhålla, att jag inte tror, att det blir värre i detta fall, än när frågan om ålryssjornas skadliga inverkan skall prövas.

Svar å interpellation. (Forts.)

Jag skall icke uppehålla tiden längre. Jag hoppas, att, därest utredning angående ersättning åt strandägare för frigivande av ålryssjorna kommer att göras under innevarande år, statsrådet beaktar även spörsmålet om frigivande av hummerfisket. Blir det en sådan utredning under innevarande år, kan det ha sin betydelse även för en kommande utredning beträffande frigivande av hummerfisket, och den utredningen skall inte heller låta vänta på sig så länge. Andra kammaren tog förslaget om utredning från herr Jeppssons sida så gott som enhälligt, och det var tråkigt, att icke en sådan framställning gjorts även i första kammaren. Jag tror, att det även där skulle blivit majoritet för ett skrivelseförslag. Under fjolårets debatt framhölls det, att man inte kunde gå med på motionärernas framställning just därför, att den icke föregåtts av en utredning beträffande kostnaden.

Herr **Olsson** i Broberg: Herr talman! Förra året var jag med om att biträda det beslut, som riksdagen då fattade i denna fråga, för vilken jag varit och är livligt intresserad. Jag kunde då inte instämma i herr Jeppssons yrkande att kammaren måtte besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående frigivande av hummerfisket i de delar av Bohuslän, där det framdeles var förbehållet strandägarna. Anledningen till att jag inte kunde gå med på det yrkandet var att jag ville, att utredningen jämväl skulle avse frågan om inlösande av hummerfisket. Det blir antagligen fråga om ganska stora belopp. Nu har det under agitationen där nere i skärgården påståtts, att jag motsatt mig en utredning, som varit önskvärd, men det har icke angivits, av vilka skäl jag motsatt mig denna utredning. Därför vill jag nu begagna tillfället framhålla, att jag anser en utredning önskvärd, ty läget är, — som herr Osberg framhöll — mindre tillfredsställande, särskilt sedan mindre ålryssjor, uti vilka även lär kunna fångas åtskilligt med hummer, blivit lovliga. Strandägarnas fiske har därigenom lidit visst intrång. Detta är emellertid, som vi veta, ett ganska stort och omfattande problem. Strandäganderätten och den därmed förenade fiskerätten är utav avsevärd betydelse för många mindre fastighetsägare i bohuslänska skärgården. Fiskerätten har icke allenast influerat på köpeskillingarna på deras små fastigheter, utan den har också i många fall influerat på fastigheternas taxeringsvärden. Med hänsyn till hummerfiskets stora betydelse för strandägarna kommer det att krävas en ganska ingående och, som jag förmodar, också en ganska komplicerad utredning för att här komma till riktiga och skäliga värden. Med hänsyn till den situation, som inträtt på grund av fjolårets riksdagsbeslut, vill jag understryka önskvärdheten av att en utredning kommer till stånd. Jag tror liksom herr Osberg, att fiskerättsägarna önska, att en utredning måtte komma att ske, så att de få en skälig ersättning för vad som avhändes dem och att fisket sedan blir fritt, så att de tvistigheter och den osäkerhet, som nu råda på detta område, undanröjas. Som herr statsrådet betonade, fattades beslutet om utredning angående ersättning för hummerfisket och dess frigivande endast i andra kammaren, och då det alltså fattades olika beslut på den punkten i kamrarna förföll ju saken. Man kan alltså ifrågasätta, huruvida regeringen anser sig böra taga upp denna del av problemet. Det förvånade mig något, när herr Osberg sade att han väntade en proposition i ämnet. Det kunde väl knappast förväntas någon proposition i anledning av sakens utgång i riksdagen, utan det vore väl lämpligare att väcka motion om att kammaren måtte besluta en skrivelse med begäran om utredning.

Svar å interpellation. (Forts.)

Jag har särskilt velat göra detta uttalande därför, att man under agitationen i skärgården i mycket stor utsträckning gjort gällande, att jag motsatt mig en utredning som skulle vara fördelaktig för fiskarna, vilket icke var fallet. Det var formuleringen av beslutet som jag icke kunde vara med om.

Herr **Jeppsson:** Herr talman! Då herr Broberg, som nu anslutit sig till utredningskravet, säger, att han icke kunde vara med om detsamma i fjol av den anledningen, att han ville, att utredningen skulle omfatta jämväl *kostnaderna* för fiskets frigivande, får jag säga, att jag just motiverade mitt utredningskrav med att man icke hade någon utredning angående kostnaderna för frigivande av fisket för norra Bohuslän. Jag sade nämligen i mitt anförande i fjol, att jag icke kunde ansluta mig till herr Johanssons i Uppmälby reservation just av den anledningen, att man icke kunde begära, att riksdagen skulle gå in för frigivande av fisket i full utsträckning, då riksdagen icke visste vad detta skulle kosta, och därför ville jag ha en utredning. Jag förstår därför icke riktigt det skäl, som herr Olsson i Broberg nu i dag framförde för att han icke i fjol biträdde utredningskravet, men ingen skada är ju skedd, då herr Olsson i år biträtt det krav, som av mig framfördes i fjol, och som jag fortfarande vidbliver.

Såsom ytterligare motiv för det utredningsyrkande, jag i fjol framställde, anförde jag då, att, om riksdagen gick in för att beteckna mindre ålryssjor såsom rörlig redskap och tillät begagnande av mindre ålryssjor oberoende av den enskilda strandäganderätten, så befarade jag, att detta skulle medföra åtskilliga tvistigheter och att det också skulle medföra ett väsentligt intrång i strandägarnas fiskerätt. Jag hör nu, att dessa mina farhågor i hög grad besannats. Såsom här vittnats både av herr Osberg och herr Olsson i Broberg, har just den omständigheten att mindre ålryssjor frigivits medfört, att åtskilliga strandägares hummerfisken däruppe i norra Bohuslän blivit värdelösa, och då är det ju ett ytterligare skäl för att nu hålla på det utredningsyrkande, som jag i fjol framställde. Herr Olsson i Broberg framhöll — och det antyddes också i jordbruksministerns interpellationssvar — att det av mig i fjol framställda yrkandet endast vann andra kammarens bifall och således inte kunde föranleda någon riksdagens skrivelse. Det är sant, men jag ber också att få påpeka, att detta yrkande framställdes icke i första kammaren och blev således icke där föremål för proposition och alltså ej heller där avslaget. Jag ber få erinra om att den stora utredningen angående fiskerättsförhållandena vid rikets kuster, som verkställts för åtskilliga år sedan, igångsattes icke på grund av någon riksdagens skrivelse, tillkommen efter samstämmiga beslut av riksdagens båda kamrar, utan den utredningen föranleddes av ett beslut, som fattades enbart här i andra kammaren på grund av ett här framställt yrkande. Jag anser därför, att, oavsett att icke första kammaren varit i tillfälle att biträda andra kammarens beslut rörande skrivelseförslaget, Kungl. Maj:t har all anledning att effektuera andra kammarens önskan i detta avseende och snarast möjligt igångsätta den av mig begärda utredningen. Utredningen bör naturligtvis i största möjliga mån göras allsidig. Jag vill särskilt understryka, att erforderliga garantier böra lämnas för att ett frigivande av fisket icke kommer att medföra fiskets förödande.

Herr **Brännberg:** Herr talman! Det är ju enbart glädjande, att även herr Olsson i Broberg i år anslutit sig till kravet på en utredning i frågan. För att detta krav skall bli så enstämmigt som möjligt, skall jag också bedja att till den kraft och verkan det hava kan få understryka detsamma.

§ 6.

Ordet lämnades härpå till

Svar å interpellation.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har kammarens ledamot herr Edoff Andersson till mig framställt följande frågor:

1) Har statsrådet vidtagit några åtgärder för lösande av frågan om förhandlingsordning för statens befattningshavare, och vilka äro i så fall dessa åtgärder?

2) Därest statsrådet icke vidtagit några åtgärder i ovan angivet syfte, anser då statsrådet, att den handläggning av personalangelägenheterna, som förekommer i de olika statsverken, är tillfredsställande och att personalen därvid beredes det inflytande över arbetsvillkoren, som bör tillkomma densamma?

Den i dessa frågor och i motiveringen till desamma berörda frågan om s. k. förhandlingsförordning för de statsanställda avser spörsmålen om dels en författningsenlig rätt för tjänstemännen att förhandla med verksledningen och få därvid framförda synpunkter beaktade, dels vissa regler avseende formerna för dylik förhandling.

När det gäller frågan om förhandlingsrätt för statsanställda har man att skilja mellan de personalgrupper, som innehava tjänstemannaställning och de grupper, som mera äro att likställa med arbetare i privattjänst. Inom denna sistnämnda kategori bör vidare i förevarande hänseende skillnad göras mellan de arbetargrupper, som arbeta enligt kollektivavtal, och sådana, som allenast hava personliga tjänsteavtal. Frågan om förhandlingsordning i egentlig mening avser närmast tjänstemannakategorierna, men de arbetargrupper, som endast hava personliga avtal, intaga i förevarande hänseende i viss mån samma ställning som tjänstemännen. De arbetargrupper åter, med vilka kollektivavtal slutits, hava därigenom erhållit en ställning, med vilken följer, att de i sina organisationer hava organ, som kunna och säkerligen även pläga förhandla med verksledningen om löneförhållanden och andra arbetsvillkor. Problemet torde alltså här kunna begränsas till sådana statstjänare, som icke hava kollektivavtal.

I den sålunda begränsade omfattningen och närmast vad angår tjänstemannagrupperna har frågan för icke länge sedan varit föremål för prövning av Kungl. Maj:t, vilket möjligen undgått interpellantens uppmärksamhet. Den 22 december 1927 upptogos nämligen till behandling i statsrådet dels det av interpellanten omnämnda, av socialstyrelsen utarbetade förslaget till lag angående förhandling mellan staten och dess tjänstemän, dels även senare inkomna framställningar i samma ämne. Vid denna prövning beslöts, att nämnda förslag och framställningar icke skulle föranleda annan åtgärd, än att utdrag av statsrådsprotokollet i ärendet skulle offentliggöras samt att sådana protokollsutdrag skulle till kännedom överlämnas till socialstyrelsen samt de ämbetsverk och myndigheter, som yttrat sig över styrelsens förslag. Protokollet delgavs även de organisationer, som inkommit med uttalanden i frågan. Enligt det sålunda offentliggjorda statsrådsprotokollet voro de skäl, som lågo till grund för Kungl. Maj:ts beslut, i huvudsak följande.

Redan nu funnes i olika former möjlighet för statsanställda att samråda med vederbörande verksledning och inverka på behandlingen av frågor, som anginge dem. I första hand hänvisades därvid till den utveckling, som systemet med särskilda nämnder, i vilka personalen är representerad, numera erhållit. Sådana nämnder äro de särskilda *lönenämnderna* för kommunikationsverken, för den allmänna civilförvaltningen samt för försvarsväsendet. Dessa nämnder, vilka hava att behandla frågor rörande tillämpning av gällande avlöningsreglementen m. m. och vilka hava rätt att taga initiativ i lönefrågor, utses vis-

Svar å interpellation. (Forts.)

serligen av Kungl. Maj:t, men bland ledamöterna skola finnas representanter även för löntagarna. Jämväl i *statens bostadsnämnd*, som har att behandla frågor rörande ersättning för och uppskattning av värdet av personalens bostadsförmåner, skola finnas representanter för personalintressena. Viktigast äro i förevarande sammanhang de vid kommunikationsverken befintliga *tjänstgöringsnämnderna*, vilka hava att avgiva yttranden i frågor rörande personalens tjänstgöringstid och andra tjänstgöringsförhållanden. I dessa nämnder äger personalen rätt att genom de organisationer, som Kungl. Maj:t bestämmer, *själv* utse sina representanter.

Som skäl mot vidtagande av positiva åtgärder i frågan åberopades vidare i statsrådsprotokollet den 22 december 1927, att meningarna i den föreliggande frågan vore synnerligen skiftande bland de intresserade myndigheterna och personalorganisationerna. Även meningarna och önskemålen inom vederbörande personalgrupper ginge vitt isär. Till stor del vore de framkomna yrkandena av betänkligt vittgående beskaffenhet, och bifall därtill skulle kunna leda till att vederbörande myndighets auktoritet bleve undergrävd och att dess beslutanderätt gjordes mer eller mindre illusorisk. I sådana fall, där frågor avgjordes av statsmakterna efter utredning, i vilken tjänstemännen varit representerade, skulle en allmän förhandlingsskyldighet föranleda dröjsmål utan praktiskt syfte. Även om den önskade förhandlingsordningen inskränktes till att avse fastare former för vissa ärendens behandling *inom* ett ämbetsverk efter föregående överläggning med personalen, mötte allvarliga svårigheter. Ett medgivande av nya rättigheter åt statstjänstemännen innebure — anföres det vidare — en ändring i deras särskilda rättsställning över huvud. Det vore därför av betydelse att i samband med frågan om nya rättigheter behandla spörsmålet om fastslående av de särskilda skyldigheter, som borde påvila statstjänare i denna deras egenskap.

I detta sammanhang erinrades också om att i fråga om sättet för lösande av arbetstvister utredning påginge beträffande de statstjänare, som vore hänförliga till de egentliga arbetargrupperna. En av de frågor, som återstode att utreda, innan en förhandlingsordning tillskapades, skulle vid denna utredning beaktas, nämligen avgränsningen mellan tjästemanna- och arbetarkategorierna och därav beroende spörsmål rörande den omfattning, i vilken tjänsteavtal respektive vanliga arbetsavtal skola förekomma. Bland annat med hänsyn härtill borde frågan om förhandlingsrätten behandlas i sammanhang med det vida större spörsmålet om en allmän tjänstemannalagstiftning.

I det åberopade statsrådsprotokollet anfördes slutligen, att det vid frågans behandling måste ihågkommas, att de svenska statstjänstemännens grundlagsenliga ställning vore så stark, att de skäl, som i vissa andra länder åberopats för och där på sina håll lett till lagstadgad förhandlingsrätt, icke kunde sägas äga samma giltighet i vårt land. Härtill komme, att utvecklingen allt mera gått därhän, att inom de olika ämbetsverken tjänstemännen redan åtnjöte en faktisk förhandlingsrätt. Det syntes nämligen vara vanligt, att ämbetsverkens ledning — även genom muntliga överläggningar — rådförde sig med tjänstemännen i frågor, där dessas speciella synpunkter kunde vara av värde eller där de hade intressen att bevaka. I allmänhet vore det väl också så, att då tjänstemännen i dylika frågor på eget initiativ avgåve yttrande eller inkomme med förslag, vad sålunda framkommit toges under övervägande vid ämbetsverkens prövning av frågorna. I regel syntes även svar kunna påräknas på dylika framställningar. Det vore att antaga — heter det slutligen i statsrådsprotokollet den 22 december 1927 — att denna praxis komme att allt mera allmänt genomföras.

Till de synpunkter, som sålunda anförts, kan jag i allt väsentligt ansluta mig. Jag är följaktligen icke heller beredd att nu förorda genomförande av

en lagstadgad förhandlingsordning för de statsanställda. Rörande några av de ovan berörda synpunkterna vill jag ytterligare anföra följande.

Svar å interpellation. (Forts.)

I annat sammanhang har jag haft tillfälle att angiva min allmänna ståndpunkt i frågor om lagstiftning, avsedd att reglera förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Därvid torde hava framgått, att en gynnsam utveckling på detta område synts mig bäst främjas genom att parterna i första hand och så långt som möjligt utan lagstiftningstvång, på det frivilliga samförståndets väg, söka att komma varandra närmare till gagn för ökad ömsesidig förståelse, för arbetsglädje och arbetsfred. Med denna uppfattning är det tydligt, att jag icke heller på nu berörda område anser lagstiftning önskvärd. Utan tvivel pågår även inom statens ifrågavarande verk en utveckling, som är ägnad att utan dylika tvångsåtgärder åstadkomma gynnsamma resultat i förhållandet mellan verksledning och anställda. Det har sålunda allmänt vitsordats, att förhandlingar — såväl skriftliga som muntliga — äro nog så vanliga inom statens verk, och det torde väl redan nu vara praxis, att då statsanställda i förhandlingssyfte till verksledningarna göra framställningar, som verkligen beröra deras arbete eller personliga intressen, deras i och för sig mycket naturliga och rimliga önskan att såsom svar härå erhålla kännedom om verksledningens uppfattning också blir uppfylld. Naturligen kunna emellertid förhållandena och formerna härutinnan hava utvecklat sig ganska olika inom skilda verk. Naturligt är även, att vid de jämförelser, som självfallet verken emellan göras, denna olikhet kan på sina håll alstra missnöje eller missstämning. Det är enligt min uppfattning önskvärt, att dylika differenser såvitt möjligt utjämnas. Vad som på ett håll befunnits kunna med fördel tillämpas i tjänsteumgänget mellan verksledning och anställda bör kunna tjäna som föredöme på andra likartade områden. Genom några reglementariska föreskrifter har man däremot näppeligen utsikt att gagna saken.

En ytterligare omständighet är i detta sammanhang att taga i betraktande. I statsrådsprotokollet av den 22 december 1927 talades bl. a. om svenska tjänstemäns i rättsligt hänseende ovanligt starka ställning. Därvid torde bland annat hava syftats på att enligt här gällande ordning tjänstemännen äga rätt att hos Kungl. Maj:t överklaga verkstyrelsernas beslut, i vad angår dem, samt att de även hava rätt att själva eller genom sina organisationer göra framställningar hos Kungl. Maj:t. Därigenom hava de anställda garanti för att deras krav komma under omsorgsfull behandling och i offentlighetens fulla ljus, i det att de förklaringar, som i dylika fall alltid avfordras ämbetsverkens ledning, kunna komma till allmän kännedom. Härmed är således sörjt för att tjänstemännens önskemål icke undertryckas. En dylik ordning, som vilar på gammal hävd och är förenad med stora fördelar, låter sig icke väl förena med en lagbunden förhandlingsrätt. Följden skulle bliva en tyngande dubbelbehandling, och om klagorätten skulle bibehållas såsom hjälpmedel efter en misslyckad förhandling, skulle en lagstadgad sådan mer eller mindre bliva en formalitet, ägnad att undergräva verksledningens auktoritet.

Såsom jag redan berört står frågan om förhandlingsrätt för de statsanställda i samband med den utredning, som genom sakkunniga inom socialdepartementet pågår rörande anordningar, ägnade att förekomma arbetsinställelser på grund av tvister, däri staten eller kommun är part. I direktiven för denna utredning — som uppenbarligen endast berör de egentliga arbetargrupperna — framhålles såsom ägnat att tillgodose det med utredningen avsedda syftet i första hand slutandet av kollektivavtal med arbetarna. Det är emellertid tydligt att, såsom jämväl de sakkunniga torde hava uppfattat saken, i deras uppdrag även ingår att överväga skapande av en förhandlingsordning mellan staten och av densamma sysselsatta arbetare. På framställning av de sakkunniga pågår för närvarande en undersökning av anställnings- och avlönings-

Svar å interpellation. (Forts.)

villkoren för lägre personal i statens och kommunernas tjänst. På grundval av denna undersökning torde de sakkunniga efter eventuella kompletteringar samt förhandlingar med respektive verks ledning och personal söka åstadkomma förslag till reglering av berörda förhållanden för statens förenämnda arbetstagare. Givetvis kommer, enligt vad från de sakkunniga också meddelats, i detta sammanhang även frågan om förhandlingsordning att upptagas till prövning.

Till dessa allmänna anmärkningar vill jag foga några upplysningar rörande de speciella fall, som berörts i interpellationen och framhållits såsom belysande för behovet av en förhandlingsordning.

Det första av dessa fall avser en konflikt vid fälttelegrafkårens radioverkstad.

Rörande denna konflikt har jag inhämtat följande:

Den 1 oktober 1925 gjorde försvarsverkens civila personals förbund en framställning om löne- och arbetsavtal för de vid radioverkstaden anställda arbetarna. Därest ett vid framställningen fogat förslag till avtal ej godkändes, anhöll förbundet om förhandlingar. I början av december s. å. inkom liknande framställning rörande ammunitionsfabrikens avdelningar vid Marieberg och å Karlsborg. Den 19 december beslöto arméförvaltningens artilleri- och fortifikationsdepartement, som ansågo vissa avlöningsstatistiska utredningar erforderliga såsom underlag för dylika förhandlingar, att i skrivelse till socialstyrelsen anhålla härom. Personalförbundet underrättades genom skrivelse samma dag om denna åtgärd. Dessa utredningar utgåvos från trycket år 1927. Redan den 8 april 1926 utbröt emellertid av annan anledning strejk vid radioverkstaden. Den 10 och den 27 i samma månad fördes på grund av framställning från förbundet formliga förhandlingar härom mellan representanter för vederbörande militära myndigheter och arbetarna under ledning av en särskilt tillkallad förlikningsman. I dessa förhandlingar deltog även interpellanten såsom ombud för arbetarparten, och han har i egenskap av justeringsman underskrivit det vid förhandlingarna förda protokollet. Dessa förhandlingar ledde till konfliktens hävande. Den 1 juli 1926 gingo emellertid arbetarna ånyo i strejk. Den 8 mars 1927 inkom förbundet åter med begäran om förhandlingar i lönefrågan. Redan den 14 mars 1927 anmodade fortifikationsdepartementet en person att såsom departementets ombud upptaga förhandlingar, och den 16 avläts skriftligt meddelande härom till förbundet. Senare hava vid upprepade tillfällen ej protokollförda överläggningar angående 1926 års konflikt ägt rum mellan representant för departementet och interpellanten såsom ombud för arbetarna, varjämte skrivelser i ärendet från ömse håll avgivits. Att dessa förhandlingar icke lett till något positivt resultat lärer hava berott därpå, att departementet och arbetarombudet icke kunnat enas om villkoren för konfliktens biläggande.

Av det anförda torde framgå, att interpellantens uttalande, som synes giva vid handen, att statsverkets representanter i detta fall icke ingått i förhandling med arbetarnas organisation, måste anses missvisande.

Det andra av de åberopade fallen rör en lönetvist vid flottans varv i Karlskrona. Innan jag ingår på detta speciella fall, vill jag erinra, att Kungl. Maj:t genom brev den 24 februari 1922 förordnat, att tillfälle skall beredas marinens organiserade arbetare att genom sin organisation framföra sina önskemål och genom ombud för organisationen förhandla med vederbörande myndighet beträffande arbetarna berörande frågor. Här är ju alltså förhandlingsrätten uttryckligen erkänd. Med stöd av det återgivna stadgandet hava också förhandlingar i ett stort antal fall förts mellan marinens myndigheter och arbetarnas organisationer, och det sålunda tillämpade systemet anses hittills hava i stort sett fungerat tillfredsställande. Vad särskilt angår det nu berörda fal-

det förhåller det sig så, att den 25 augusti 1928 till marinförvaltningen inkom framställning om löneförhandlingar. Frågan krävde enligt uppgift en ingående utredning, vilken på grund av personalbrist tog några månader i anspråk. Den 12 december 1928 återställdes emellertid framställningen till varvschefen i Karlskrona med anmodan att avgiva det förslag eller vidtaga den åtgärd, vartill omständigheterna kunde föranleda, samt i sistnämnda fall till ämbetsverket anmäla vidtagen åtgärd. Försvarsverkens civila personals förbund lär sedermera hos varvschefen i Karlskrona hava hemställt om frågans hänskjutande till förlikningsman, vilket dock av varvschefen avböjts. Marinförvaltningen avvaktar nu varvschefens utredning, vilken på grund av frågans omfattning och bristen på erforderliga arbetskrafter ännu ej inkommit. Så snart densamma kommit marinförvaltningen till handa, är nämnda ämbetsverk — enligt till mig avgiven uppgift — berett att behandla den uppkomna tvisten i vad den kan gälla frågor, som angå arbetarnas allmänna anställningsvillkor.

Det tredje av de åberopade fallen avser en av postmannaförbundet till generalpoststyrelsen gjord framställning rörande förhandlingar om entreprenadsystemets avskaffande för de åkande lantbrevbärarna och om avlöning vid sjukdom, begravningshjälp, semester och pension för lantbrevbärare i allmänhet. I interpellationen uppgives, att generaldirektören bestämt motsatt sig frågans upptagande till förhandling. Detta synes icke vara förhållandet, i det att postmannaförbundets representanter vid flera tillfällen lära ha överlagt med generaldirektören rörande lantbrevbärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden. Generaldirektören har därvid visserligen förklarat, att generalpoststyrelsen icke kunde reflektera på vissa av personalförbundet framställda förslag, men tillagt, att han icke ställde sig avvisande mot ytterligare förhandlingar i ämnet. Därmed måste emellertid tills vidare anstå på grund av generaldirektörens deltagande i den pågående världspostkongressen i London. Förberedande utredningar för kommande överläggningar hava igångsatts. I det av interpellanten åberopade numret av tidningen »Postmannen» förekommer också en upplysning om att generalpostdirektören utlovat upptagande av nya förhandlingar, en upplysning som interpellanten emellertid utelämnat.

Av vad jag sålunda anfört framgår såsom mitt svar på interpellantens frågor, *att* redan under nuvarande förhållanden möjlighet finnes att inom ämbetsverken tillfredsställande handlägga frågor rörande arbetsvillkor och andra personalangelägenheter, ehuru denna möjlighet måhända ännu icke allestädes vederbörligen tillvaratagits, *att* de av interpellanten åberopade fallen äro av mycket begränsat bevisvärde samt *att* jag närmast i avvaktan på framläggandet av förenämnda utredning om lösandet av arbetstvister, där staten eller kommun är part, för närvarande icke har för avsikt att vidtaga särskilda åtgärder för införande av en lagstadgad förhandlingsrätt. Jag ämnar emellertid delgiva verksledningar m. fl. min här meddelade uppfattning i ämnet.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta ett tack för att han svarat på interpellationen, även om svaret är rätt negativt. Jag tror, att det finns bland de grupper av statsanställda, som äro berörda av frågan om förhandlingsordning, rätt många, som av den minister, vilken här speciellt skulle representera samförståndet, hade väntat sig tecken till tillmötesgående, som skulle kunna leda

Svar å interpellation. (Forts.)

till samförstånd i en fråga sådan som denna — även om jag icke personligen gjort mig några större illusioner i detta avseende.

Frågan om förhandlingsordning betecknades för åtskilliga år sedan av en framstående medlem av det socialdemokratiska partiet, nämligen herr Sandler, såsom en livsfråga för de statsanställda i en av honom skriven broschyr. Förvisso är det så ännu i dag, att denna fråga är en livsfråga för de statsanställda, och det är ganska betecknande, att frågan befunnit sig på utredningsstadium under icke mindre än aderton år och att herr statsrådet i sitt svar hänvisar till att utredning alltjämt pågår. Det måtte vara en av samhällets kvistigaste angelägenheter, kan man förstå, när man måste lägga ned så många år på utredningen och ändå icke kan påvisa något som helst resultat.

Herr statsrådet har i svaret sagt, att det förekommit behandling av denna fråga i konselj år 1927 — en prövning, som skulle undgått min uppmärksamhet. Så är icke fallet. Den organisation jag tillhör fick del av de protokoll, som här omnämnts i interpellationssvaret, men jag betraktar det icke som en positiv åtgärd i frågan och såsom en åtgärd, som man har anledning tala om i ett sammanhang, då man överväger om vad som bör göras för att lösa frågan om förhandlingsordning för statstjänare, att det efter sjutton års utredning kommit ett statsrådsprotokoll, som säger, att frågan skall ytterligare utredas i samband med andra lagföreskrifter.

Herr statsrådet har uttalat, att de personalkategorier, som det här skulle vara fråga om, utgöras av tre olika grupper. Det skulle vara en grupp tjänstemän, vidare så en grupp med personliga avtal och ytterligare en grupp med kollektiva avtal. Ja, det finns även andra grupper av befattningshavare i statstjänst. Det finns sådana, som ha en anställning, som betraktas som tillfällig; de få kvittera avlöning, men vad som skall gälla för dem beträffande avlönings- och anställningsvillkor resoneras det icke om utan man säger, att så och så mycket är vad som tillkommer dem tillsvidare. Myndigheterna inlåta sig icke på några kollektivavtal, och några överenskommelser om vad som skall gälla, vilket ju måste förutsättas, när man talar om avtal, träffas varken med enskilda eller med personalen kollektivt, utan man dekreterar, att det skall vara på visst sätt. För tjänstemannakategorierna är det väl ganska klart, att om man skall behandlas på ett sätt, som skulle i vår tid anses någorlunda rimligt, bör det beredas tillfälle att genom överläggningar med dem, som bestämma villkoren, öva inflytande på dessa. Och när det gäller övriga grupper, som icke äro anställda som tjänstemän, betraktar man det naturligt, att samtliga skola anställas enligt kollektivavtal. Det råder nu inom statsverken en mycket stor oreda i detta avseende. Det finns inga bestämda former, utan man tillämpar villkoren ungefär på det sätt som vederbörande chef och myndighet anser sig vilja för tillfället dekretera. Både när det gäller de grupper, som lyckas pressa sig till kollektivavtalsformen, och när det gäller andra grupper, är det rimligt, att man ordnar det så, att befattningshavarna få ett medinflytande som garanterar dem möjlighet att få sina intressen tillgodosedda på bästa sätt. När det sedan gäller skillnaden mellan kollektivavtal och ifrågavarande anställningsvillkor för tjänstemän, lär det väl bara röra sig om hur det slutliga avgörandet skall träffas och vilken statsmyndighet som har rätt att träffa detta avgörande.

Herr statsrådet har sagt sig dela den uppfattning, som finnes angiven i statsrådsprotokollet för år 1927. Jag har alltså anledning att betrakta citatet ur detta statsrådsprotokoll såsom besked om statsrådets ståndpunkt i frågan. När det då gäller spörsmålet om det medinflytande, som tjänstemännen beredas redan nu och som herr statsrådet talar om såsom bestående i delaktighet i lönenämnden och bostadsnämnden, skall jag uppehålla mig blott vid den förra. Detta är ju ett sätt för representation för de anställda — det är obestridligt — men jag hyser personligen den uppfattningen, att denna representation är en

onödig och byråkratisk institution. Om personalen finge tillfälle att genom representanter för sina organisationer för statsmyndigheterna framlägga sina synpunkter på de olika frågorna och vid ett sammanträde deltaga i förhandlingar om de angelägenheter, som man nu skall remittera och skriva om de olika verkens styrelser och lönenämnder emellan, håller jag före, att både statsverkets och personalens intressen skulle på ett bättre sätt bli tillgodosedda, och det skulle bli en snabbare och effektivare behandling av dessa frågor än vad som förekommer med användning av dylika nämnder. Jag skall nu icke med någon större bestämdhet uttala mig om, huruvida förhandlingsvägen beträffande de ärenden, som ligga under bostadsnämnden, är den mest ändamålsenliga, ty detta gäller icke speciellt anställnings- och arbetsvillkor utan frågor, som ligga på något annat plan.

Herr statsrådet har emellertid hänvisat till tjänstgöringsnämnden såsom den viktigaste och sagt, att där sker representation på det sättet, att personalen själv får utse representanter. Ja, om nu tjänstgöringsnämnden är ett lämpligt organ för handläggande av de angelägenheter, som det här gäller — alltså arbetstidsärenden och dylikt — måste jag ställa frågan: varför har man då icke gått in för ordnande av tjänstgöringsnämnder på alla de områden, där sådana icke nu finnas? Det omämndes i interpellationssvaret, att det är vid kommunikationsverken, som dessa nämnder huvudsakligen finnas, men för betydande grupper av andra befattningshavare i statstjänst saknas ett sådant organ, varigenom de på samma sätt kunna få sina angelägenheter behandlade. Vi ha tidigare gjort framställning om att man t. ex. vid hospitalen skulle inrätta tjänstgöringsnämnder, så att arbetstidsfrågorna där kunde komma under behandling. Eftersom statsrådet nu i sitt svar sagt, att de av mig anförda exemplen äro av ytterst begränsat bevisvärde, vill jag i detta sammanhang tillägga, att det naturligtvis icke är möjligt — såvitt icke denna interpellation skulle ha svällt ut till en liten bok och icke så liten heller förresten — att taga upp alla de missförhållanden, som i detta avseende förekomma inom statsförvaltningen. Jag har alltså begränsat mig till några av dem, som för dagen kunna anses aktuella, men undersökningar inom de olika statsverken ge vid handen, att det finns massor av sådana fall.

Jag skall i samband med frågan om tjänstgöringsnämnderna och de fall, som motivera en annan ordning i detta avseende, be att få erinra om, att sjukhuspersonalen vid statens hospital gjorde redan den 11 oktober 1919 en framställning till regeringen om att få sin tjänstgöringstid reglerad, så att den skulle bli 208 timmar på 30 dagar. Tjänstgöringstiden var då mellan 300 och 360 timmar per 30 dagar. Det har sedan skett några förskjutningar, så att man fått tjänstgöringstiden till 260 timmar, men ännu har frågan icke ordnats, och den slutliga behandlingen av ärendet har icke förekommit. År 1925 framfördes frågan på nytt i skrivelse till dåvarande socialminister Möller, vari man begärde att få 208 timmar för sjukhuspersonalen. Det heter i den redogörelse, som jag fått rörande denna sak, att statsrådet uttryckte sin sympati för det framställda kravet och ansåg, att även sjukhuspersonalen borde ha sin arbetstid reglerad i likhet med övriga statstjänare. Medicinalstyrelsen har också samma dag förklarat, att om statsverket ställer erforderliga medel till förfogande, har styrelsen ingenting emot, att personalen får sin arbetstid reglerad, så att de av herr statsrådet uttalade synpunkterna kunna omsättas i verkligheten. Sedan dess ha emellertid förflutit icke mindre än fyra år, och frågan har gått mellan de olika institutionerna, och den ligger för närvarande enligt de uppgifter jag fått i medicinalstyrelsen. Men något slutligt ståndpunktstagande i frågan och något beaktande av de synpunkter, som framhöllos från herr statsrådets sida såsom rättvisa, har icke förekommit. Ärendet har skickats mellan hospitalsdirektionerna och medicinalstyrelsen, och en och annan skrivelse har väl också gått

Svar å interpellation. (Forts.)

in till socialdepartementet. Men någon behandling av frågan i den riktning, att man tagit hänsyn till de rimliga anspråk, som personalen framställt, har icke förekommit. Personalen säger i den redogörelse, som jag mottagit, att svårigheterna äro stora för statstjänare, då det gäller att på detta sätt genom underdåniga och vördsamma skrivelser få sina krav beaktade. Att komma till tals med vederbörande verkstyrelser liksom med andra arbetsgivare är omöjligt. Faller icke en skrivelse vederbörande på läppen, får man nöja sig med en admonition, även om man har aldrig så rätt. Personalen är fullt och fast övertygad om, att hade en förhandlingsordning funnits, skulle denna viktiga fråga kunnat lösas på ett helt annat sätt. Då detta är personalens uppfattning beträffande behandlingen av frågan, måste man säga, att när en så viktig personalangelägenhet som reglerande av tjänstgöringstiden därhän, att den kommer ned till det antal timmar per månad, som gäller för statens befattningshavare i allmänhet, drages ut med s. k. utredningar under tiotal år, utan att den bringas till något slutligt resultat, sker icke en sådan behandling av ärenden, om vilken man med herr statsrådet har anledning att säga, att den är tillfredsställande. Det är i stället en ytterst otillfredsställande behandling av personalens angelägenheter, som förekommer inom statsverken. Denna fråga lyder direkt under chefen för socialdepartementet, men den befinnes ändå vara lika olöst. Skall man kunna hoppas på något samförstånd mellan personalen vid statens hospital och statsverken, torde det vara erforderligt, att man åtminstone behandlade denna fråga mera ändamålsenligt än hittills.

Det har sagts beträffande spörsmålet om förhandlingsordning, att meningarna gå rätt mycket isär och äro skiftande hos de intresserade myndigheterna och personalorganisationen, och att även önskemålen *inom* vederbörande personalgrupper gått vida isär, då frågan tidigare var under behandling. Ja, att myndigheternas och personalorganisationernas meningar gå isär, känner jag mycket väl till, och att det finns personalgrupper, som även tillkännagivit en avvikande mening, är mig icke heller obekant. Men herr statsrådet borde ju observera, att de grupper av befattningshavare, som tillkännagivit avvikande mening, befinna sig icke i den ställning, att de äro direkt underordnade och lägre befattningshavare i statens tjänst. Dessa senare inrymmas praktiskt taget i de förbundsorganisationer, som utgöras av statstjänarnas centralorganisation och vidare av järnvägsmannaförbundet liksom även numera lokomotivmannaförbundet. Från detta håll avgavs gemensamt förslag till förhandlingsordning, och från de lägre grupperna ha sålunda icke framträtt divergerande meningar i denna fråga. Att de högre tjänstemännen tillkännage den uppfattningen, att det icke är påkallat med någon förhandlingsordning, förstår jag, därför att det är egentligen de, som sitta inne med det avgörande inflytandet på de lägre personalgruppernas angelägenheter och som befinna sig inom ämbetsverken i den ställning, att de nog kunna få sina intressen tillgodosedda. Jag tror visst icke, att en fråga, som berört högre tjänstemäns intressen, skulle behövt ligga under utredning under ett tiotal år såsom arbetstidsfrågan för sjukvårdspersonalen vid statens hospital. För de högre tjänstemännen kan man således icke tala om samma behov av förhandlingsordning.

När det gäller frågan om behandlingen av dessa angelägenheter, sådan den sker i statsverken, har det också sagts, att de framkomna yrkandena vore av betänkligt vittgående beskaffenhet och att bifall till desamma kunde leda till att vederbörande myndigheters auktoritet bleve undergrävd och att deras beslutanderätt bleve mer eller mindre illusorisk. Så vitt jag kunnat döma av herr statsrådets besked i den utredning, som interpellationssvaret utgör, stöder man sig huvudsakligen på just den omständigheten, att vederbörande myndigheters auktoritet anses kunna bli undergrävd genom en förhandlingsordning. Jag går så långt, att jag medger, att jag delar herr stasrådets uppfattning,

för den händelse myndigheternas auktoritet skall byggas icke på sakskäl, icke på sakligt motiverade beslut i de anställdas angelägenheter utan uteslutande på den befogenhet, som tilldelats myndigheterna att diktatoriskt besluta. Men en sådan auktoritet blir naturligtvis icke så värst mycket värd, om man skall väga den med hänsyn till dess betydelse för arbetets utförande eller för fullgörande av de tjänsteåligganden, som befattningshavarna ha. Om de anställda befattningshavarna ha den uppfattningen om myndigheterna, vilka själva tilltro sig äga en betydande auktoritet, att de måste böja sig för deras beslut på grund av vissa gällande föreskrifter men att besluten icke äro byggda på sakliga grunder och att man icke vid förhandlingsbordet kunnat eller vågat motivera de beslut man kommit till, så är auktoriteten icke så mycket värd, att man i detta sammanhang bör slå vakt om den såsom ett skäl för att avvisa genomförandet av förhandlingsordning.

Svar å interpellation. (Forts.)

Det har talats om att frågan om förhandlingsordning skulle utredas och föras fram i samband med frågan om en tjänstemannalag. Det säges därvid, att det icke vore tillräckligt att tillerkänna tjänstemännen något ökat medinflytande över deras angelägenheter med mindre det också pålades dem ytterligare skyldigheter. Jag känner nu icke till, vad det är för bestämmelser som man har för avsikt att inrymma i en sådan tjänstemannalag. Tjänstemännen äro redan nu omgärdade med så många lagföreskrifter, att man har all anledning att säga, att det är mer än tillräckligt med de föreskrifter, som finnas *mot* tjänstemännen. Men den rätt, som tillkommer tjänstemännen att öva medinflytande över sina angelägenheter, är icke på långt när sådan som den framställes, då man talar om tjänstemännens grundlagsenligt starka ställning.

Man säger också i detta interpellationssvar, att, såsom utvecklingen försiggått inom de olika ämbetsverken, tjänstemännen redan åtnjuta faktisk förhandlingsrätt. Ja, det är icke så värst länge sedan det inträffade vid vattenfallsverket, att man hade en för personalen viktig angelägenhet, och personalorganisationen hade hemställt till en ledamot av riksdagen, som står dessa personalgrupper ganska nära, att representera personalen vid de överläggningar, som skulle föras med vattenfallsstyrelsen. Man begärde alltså att få sådana överläggningar. Vattenfallsstyrelsen lämnade emellertid det beskedet, att man icke gick med på överläggningar med den representant tjänstemannaorganisationen skickat. Det är bara ett exempel på den förhandlingsrätt, som enligt herr statsrådet faktiskt skulle finnas vid de olika statsverken.

Det säges vidare, att det synes icke vara ovanligt, att statsverkens ledning även genom muntliga överläggningar rådför sig med tjänstemännen i frågor, där deras speciella synpunkter kunna vara av värde. Ja, det är möjligt, att där man anser sig behöva dessa synpunkter man låter vederbörande tillkännage sin mening. Men det är icke på det sättet, att verkstyrelserna alltid anse, att personalen har så viktiga intressen att bevaka, att man betraktar det så, att det är av värde att få taga del av personalens synpunkter i dylika frågor. Det hela blir till sist beroende av verkstyrelsernas subjektiva mening, huruvida de betrakta angelägenheterna på det ena eller andra sättet. En sådan ordning, där man överlämnar till verkstyrelserna att subjektivt avgöra, huruvida de vilja höra några representanter för personalen eller icke, är icke tillfredsställande.

Herr statsrådet har också påpekat, att i regel synes man kunna påräkna svar på dylika framställningar, och det säges ett stycke längre fram i interpellationssvaret, att verkstyrelserna låta personalen få taga del av de synpunkter, som framföras i frågor, vilka kunna ha intresse för vederbörande. Om jag tager hänsyn till den behandling, som förekommer inom statsverken av personalens angelägenheter i allmänhet, måste jag säga, att nog inträffar det, att verkstyrelserna i en del fall lämna svar — och detta är en artighetsbetygelse, som man

Svar å interpellation. (Forts.)

t. o. m. kan kosta på sig gentemot anställda befattningshavare; det är ingenting orimligt begärt. Men jag har också det intrycket — även om det låter något karikerat — att den som skall göra en sådan framställning måste vara ganska ung, om han skall uppleva att få svaret, då det ju dröjer tio år eller mera med behandling av personalens angelägenheter. Dessa svar lämnas icke vid en tid, då de böra komma utan först så sent, att många av dem, som äro berörda av angelägenheterna, aldrig få tillfälle att se dessa svar.

Herr statsrådet har i detta svar tillkännagivit, att hans egen syn på frågorna är, att man i stället för lagstiftningstvång bör se till att beträda samförståndets väg. Om nu herr statsrådet har den uppfattningen, att man bör komma fram på samförståndets väg, när det gäller ordnandet av arbetsvillkoren för de i statens tjänst anställda befattningshavarna, anser då herr statsrådet icke nödvändigt att skapa en form för kontrahenterna att träffa varandra och meddela varandra sina synpunkter vid förhandlingsbordet, såsom sker på den privata arbetsmarknaden. Herr statsrådet har väl ändå icke den meningen, att det skall kunna utan vidare åstadkommas samförstånd, så länge det finns ämbetsmän, som låsa in sig på sina tjänsterum och möjligen tillåta någon av de anställda befattningshavarna att komma upp och bocka sig, i underdånighet framföra sina synpunkter och få besked om att saken skall undersökas, varefter den blir liggande kanske för år framåt. Man kan väl icke påräkna, att detta är ägnat att skapa något sådant samförstånd, som herr statsrådet anser vara att föredraga framför lagföreskrifter. Jag ber att få erinra, att jag icke framställt krav på att man skall genomföra en tvångslag. Vad som begärts från de statsanställdas sida är, att man skall föreskriva en ordning, som de statliga myndigheternas representanter skola följa vid behandlingen av personalens angelägenheter, och icke en tvångslagstiftning, i vilken man skulle stadga något obligatoriskt skiljedomsförfarande eller dylikt. Detta är saker, som ligga på helt annat plan. Det begäres en ordning, varigenom de statliga myndigheterna få föreskrifter att följa och varigenom det erhålles en smula mera reda vid behandlingen av ifrågavarande angelägenhet.

Herr statsrådet påstår, att det utan tvivel pågår en utveckling, som tyder på samförstånd parterna emellan, då det gäller befattningshavarna och statsverkens myndigheter. Herr statsrådet har emellertid icke givit anvisning på vad det är som gör att man kan draga sådana slutsatser. Jag har icke funnit något tillmötesgående från de statliga myndigheternas sida i detta hänseende. Den fråga om behandling av arbetstiden vid statens hospital, som jag talade om och som legat under tioårig utredning utan att det blivit något resultat, tyder icke på, att man är på väg att skapa en ordning, som skulle medföra samförstånd. Det skulle åtminstone för mig vara glädjande, om herr statsrådet ville ge anvisning på de händelser inom statsförvaltningen, som tyda på att man är beredd att gå befattningshavarna till mötes. Icke var det väl den behandling av lönefrågor och andra angelägenheter för arbetarpersonalen i försvarsverket, som herr statsrådet hade sin uppmärksamhet riktad på, då nämnda slutsats drogs? Jag tror icke heller, att det finns dylika händelser på andra områden. Jag har åtminstone icke kunnat finna några sådana, och jag är av den bestämda meningen, att om man skall föreställa sig, att ett samförstånd skapas, få icke de statliga myndigheterna intaga samma negativa ståndpunkt som herr statsrådet i sitt interpellationssvar, i vilket det icke kan skönjas något tecken till tillmötesgående men där det dock säges, att det pågår en utveckling fram till gott samförstånd. I så fall kan man draga vilka slutsatser som helst.

Det anförda visar, att talet om samförstånd i detta liksom i andra fall endast är till för att dölja, vad som verkligen förekommer.

När det säges, att frågan om förhandlingsordning befinner sig i en önsk-

Svar å interpellation. (Forts.)

värd utveckling fram till samförstånd, kan jag icke finna annat än att man utgår från den argumentering, som i liknande angelägenheter förekommit under de senaste månaderna, då man talat om lagstiftning i motsats till det samförståndsarbete, vilket speciellt representeras av herr socialministern. Jag drager den slutsatsen, att herr statsrådet icke är motståndare till de tvångslagstiftningar, som förekommit, ty då det gällt här i kammaren ett definitivt ståndpunktstagande har jag åtminstone icke kunnat skönja något avståndstagande från herr statsrådets sida till ifrågavarande lagstiftningsåtgärder. Sådana åtgärder ligga på ett helt annat plan än frågan om förhandlingsordning för de statsanställda.

Herr statsrådet säger vidare i interpellationssvaret, att det är önskvärt med en utjämning av de olikheter i hithörande avseenden, som förekomma inom olika statsverk. Ja, det förekommer olikheter — det känner jag mycket väl till — men i vilken utsträckning skall denna utjämning ske, då herr statsrådet anser, att det icke är erforderligt att vidtaga några åtgärder, som skapa fram förhandlingsrätt och förhandlingsmöjligheter för de personalgrupper, vilka för närvarande icke ha sådan rätt? Skulle en utjämning ske i den negativa riktning, som jag utläser åtminstone av de sista satserna av herr statsrådets svar, så att den förhandlingsmöjlighet, som redan finnes för vissa personalgrupper i statstjänst, snarare skulle försvinna än stärkas? Ty med ett stärkande eller bibehållande av denna rätt skulle det allt fortfarande bli en skillnad, så länge man icke genomför liknande anordningar för de övriga.

Herr statsrådet har i samband med frågan om förhandlingsrätten också talat om klagorätten. När det gäller klagorätten, är det emellertid att märka, att denna gäller den enskildes rätt att hos vederbörande högre instanser anföra besvär. Därvidlag är det således fråga om ett överklagande av gällande bestämmelser, alltså en vanlig juridisk behandling av de angelägenheter, som föras fram. Detta är emellertid en fråga, som såvitt jag kunnat finna, icke har med frågan om förhandlingsordning att skaffa, ty den senare frågan gäller ju, på vad sätt de bestämmelser i detta hänseende skola komma till, vilka skola gälla för i statens tjänst anställda befattningshavare. Den andra frågan åter rör ju den enskildes erinringar, när det gäller tillämpning av gällande bestämmelser, och ligger sålunda på ett något annat plan. Därmed icke sagt att klagovägen icke skulle kunna utbytas mot förhandlingsvägen.

För övrigt vill jag erinra om det mycket klara och bestämda beröm, som här givits, om besvärs- eller klagorätten. Det är denna rätt, som åsyftas, när man säger, att genom densamma garderas de anställda befattningshavarnas möjlighet att få sina angelägenheter under en omsiktsfull behandling i offentlighetens ljus eller då man i fortsättningen gör gällande, att denna klagorätt skulle giva befattningshavarna möjlighet att få sina angelägenheter och spörsmål fullt rättvist behandlade.

Jag vet icke, om det anses tillrådligt att giva sig in på de olika beslut, som i besvärsväg fastställts, men så mycket vill jag säga, att de, som prövat denna klagoväg, äro icke på långt när övertygade om, att de kommit fram till rättvisa, rimlighet och billighet vid de avgöranden, som träffats. Det finnes nämligen ett gammalt ordspråk, som säger, att den ena korpen hackar inte ut ögonen på den andra, och då man i detta sammanhang talar om verkstyrelsernas och myndigheternas auktoritet och att denna skulle sättas på ett farligt prov, så ligger det i själva verket till på det sättet, att man ofta undviker att upphäva en underordnad myndighets beslut, därför att man icke vill inför de denna myndighet underställda befattningshavarna undergräva myndighetens auktoritet, som det heter, och därför låter man hellre besluten stå fast för att giva intryck av att den underordnade myndigheten i alla avseenden handlat riktigt. En sådan ordning förekommer verkligen, och den kan icke sägas medföra stör-

Svar å interpellation. (Forts.)

re garanti för de statsanställda, då de gäller för dem att få sina krav tillgodosedda.

När det gäller de av mig särskilt påtalade exemplen, skall jag också be att få säga ett par ord. Beträffande konflikten vid radioverkstaden hade jag sagt, att om myndigheterna inträtt i förhandlingar, så skulle konflikten icke ha brutit ut. Gentemot detta säger herr statsrådet, att den slutsatsen från min sida är oriktig, och han gör gällande, att myndigheterna inträtt i förhandling. Jag vill då erinra om, att denna förhandling upptagits först en tid sedan konflikten utbrutit, och då hade man ju icke möjlighet att beträffande förhandlingarna draga samma slutsats, som jag tillät mig göra i interpellationen. Då vi framställde önskvärdheten av en reglering av lönerna för personalen vid fälttelegrafkårens radioverkstad, hemställde vi, att denna löneregelering skulle ske så, att avlöningen där bleve likvärdig med den, som utgår vid arméns övriga arbetsplatser i Stockholm. Vi gjorde denna framställning i oktober 1925, och frågan hänsköts av arméförvaltningen till en utredning, som socialstyrelsen skulle verkställa. Av denna utredning, som blev färdig någon gång på sommaren 1927 och vars resultat då kom i tryck, framgår, att lönerna för arbetarna vid radioverkstaden voro 25 öre i timmen lägre än de, som gällde för motsvarande arbetare vid arméns övriga arbetsplatser i Stockholm. Under sådana förhållanden får väl herr statsrådet medgiva, att då man vägrade ingå i förhandling om att lönerna på den platsen skulle komma i paritet med lönerna i de övriga verkstäderna, så var detta en vägran, som, då det skulle skjutas på undersökningen från oktober 1925 och ända till sommaren 1927, alltså i två år, naturligtvis måste förorsaka betydande missnöje bland arbetarna. Dessa intogo emellertid en avvaktande hållning ända tills chefen för radioverkstaden uppsade alla arbetarna på 14 dagar. Detta blev anledningen till konflikten. Arbetarna uppsades därför att man var missnöjd över att man icke fick förhandla om dessa löneanspråk, och detta var således skälet till att konflikten bröt ut. Jag hävdar allt fortfarande den bestämda meningen, att hade man ingått i förhandlingar angående den framställning, som gjordes, så hade konflikten aldrig utbrutit. Jag vågar draga den slutsatsen så mycket hellre, som den uppgörelse herr statsrådet talat om innehöll den bestämmelsen beträffande lönerna, att den överenskommelse, som sedan kom att träffas, då förhandlingarna i frågan slutförts, skulle med avseende på lönerna gälla ifrån den dag, då konflikten bilades. I fråga om uppsägningarna bestämdes, att de förutvarande arbetarna skulle beredas företräde till arbetet vid verkstaden i mån av arbetstillgången. Arbetet upptogs på dessa grunder, men det dröjde icke mer än någon vecka, förrän man började företaga avskedanden bland de arbetare, som deltagit i konflikten, och i stället tog in nytt folk bland de arbetare, som uppträtt som strejkbrytare under den tid konflikten pågick. Den ordning, som verkstadsledningen införde vid denna verkstad sedan uppgörelsen träffats, en uppgörelse, som vittnade om personalens fredsvilja i detta avseende, den ordningen kan bland annat belysas av en verkstadsorder, som sedan infördes i tidningen Social-Demokraten för den 2 juli 1926. Denna verkstadsorder lyder på följande sätt — jag föredrar den för att visa de militära myndigheternas handhavande av arbetsförhållandena och av arbetspersonalen —: »Härmed erinras att verkstadsinstruktionens bestämmelser angående kortare permission även innefattar permission för naturbehov, och skall således arbetare i varje särskilt fall därom göra anmälan till vederbörande verkmästare, såväl när arbetaren lämnar verkstaden som då han återkommer.»

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet är ju icke obekant, skulle jag tro, med de förhållanden, som tillämpas på arbetsplatserna i allmänhet, och jag tillåter mig därför ställa den frågan, om herr statsrådet har sig bekant, om man på någon annan arbetsplats tillämpar en sådan ordning. För

Svar å interpellation. (Forts.)

mig är det icke bekant, att så sker på något annat håll än vid fälttelegrafkårens radioverkstad. Detta kan också anses såsom ganska typiskt för den stämning, som man från arbetsbefälets sida sökte skapa och som slutligen ledde till att man avskedade arbetarna, vilket i sin tur medförde att arbetet åter lades ned. Den konflikt, som då utbröt, råder fortfarande och kan sägas vara en direkt följd av vad tidigare framkommit, d. v. s. det avvisande av förhandlingar, som skedde från förvaltningsmyndigheternas sida.

När det i sammanhang med det av mig berörda fallet vid varvet i Karlskrona talades om förhandlingsrätt för marinens arbetare, så kan jag komplettera herr statsrådets uppgifter med den upplysningen, att det gäller liknande bestämmelser vid armén och att det således finnes en bestämmelse om samma förhandlingsrätt såväl för armén som för marinen.

Jag kan tillåta mig att i detta sammanhang och från denna plats lämna ett erkännande å försvarsarbetarnas vägnar till den försvarsminister, som medverkat till denna bestämmelses genomförande, men då det gäller frågan om förhandlingsrätten har erfarenheten sagt oss, att det icke är tillräckligt med att man endast får denna rätt, man måste också ha något som heter ordning vid förhandlingarna. Denna ordning är icke möjlig att uppnå och få genomförd beträffande en hel del av de statsorgan, som ha att handlägga dessa ärenden, utan att de få bestämda direktiv, som de kunna följa vid förhandlingen i sådana angelägenheter som dessa.

Vad beträffar det där talet, som framkommit här, om att myndigheternas auktoritet skulle förringas genom en förhandlingsordning, så måste jag säga, att dessa myndigheters auktoritet skulle snarare stärkas än minskas, om de finge sig ålagt att i handläggningen av dylika angelägenheter och överhuvud vid sitt uppträdande mot personalen iakttaga ett annat sätt än vad i många fall äger rum.

När det gäller den utredning i fråga om tvisten vid varvet i Karlskrona, som herr statsrådet här har talat om, så ligger den saken icke precis till på det sättet, som man tydligen har tillkännagivit för herr statsrådet. Saken ligger nämligen till på det sättet, att i samband med den uppgörelse, som träffats efter konflikten vid marinen, framställde vi från personalens håll krav på att man beträffande lönerna vid varvet i Karlskrona skulle inleda förhandlingar och träffa överenskommelse om de utgående lönerna där, ty detta var den enda arbetsplats inom marinen, där dylik överenskommelse icke föreligger. Den omständigheten att det ligger så till beträffande varvet i Karlskrona har gjort, att medan övriga befattningshavare i Karlskrona ha en lön, som enligt avlöningsreglementet ligger i runt tal 10 % under den för Stockholm gällande lönen för motsvarande befattningar, så anser sig marinförvaltningen kunna hävda att arbetarna i Karlskrona skulle ha en lön, som är 20 % lägre än den, som gäller för motsvarande arbetargrupper vid varvet i Stockholm.

Anledningen till tvisten är alltså, att vi ställa anspråk på förhandlingar om den saken. Nu förklarade på sin tid dåvarande statsrådet Rosén, att om vi godkände den uppgörelse, som kunde komma till stånd på grund av förlikningsmannens förslag och återupptogo arbetet och sedan kommo in med en hemställan om dylika förhandlingar, så skulle denna hemställan komma att välvilligt behandlas av regeringen. Detta var det enda svar han kunde giva. Vi hade lämnat ingående redogörelser för vad våra anspråk inneburo, och han hade förklarat sig vilja taga vår hemställan om förhandlingar i välvilligt övervägande. Detta kunde vi arbetare naturligtvis icke tolka på annat sätt, än att han vore beredd att medverka till att skapa större rättvisa för karlskronavarvets vidkommande än den som för närvarande är rådande. Sedan uppgörelse träffats och arbetet återupptagits, framställde vi våra anspråk

Svar å interpellation. (Forts.)

hos de marina myndigheterna, d. v. s. till varvschefen i Karlskrona. Man skickade då handlingarna till marinförvaltningen, och där blevo de liggande till den 12 december, vilket datum jag vill minnas herr statsrådet anger i sitt svar, då man skickade tillbaka handlingarna till Karlskrona. Man säger, att detta dröjsmål berodde på, att det var brist på personal, och att det måste verkställas utredning, men jag är tämligen initierad i dessa angelägenheter, och jag vet mycket väl, att när papperen fingo ligga så länge i marinförvaltningen, så berodde detta icke på utredningen eller på brist på folk, utan på att man ville vänta och se, vad verkstadsföreningen skulle komma till för resultat i fråga om minimilönerna, som voro föremål för överläggningar vid avtalsförhandlingarna under höstens lopp.

När man sedan skickade ärendet tillbaka till varvschefen med det beskedet, att han hade att vidtaga de åtgärder han ansåg erforderliga eller inkomma med förslag samt varvschefen upptog förhandlingar och framlade förslag, så visade det sig, att det icke var möjligt att komma till en överenskommelse med de marina myndigheterna. Då ställdes det från vår sida den frågan, att man skulle tillkalla statens förlikningsman för att vid ett gemensamt sammanträde få en mera opartisk ledare än de militära representanterna varit, när det gällde ledandet av dessa förhandlingar. Varvschefen skulle lämna svar på detta förslag, det dröjde några veckor innan svaret kom, och då visade det sig ha följande lydelse:

»Med anledning av förbundets skrivelse den 8. dennes med hemställan om fortsatta förhandlingar inför statens förlikningsman får jag, under hänvisning till min vid sammanträdet den 13. sistlidne mars mellan varvets lönenämnd och representanter för förbundet avgivna promemoria angående lönefrågan vid Karlskrona varv meddela, att ingenting framkommit vare sig vid sagda sammanträde eller vid sammanträdet den 25. mars, som kan motivera ett biträdande från min sida av hänvändelse till statens förlikningsman med begäran om sådan förhandling.»

Jag kan ju från denna plats också säga, att vi talade med chefen för marinförvaltningen om varvschefens vägran att gå in i förhandlingar inför den av staten tillsatta förlikningsmannen i distriktet, och då sade chefen för marinförvaltningen, att han icke ville påverka varvschefen i detta avseende. Till oss ville han uppriktigt säga, att han inte hyste något större förtroende för de resultat, som kunde åstadkommas vid dessa förhandlingar inför förlikningsmannen. Då man från arbetarpartens sida säger, att man är beredd att gå in på förhandlingar inför förlikningsmannen, så får det väl sägas, att det är en bra egendomlig ståndpunkt, som statsverkets representant intar, då han säger, att han icke vill vara med om ett dylikt förfarande. Tyder detta icke på att man redan intagit en ståndpunkt i sakfrågan, men icke var säker på, att man inför förlikningsmannen skulle kunna nöjaktigt motivera densamma, utan befarade att det skulle komma ett förslag från förlikningsmannens sida, som gick de intressen emot, som de marina myndigheterna ansågo sig böra företräda? Jag håller före, att detta är ett vittnesbörd så gott som något, om att man känner, att man icke befinner sig på fast mark, när man intar en sådan ståndpunkt. Jag skall icke personligen uttala mig om statens förlikningsmäns opartiskhet såsom ledare av förhandlingarna vid ett dylikt sammanträde. Jag har framställt det förslaget, att man skall föra förhandlingar inför förlikningsmannen och alltså pröva de förlikningsorgan, som finnas för ändamålet, men de statliga myndigheterna ha sagt nej. Nu är alltså frågan: Skall denna tvist lösas genom en arbetsnedläggelse eller skola de statliga myndigheterna medverka till att frågan löses på annat sätt. Jag har talat med chefen för försvarsdepartementet, som gav ett tämligen negativt besked om sin ställning till frågan, och nu är som sagt spörsmålet detta, om frågan skall

Svar å interpellation. (Forts.)

lösas genom en arbetsnedläggelse eller om vederbörande äro beredda att ingå i en saklig omprövning, där man i görligaste mån tillvaratager arbetarnas intressen i sakfrågan. Jag hävdar, att det icke finnes någon rättvisa i, att varvsarbetarna i Karlskrona skola vara mera skilda i lönehänseende från motsvarande arbetare vid varvet i Stockholm än övriga befattningshavare i Karlskrona är från motsvarande i Stockholm. Det är givetvis kravet på en rättelse härutinnan, som hävdas från dessa arbetargruppers sida.

Beträffande postverket har herr statsrådet sagt, att det ifrån generaldirektörens sida icke vägrats förhandlingar i den fråga, som förekommit. Jag skall i detta sammanhang icke ingå på sakfrågan, men jag har i interpellationen ordagrant citerat, vad som fanns i tidningen Postmannen citerat ur förbundsstyrelsens protokoll, vilket återger förbundsordförandens — alltså ordföranden för postmannaförbundet — relation av vad som förekommit vid uppvaktningen inför generaldirektören. Jag misstänker icke postmannaförbundets ordförande för att lämna några osanna uppgifter till sin förbundsstyrelse om generaldirektörens ståndpunkt i den här frågan. Han kunde ju icke behöva göra det av politiska skäl, ty han och generaldirektören tillhöra samma politiska parti. Det fanns ingen anledning för honom heller att göra det av andra skäl. Jag föreställer mig alltså, att han har riktigt återgivit det svar, som generaldirektören lämnat honom, nämligen att han bestämt motsatte sig frågans upptagande till saklig handläggning. Han har sedan förklarat sig beredd att ingå i underhandlingar. Den omständigheten att man har behövt hela två år och lite till för att få frågan i ett sådant läge, att myndigheten förklarat sig villig att ingå i underhandlingar, är väl ändå rätt egendomlig. Jag vill fråga, om herr statsrådet anser, att det är en tillfredsställande behandling av personalens angelägenheter och att man därom har anledning och möjlighet att säga, att den sker på ett tillfredsställande sätt och på sådant sätt, att personalen får tillräckligt inflytande över de angelägenheter, som för dem äro av vikt och betydelse.

Jag går alltså icke in på själva sakfrågan i detta fall, men jag vill erinra om, att det är den tid, som det har kommit att taga för att komma fram till det läge, som frågan kommit in i, som jag betraktar såsom anmärkningsvärd och som ett skäl för att åstadkomma en förhandlingsordning med bland annat de motiv, som jag anfört i frågan.

Herr statsrådet klagade över det ringa bevismaterial, som jag lämnat i interpellationen. Med anledning därav skall jag tillåta mig att anföra ytterligare ett bevis för riktigheten av min ståndpunkt i denna fråga. Fallet rör sig på försvarsväsendets område, och det har ganska mycket att skaffa med förhandlingsordningen inom försvarsväsendet, alltså icke med själva rätten att träda i förhandling. Det gäller löneförhandlingarna inom västra arméfördelningen. Dessa fördes vid olika tillfällen under ett par år och fördes senast den 13 och 14 december 1928 vid ett sammanträde i Skövde inför statens förlikningsman. Arméförvaltningen hade anmodat arméfördelningschefen att kalla till dessa gemensamma förhandlingar, och representanter för alla truppförband inom fördelningen hade inställt sig liksom också representanter för personalorganisationen. Representanterna för truppförbanden inställde sig emellertid med ett papper i fickan från respektive regementschefer, i vilket papper det stod att de voro förbjudna att ingå på förhandling i de viktigaste angelägenheterna, som skulle komma i fråga vid förhandlingarna, nämligen frågorna om timlöner och ackordspriser. Staten bekostar ordnandet av ett sådant sammanträde och betalar resor och dagtraktamenten för att vederbörande skola kunna resa ned till sammanträdet, men då måste de resa dit med ett papper i fickan på att de äro förbjudna att ingå i förhandlingar beträffande de viktigaste frågorna. Då de kommo med dessa bundna mandat, föreslog

Svar å interpellation. (Forts.)

förlikningsmannen, att man skulle gå till lokala förhandlingar om timlöner och ackordspriser, och för att icke det hela skulle spricka, tillmötesgingo vi denna hemställan. Denna hemställan innehöll att då dessa lokala förhandlingar voro slutförda skulle eventuellt kvarstående tvistepunkter upptagas till gemensam behandling på nytt i Skövde. Detta godkändes av båda parterna, och lokala förhandlingar ha sedan förts på olika platser. Vad det skall vara för fördel, när det gäller att ordna lönevillkor för parterna vid truppförbanden i västra Sverige, att på varje ort för sig ha förhandlingar i stället för att ha ett gemensamt sammanträde, har jag icke möjlighet att bli klok på, fastän jag sysslat med sådana här frågor i mer än ett tiotal år. Emellertid, fastän vi hade en annan uppfattning, gingo vi dock till dessa lokala förhandlingar, och det visade sig då, att man stannat vid olika meningar på en eller annan punkt, och att det icke var möjligt att komma till definitivt resultat. Det blev som sagt, en eller annan tvistepunkt, som kvarstod. Vi begärde, när dessa lokala förhandlingar voro förda så långt de kunde föras, att arméfördelningschefen skulle på nytt kalla till gemensamma förhandlingar rörande de återstående tvistepunkterna för att dessa skulle kunna lösas. Jag har fått en skrivelse från fördelningschefen, däri han förklarar, att han icke varit med om att kalla till några förhandlingar, ty han anser att de lokala förhandlingarna icke voro slutförda. Han säger, att det gick visserligen icke att komma till något enhetligt resultat, men att han betraktade den omständigheten, att det icke förelåg någon överenskommelse i alla de frågor, som skulle förekomma vid de lokala förhandlingarna, såsom bevis för att de icke voro slutförda, och så slutar han med att säga, att då kan jag för min del för närvarande icke göra någonting åt saken.

Nu uppstår för det första frågan, huruvida detta är en ordning, som är tillfredsställande, när det gäller statsverkens handläggande av personalangelägenheter. Jag skall icke ingå på själva sakfrågan, men i en hel del fall har det rört sig om ett, två öre på ackordspriserna m. m. sådant, som icke är av någon större betydelse, men där man i alla fall icke kommit till något definitivt resultat. Detta kan icke sägas vara någon ordning att rekommendera för de statliga myndigheterna. Här uppkommer alltså frågan, om man skall få ett gemensamt förhandlingssammanträde till stånd inför förlikningsmannen för att lösa eller för att åtminstone göra ett försök att lösa återstående tvistepunkter i enlighet med en överenskommelse, som träffats inför förlikningsmannen, eller om man skall tvinga sig till en lösning genom arbetsnedläggelse. Jag skulle vilja ställa den frågan till herr statsrådet, om han icke anser det fördelaktigt att ha bestämda och klara föreskrifter, så att båda parterna veta vad de ha att rätta sig efter, så att man icke överlämnar åt de olika regementsintendenterna att efter bästa vilja ordna den saken. Om vederbörande är välvillig, går han kanske med på en dylik överenskommelse med parterna, eljest motsätter han sig kanske varje försök att komma till resultat. Det finnes båda sorterna av regementsintendenter inom västra fördelningen liksom på en del andra ställen. Det är alltså en hel mängd saker, som man har anledning att titta på och beträffande vilka man bör göra klart för sig att klara och tydliga föreskrifter från statens sida äro erforderliga, både för att få ett enhetligt uppträdande och för att det skall kunna förhandlas på ett sätt om vilket man kan säga att det ligger en smula förnuft däri.

Jag vill framställa den frågan till herr statsrådet, om han icke anser det önskvärt att företaga något, som giver dessa statens representanter anledning att uppträda i sådana här frågor på annat sätt, än som nu är fallet. Vidare vill jag fråga honom, om han anser, att man skall pressa sig till gemensamma förhandlingar genom arbetsnedläggelse för att få en lösning av frågan, eller om han anser, att det är önskvärt, att det från de statliga myndigheternas sida

givas direktiv, som göra att de följa den överenskommelse, som träffades inför förlikningsmannen den 13 december 1928.

Jag har anfört detta som ytterligare bevis för den ordning eller snarare oordning, som tillämpas i statsförvaltningen, när det gäller handläggning av personalens angelägenheter, och jag vill sluta med att framställa de synpunkter, som jag tillkännagav i början av mitt anförande, att jag, då jag ställde frågan till den ministern, som speciellt säges representera samförståndet i samhället, när det gäller förhållandet mellan parterna på arbetsmarknaden, hade trott, att jag åtminstone på någon punkt skulle sett ett tecken till att även för de statsanställdas vidkommande skulle givas besked om, att man ville åstadkomma förutsättningar för sådant samförstånd. Jag har icke hyst några större illusioner om, att det skulle bli något resultat i det avseendet, men varför interpellationen framställts är därför, att representanter för de statsanställdas organisationer inför varje regering och vid flera tillfällen ha ställt frågan om vederbörande regerings ståndpunkt till frågan om förhandlingsordning och om man vill göra någonting åt den saken. Man har då alltid fått det beskedet att statsrådet hyst ett mycket stort intresse för den saken och förklarat, att man skulle se, vad som vore att göra däråt. Ungefär samma besked gavs från herr statsrådets sida till representanterna för statstjänarnas centralorganisation. Jag har därför framställt dessa frågor till herr statsrådet för att få ett offentligt svar och ett mera konkret besked, men jag måste säga, att svaret från herr statsrådets sida tyder icke på något större intresse för att skapa bättre ordning för de statsanställda.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag nödgas till en början säga, att det förefaller mig, som om interpellanten saknar sinne för proportioner. Visserligen betraktar jag den föreliggande frågan som synnerligen viktig, men att just i dag hålla ett så långt anförande i detta ärende kan icke vara ägnat att främja den sak, som jag dock antager att interpellanten vill främja.

Att jag begärt ordet beror därpå, att denna fråga om förhandlingsordning för statstjänarna är ett spörsmål, som först upptogs till förhandling inom den fackliga organisation, som jag tillhör, nämligen Svenska Järnvägsmannaförbundet. Det var också en funktionär i detta förbund, som i riksdagen förde fram denna fråga, vilket sedermera föranledde en riksdagsskrivelse i ärendet. Frågan är allt fortfarande mycket aktuell inom denna organisation och för dess medlemmar, även om man måste erkänna att situationen i dag givetvis är något annorlunda än den var vid det tillfälle då frågan först framfördes. Vid det tillfället gällde det såväl att få fram tanken på statstjänarorganisationernas förhandlingsrätt som också att erhålla regler för dessa förhandlingar. Beträffande förhandlingsrätten tror jag, att man i stort sett kan säga — jag talar givetvis här huvudsakligen i enlighet med den organisations synpunkter, vars arbete och verksamhet jag närmast känner — att förhandlingsrätten är erkänd även om formerna för förhandlingarna icke ha så noga utformats. Frågan kan givetvis ligga annorlunda till på andra områden och den ärade interpellanten har såsom företrädare för statstjänarnas centralorganisation, den organisation, som omfattar statsanställda inom ett flertal olika verk, belyst hur pass olika förhållandena kunna vara på andra områden. Beträffande statens järnvägar kan man dock säga att ställningen nu är väsentligt annorlunda än vid den tidpunkt, då denna fråga först framfördes till statsmakternas omprövning. Jag tror, att detta närmast beror därpå, att man inom detta verksamhetsområde byggt upp en stark facklig organisation, en organisation, som har samarbete med de övriga fackligt organiserade arbetarna i landet. Denna organisation har då också vetat att skaffa sig gehör för sin uppfattning och sina krav, vilket föranlett denna verkstyrelses ändrade inställning gentemot orga-

Svar å interpellation. (Forts.)

nisationen. Allt fortfarande måste man emellertid hävda, att det kräves att någonting göres för att skapa en ökad säkerhet för att de anställdas förhållanden bli rättvist prövade och att deras synpunkter komma till sin rätt.

Herr statsrådet anförde i sitt svar, att det under senare tid inrättats en del institutioner, såsom lönenämnder, bostadsnämnd och tjänstgöringsnämnder, där personalens inflytande på visst sätt kan göra sig gällande. Beträffande statens järnvägar vill jag framhålla, att herr statsrådet hade kunnat komplettera sin uppräkning med att nämna ytterligare en institution, nämligen de så kallade förordsfullmäktige, en vald representation inom de olika verksamhetsområdena, med vilka, enligt utfärdad instruktion, sektionscheferna, skola samråda när det gäller förord för utbildningskurser eller vid befordringar. Jag vill emellertid säga att det icke är nog med att dylika institutioner finnas, utan det är även nödvändigt att skapa garanti för att de synpunkter som hävdas bli beaktade. Jag känner ett fall som inträffat inom dessa fullmäktige, då såväl personalrepresentanterna som sektionschefen varit ense om förslaget, men då den beslutande myndigheten likväl gått helt och hållet emot detsamma. Under sådana förhållanden måste man säga att institutionen måste verka som en parodi. Jag har också den uppfattningen — fastän jag här icke skall gå in på den saken mera utförligt — att de nämnder, som herr statsrådet talade om, icke alls kunna på det sätt tjäna personalens intressen, så att personalorganisationerna komma att avskriva sitt krav på förhandlingsordning. Det gäller särskilt att få frågan om förhandlingsformerna och förhandlingsväsendet mera klart utformade.

Jag har emellertid, som jag nyss antydde, den uppfattningen, att när det gäller organisationen såsom helhet och när det gäller verkstyrelserna, en strömkantring ägt rum under de senare åren, och det möter exempelvis inom vårt verksamhetsområde inte någon svårighet att få till stånd förhandlingar vare sig med verkstyrelsen eller med distriktsbefälet, även om man icke alltid vid dessa förhandlingar kan uppnå ett önskat resultat. Men det är särskilt på ett annat område, som det brister åtskilligt härutinnan, och det är, när det gäller det lägre befälet. Det går ganska lätt för en representant för organisationen att komma till tals med vederbörande sektionschefer eller distriktschefer, men försök att komma fram till förhandling med en stationsinspektor. Detta är ett problem, som jag alldeles särskilt vill adressera till den här i kammaren närvarande representanten för Stockholms län, som ju har äran att vara ordförande i statens järnvägars befälsförbund, med anhållan om begrundande. Jag har nämligen den erfarenheten att hans organisation, lika väl som den organisation jag tillhör och interpellantens statstjänarorganisation, är intresserad av denna frågas lösning. Om jag exempelvis såsom ordförande i en avdelning av järnvägsmannaförbundet gör en framställning för mina medlemmar till stationsinspektoren på en station, tycker jag verkligen synd om denna min medlem några månader efteråt, på grund av den behandling vederbörande blir utsatt för från sitt befäls sida. Det är sålunda, kan man säga, en utvidgning av insikterna på detta område, som man behöver få till stånd, och när herr statsrådet i slutet av sitt anförande meddelade, att han skulle delgiva verkstyrelserna sitt svar för att på så sätt giva dem en erinran om sin uppfattning i ämnet, tycker jag, att det kunde vara lämpligt, om han också ville ålägga verkstyrelserna att delgiva denna skrivelse till det underordnade befälet, ty det är på den punkten, som jag tror, att det för närvarande är åtskilligt, som behöver göras.

Jag vill också, då jag nu icke skall ingå på ärendet så mycket, som jag först hade för avsikt att göra, som slut på mitt anförande uttala, att jag icke tror, att frågan om en förhandlingsordning kommer att lösa det problem, som för närvarande omfattas med så stort intresse av statstjänarna. Jag tror där-

emot, att man behöver vidga det problem, som tidigare varit föremål för den allmänna debatten. Jag skulle önska, att herr statsrådet ville till de utredningsmän, som nu syssla med denna fråga, rikta en hemställan att de utvidga sitt arbete, så att resultatet innebär även en lösning av den industriella demokratiens problem i de fall, då staten uppträder såsom arbetsgivare. Därmed kan man få en lösning av spörsmålet, som är till båtnad för staten såsom företagare, ävensom för verkstyrelserna och personalen. Frågan om förhandlingsordning ensam, åtminstone i den synnerligen negativa form, som framgår av innehållet i det förslag socialstyrelsen på sin tid avgivit i den frågan, tror jag icke alls är av någon betydelse. Vad man i detta avseende behöver få fram är möjligheten för den anställda personalen i de olika institutionerna att göra sina synpunkter gällande, att utveckla sin talan samt på så sätt erhålla medbestämmande över de villkor varunder de skola arbeta.

Svar å interpellation. (Forts.)

Det är endast dessa ord, herr talman, som jag velat anföra i dagens debatt.

Med herr Eriksson i Stockholm förenade sig herrar *Höglund* i Göteborg, *Nilsson* i Örebro, *Werner*, *Björklund* och *Bäcklund*.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid längre med att ingå i svaromål beträffande de synpunkter, som nu utvecklats av de båda talarna i debatten. Min uppfattning i detta hänseende torde hava tillräckligt tydligt framgått av mitt första anförande, och det är den, att jag anser, att man vid förhandlingar av detta slag skall tillämpa en föredömlig praxis. Har det på ett håll utvecklat sig en god ordning, så är det lätt nog för andra att taga efter. Det framgår av yttranden, som fällts här, att det råder god ordning vid förhandlingarna på en del håll, och då lär det icke vara så svårt att låta dylik praxis taga ut sin rätt. Att jag på något sätt skulle ha försvarat ett uppträdande från myndigheternas sida, där dessa skulle ha brustit i korrekthet eller oskäligt dröjt med att avgiva svar i en fråga, är naturligtvis oriktigt, och jag trodde verkligen, att interpellanten hade klart för sig, att man icke kan inlägga något sådant i mitt anförande. Tvärtom sade jag tydligt, att jag hade klart för mig, att redan under nuvarande förhållanden möjlighet finnes att inom ämbetsverken tillfredsställande handlägga frågor rörande arbetsvillkor och andra personalangelägenheter, ehuru denna möjlighet måhända ännu icke allestädes vederbörligen tillvaratagits. Detta var också en av anledningarna till att jag ansåg, att vad jag sagt i mitt svar borde delgivas vederbörande.

Beträffande herr Erikssons yttrande vill jag å min sida hemställa, att han ville meddela sina vederbörande de synpunkter jag här framhållit.

På detaljerna i herr Anderssons anförande i övrigt skall jag självfallet icke ingå nu. Jag anser, att det framgått av de uttalanden interpellanten gjorde om de tre exemplen, som han valde, att förhandlingar verkligen förts, och att det icke varit så dåligt ställt med förhandlingsviljan. Motviljan mot förhandlingar hänför sig till en tidigare tidpunkt än den, som vi nu i dag ha att resonera om. Beträffande de exempel, som herr Andersson i Stockholm ytterligare anfört i dag, vill jag säga, att det torde vara uppenbart, att då de icke anförts tidigare, och jag följaktligen icke varit i tillfälle att göra någon undersökning beträffande desamma, jag icke heller kan ingå i något svaromål.

En sådan detaljföreskrift, som herr Andersson i Stockholm nämnde om, att man för arbetarna på radioverkstaden — och detta som ett ensamstående exempel — infört särskild föreskrift om att arbetarna skola anmäla till förmannen, när de vilja gå ut för naturbehov, kan jag självfallet icke gilla, såvida denna föreskrift icke möjligen föranletts därav att naturbehoven på platsen varit större än naturligt.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr **Andersson** i Stockholm: Endast ett par ord. Om kammarens ledamöter vilja sjunga, kan jag mycket väl vänta. Jag har icke mera bråttom.

Jag vill säga till herr Eriksson i Stockholm, att det kommer icke an på mig att välja tidpunkten för frågornas behandling, och därför att den behandlas i dag är den icke mindre viktig. Jag har tillåtit mig att anföra de synpunkter, som jag har i frågan, fastän den har behandlats i dag, och jag kan, som sagt, icke förstå, att den skall vara mindre betydelsefull i dag, än den skulle varit, om den hade behandlats en annan dag. Eller är det kanske för att riksdagsarvodet är slut, som man nu har så bråttom, men jag tycker att man kan få ägna en smula tid åt denna för statstjänarna så viktiga angelägenhet, och jag har tillåtit mig att göra detta, även om det finnes en eller annan, som icke är intresserad för deras angelägenheter, och som nu äro missnöjda över att jag tagit tiden i anspråk.

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 22, statsutskottets utlåtanden nr 155—160, bevillningsutskottets betänkanden nr 27—31 och bankoutskottets utlåtande nr 63.

§ 8.

Vidare föredrogos vart för sig:

första lagutskottets memorial:

nr 35, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bokföringslag m. m.; och

nr 36, angående arvode åt den, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skiljemän och lag om ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen m. m.; samt

statsutskottets utlåtande, nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag angående beräkningen av statens inkomst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 9.

Ang. beräkningen av inkomsten av statens järnvägar.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag angående beräkningen av inkomsten av statens järnvägar jämte en i ämnet väckt motion.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1929 (Inkomsterna. Statens produktiva fonder), föreslagit riksdagen att å riksstaten för nämnda budgetår upptaga inkomsttiteln »statens affärsverksamhet (överskott)», i vad anginge statens järnvägar, på följande sätt:

Statens järnvägar ..... 37,000,000 kronor.

I fråga om Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade i en inom första kammaren av herr *Lindley* väckt motion, nr 75, hemställts, det riksdagen måtte besluta att höja den i propositionen under rubrik »Inkomster av statens pro-

duktiva fonder» upptagna inkomstberäkningen för statens järnvägar, 37 miljoner kronor, till 40.5 miljoner kronor.

Ang. beräkningen av inkomsten av statens järnvägar. (Forts.)

Vidare hade uti de lika lydande motionerna nr 142 inom första kammaren av herr *Asplund* samt nr 249 inom andra kammaren av herrar *Ericson* i Boxholm och *Högström* föreslagits, bland annat, att riksdagen måtte för budgetåret 1929/1930 bevilja ett anslag av 1,000,000 kronor att användas till täckande av de förluster, som kunde uppstå för statens järnvägar genom en ytterligare nedsättning av fraktsatserna från övre Norrland för träkol och andra för sydligare landsdelars industri nödvändiga råvaror, vilka eljest icke kunde finna ekonomisk användning.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och motionen I: 75 måtte i riksstaten för budgetåret 1929/1930 under statens affärsverksamhet (överskott) upptaga inkomsten från statens järnvägar till ett belopp av 40,000,000 kronor; samt

b) att motionerna I: 142 och II: 249, i vad desamma avsåge beviljande av anslag för vissa taxenedsättningar, måtte anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herr *Asplund*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) —

b) i anledning av det av riksdagens år 1928 församlade revisorer i deras berättelse under § 64 gjorda uttalande och motionerna I: 142 samt II: 249 till täckande av i reservationen angivna driftförluster för statens järnvägar för budgetåret 1929/1930 bevilja att extra reservationsanslag av 500,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Ericson** i Boxholm: Herr talman! Herr Asplund i första kammaren samt herr Högström och jag i denna kammare ha i denna fråga väckt en motion, vari vi begärt visst anslag för nedsättning av järnvägstaxorna, speciellt för träkol från övre Norrland. Utskottet uttalar sig sympatiskt om denna framställning, i det att utskottet på sidan 17 i betänkandet säger följande: »Utan att kunna tillstyrka motionärens förslag om en särskild statssubvention för detta ändamål vill dock utskottet förutsätta, att de motionsvis anförda synpunkterna, vilka i första hand synas avse träkolsfrakterna, skola beaktas vid de nya transportavgifternas avvägning. Det torde ock få förväntas, att järnvägsstyrelsen allt framgent skall finna angeläget att därutöver i största möjliga utsträckning söka tillmötesgå de mera avlägsna produktionsorternas behov av särskilda fraktnedsättningar.» Det är ju synnerligen sympatiskt hållet, men det hade varit önskligt, att detta uttalande varit något mera kraftigt, speciellt som man går på avslag å den framställning, som här gjorts. Detta hade varit önskligt så mycket mera som det i dagarna blivit bekant, att vi icke ha någon allmän taxenedsättning att vänta förrän allra tidigast ett stycke in på nästa år, jag tror, att det uppgivits omkring den 1 juni. Det förslag, som motionsledes framförts, pekar på en linje, som enligt mitt förmenande förefaller synnerligen betydelsefull såväl för den svenska järnbruksindustrien som för arbetstillgången uppe i övre Norrland. Den svenska järnbruksindustrien har ju sedan flera år tillbaka befunnit sig i ett synnerligen tryckt läge. Nu ha emellertid tendenser till ett uppåtgående visat sig. Men förutsättningen för att järnbruken skola kunna konkurrera torde vara, att de råämnen, som de behöva för järnframställningen, och speciellt då träkolen,

Ang. beräkningen av inkomsten av statens järnvägar. (Forts.)

icke bli fördyrade. Träkolstillgången kring de sydliga och mellansvenska järnbruken är ju begränsad, och man kan redan nu skönja en prisstegring på dessa alster. Då man samtidigt har kännedom om att det i övre Norrland finns gallringsvirke och brännved i sådant överflöd, att virket får ligga och fullkomligt ruttna bort, så borde man på något sätt vidtaga åtgärder för att tillvaratagа detsamma.

Statsrevisorerna ha ju också i sin berättelse pekat på dessa förhållanden. De säga nämligen på sid. 188—189 följande, vilket gäller den brännved, som finnes omkring inlandsbanan: »I avseende å virkestillgångarna i dessa trakter kan erinras om de betydande mängder avfallsvirke, som uppkomma vid timmerdrivningarna. Från ungskogarna erhållas också avsevärda kvantiteter gallringsvirke. Allt detta virke måste för närvarande i stor utsträckning utan nytta förfaras på grund av rådande avsättningssvårigheter.» Om detta outnyttjade virke kunde i större utsträckning, än nu sker, användas för träkolstillverkning här i landet och om sedan dessa träkol genom reducerade frakter i stil med vad motionärerna föreslagit kunde göras mer tillgängliga för den svenska järnbruksindustrien, så tror jag, att genom en sådan åtgärd, satt i system, arbetstillgången för kolonisterna och skogsarbetarna uppe i Norrland skulle ökas, samtidigt som därigenom driften och arbetstillgången vid de svenska järnbruken säkerställdes.

Det är dessa, enligt min mening viktiga synpunkter, som jag velat framhålla vid denna frågas behandling. Och jag skall, herr talman, be att med stöd av det anförda få yrka bifall till den av herr Asplund avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall icke upptaga kammarens tid. Jag skall bara till kammarens protokoll konstatera, att utskottet ägnat denna fråga all möjlig uppmärksamhet och att vi också ha låtit utskriva vårt betänkande med den största omsorg. Jag har av vad den siste talaren anfört icke alls kunnat rubbas i min uppfattning, att utskottets väg är den bästa och för situationen lyckligast valda, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Härefter föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 150, i anledning av väckt motion om underhandlingar med trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund angående brytning av malm i Kaunisvaara malmfält m. m.;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse mellan Svenska staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund beträffande tillämpningen av § 19 i 1927 års malmavtal;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens byggnadsbyrå; och

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till kontroll å tillverkningsavgifter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

Å föredragningslistan var härefter uppfört sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen ävensom i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen den 15 februari 1929 avlåten proposition, nr 115, hade Kungl. Maj:t framlagt förslag till organisation av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen.

I samband härmed hade utskottet förehaft följande motioner, nämligen:

inom första kammaren

nr 253 av herrar *Björck* och *Reuterskiöld;* samt
nr 256 av herr *Westman;* ävensom

inom andra kammaren

nr 396 av herr *Olsson* i Mora;
nr 397 av herr *Sköld;* samt
nr 403 av herr *Engberg.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall härutinnan till motionen I: 253 avslå Kungl. Maj:ts förevarande propositon,

II. med anledning härav finna motionerna I: 256, II: 396, II: 397 och II: 403 icke till någon riksdagens åtgärd föranleda,

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning angående organisationen av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen ävensom att på denna utredning grundat förslag om möjligt måtte föreläggas 1930 års riksdag; samt

IV., med bifall härutinnan till motionen I: 253, under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1929/1930 anvisa

a) under rubrik E. Universiteten, den medicinska undervisningen m. m.: Lunds universitet till bidrag till utgifter för en stiftelse vid universitetet i Lund för svensk folkminnesforskning ett extra anslag av 9,000 kronor,

att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma;

b) under rubrik M. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst till arvode under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 åt ortnamnskommitténs sekreterare med erforderliga biträden ett extra anslag av 8,000 kronor;

c) under sistnämnda rubrik till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål ett extra reservationsanslag av 28,650 kronor,

att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma; och

d) under samma rubrik till systematisk undersökning av sydsvenska folkmål ett extra reservationsanslag av 3,500 kronor,

att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar andre vice talmannen *Nilsson* i Bonarp, *Bergqvist, Wigforss* och *Winkler*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. med anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II: 397 och II: 403, förstnämnda motion i vad densamma avsåge här föreliggande frågor, samt med avslag å motionerna I: 253, I: 256 och II: 396

a) medgiva, att ledningen av undersökningarna av svenska landsmål och

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

ortnamn finge organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 15 februari 1929 angivit ävensom vad av reservanterna anförts;

b) medgiva, att för ledningen av och arbetet vid folkmåls- och ortnamnsundersökningarna finge från och med den 1 juli 1929 inrättas följande personliga tjänster, vilkas innehavare skulle från allmänna indragningsstaten åtnjuta avlöning på sätt nedan sades enligt bestämmelserna i gällande avlöningsreglemente för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, nämligen:

för docenten, filosofie doktorn Anders Herman Geijer, såsom ledare av folkmålsundersökningen, lönegraden B 30,

för docenten, filosofie doktorn Johan Alfred Götlind, såsom medarbetare vid folkmålsundersökningen, lönegraden B 26,

för filosofie doktorn Lars Levander, såsom medarbetare vid folkmålsundersökningen, lönegraden B 26,

för lektorn, filosofie doktorn Sven Julius Swenning, såsom medarbetare vid folkmålsundersökningen och ledare av det sydsvenska undersökningsområdet, lönegraden B 30,

för docenten, filosofie doktorn Gustav Fredrik Jöran Sahlgren, såsom ledare av ortnamnsundersökningen, lönegraden B 30,

c) föreskriva, att nu nämnda personer skulle vara skyldiga att i tillämpliga delar underkasta sig ej mindre de i nyssberörda avlöningsreglemente stadgade villkoren och bestämmelserna än även 1907 års lag angående civila tjänstinnehavares rätt till pension jämte de i anslutning till samma lag i pensionshänseende utfärdade bestämmelserna för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk;

d) medgiva, att Sahlgren och Swenning finge åtnjuta lön enligt 33 klassen inom 30 lönegraden i löneplanen i gällande avlöningsreglemente för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen;

e) medgiva, att Swenning finge med familjepensionsrätt kvarstå i statens pensionsanstalt efter den 1 juli 1929, med iakttagande därvid att han skulle tillhöra nämnda anstalt med oförändrat delaktighetsbelopp samt med de rättigheter och skyldigheter i övrigt, vilka tillkomme delägare som innehade befattning, med vilken vore förenad skyldighet att tillhöra anstalten;

f) till bestridande av ortnamnsnämndens kostnader för vissa i samband med ortnamnsforskningen stående vetenskapliga arbeten å allmänna indragningsstaten anvisa ett årligt belopp av 4,000 kronor, att utgå under den tid, Sahlgren innehade sin ovan omförmälda personliga befattning; och

g) till bestridande av ortnamnsnämndens kostnader för vissa namnregleringsärenden m. m. under åttonde huvudtiteln under rubrik M. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m. för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 2,500 kronor,

att utgå enligt den fördelning och i enlighet med de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna skäl föreskriva; samt

II. med avslag härutinnan å Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 397

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som i reservationen angivits, och med övervägande jämväl av de synpunkter, som i motionen II: 397 framhållits, låta verkställa förnyad utredning angående organisationen av undersökningen av svenska folkminnen, ävensom att på denna utredning grundat förslag om möjligt måtte föreläggas 1930 års riksdag;

b) till bidrag till utgifter för en stiftelse vid universitetet i Lund för svensk folkminnesforskning under åttonde huvudtiteln under rubrik E. Universiteten.

den medicinska undervisningen m. m.: Lunds universitet för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 9,000 kronor,

att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma; och

av herr *Olof Olsson*.

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr andre vice talmannen **Nilsson:** Herr talman! Jag tror mig icke kunna utföra det konststycket att intressera kammaren för den fråga, som nu föreligger till avgörande. Men jag har ansett det vara min plikt att säga några ord, då jag tillhört det utskott, som haft att handlägga föreliggande kungl. proposition angående organisation av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen.

Jag vill då först nämna, att man inom utskottet varit enig om att dessa undersökningar böra fortsättas. Det har förut rått en viss planlöshet i avseende å detta forskningsarbete. Det har bedrivits av enskilda intresserade personer, som offrat sig för saken. Visserligen har det allmänna trätt till med icke obetydliga anslag. Men man kan i alla fall karakterisera det föregående arbetet såsom lidande av en viss planlöshet. Riksdagen har också insett detta, och redan 1919 skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde utredning och förslag till en organisation på detta område. Det är således 10 år sedan dess. Nu ha två sakkunnigberedningar handlagt detta ärende, och Kungl. Maj:ts föreliggande proposition grundar sig på dessa sakkunnigutredningar. Men jag vill anmärka, att Kungl. Maj:t här gjort betydande inskränkningar i vad från de sakkunnigas sida hade ifrågasatts. Innebörden av Kungl. Maj:ts förslag vill jag icke vid denna sena timme försöka utveckla. Jag vill bara framhålla, att avsikten har varit att här få sju på detta område synnerligen skickliga och intresserade personer uppförda på allmänna indragningsstaten för att fullfölja detta arbete. Det är en ovanlig åtgärd, det får jag ju erkänna. Men avsikten därmed har varit att undvika att tillskapa ett nytt ämbetsverk. Ty om man skulle sätta dessa befattningar på extra stat — en anordning som statskontoret ifrågasatt — så lider det intet tvivel, att det skulle bli mycket svårare för riksdagen att sedan göra sig av med dem, än vad fallet blir, om befattningarna, såsom Kungl. Maj:t tänkt sig, uppföras på allmänna indragningsstaten. Därigenom skulle de så att säga automatiskt upphöra om tio, femton eller eventuellt tjugo år. Nu har man sagt, att på detta sätt kommer ju riksdagen att namneligen utse vissa personer till dessa funktioner, och det menar man är någonting mycket ovanligt. Ja, men sådant har ju dock förekommit i viss omfattning tidigare. Statskontoret har, såsom jag förut antydde, yttrat sig om denna sak och därvid framhållit, att det är ett ganska ovanligt förfarande och att det kanske hade varit, om inte riktigare, så åtminstone mera i överensstämmelse med det brukliga att uppföra dessa befattningar på extra stat. Emellertid har likväl statskontoret för sin del i frågans nuvarande läge icke ansett sig kunna annat än tillstyrka den här ifrågasatta åtgärden. Och denna är, såvitt jag förstår den kungl. propositionen, motiverad av den omständigheten, att man vill undvika att upprätta ett nytt ämbetsverk, men likväl trygga befattningshavarnas ställning.

Med avseende på löneställningen för de personer, det här är fråga om, har det sammansatta utskottet inhämtat utlåtande från allmänna civilförvaltningens lönenämnd, som i vissa avseenden tillstyrkt Kungl. Maj:ts framställning men däremot i andra avseenden föreslagit en lägre lönegrad. Några av dessa befattningshavare, vilka av Kungl. Maj:t föreslagits till 30 lönegraden, ha av allmänna civilförvaltningens lönenämnd föreslagits till 28 lönegraden. I den

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

delen ha vi reservanter anslutit oss till lönenämndens ståndpunkt utom i ett enda fall, nämligen beträffande doktor Swenning, som, efter vad som kommit till vår kännedom, icke skulle kunnat förvärvas, för såvitt han icke placerats i 30 lönegraden. Vid sådant förhållande och då han anses vara synnerligen väl skickad för den honom anförtrodda uppgiften, ha vi för vår del ansett oss på denna punkt kunna antaga Kungl. Maj:ts förslag.

Därjämte ha vi reservanter, som i princip godkänt Kungl. Maj:ts förslag, dock i avseende på den del, som rör folkminnesforskningen, ansett, att ett uppskov kunde tålas, och att det på den punkten vore önskvärt, att en förnyad utredning kom till stånd. Men det är allenast på den punkten som vi reservanter anse, att en avvikelse borde göras.

Om nu kammaren skulle finnas villig understödja reservanternas hemställan, så skulle det visserligen medföra en kostnadsökning av omkring 17,000 kronor. Men därmed skulle också vinnas det betydande syftet, att det skulle bli metod och system i hela förfarandet på detta forskningsområde. Och då synes det oss, att detta offer kunde vara väl värt att göras. Vi skola dock komma ihåg, mina herrar, att det gäller den svenska allmogekulturen, att utforska denna och bevara minnet av denna. Det är en angelägenhet, som, synes det mig, icke minst hos lantmännen borde kunna påräkna ett stort intresse. Jag vågar därför hoppas, att från deras sida ett understöd för reservationen skall kunna vinnas. Om det däremot nu blir avslag i enlighet med utskottets linje, så kan det hända, att om något skall kunna göras — och riksdagen har ju dock begärt detta förslag — så kommer det att föranleda till betydligt större kostnader. Ty om man avvisar förslaget att uppföra dessa befattningar på allmänna indragningsstaten, så blir naturligtvis nästa ståndpunkt, att de skola uppföras på extraordinarie stat. Och då har man snart ämbetsverket färdigt. Är det så, att man vill gå den vägen, då kan man ju följa utskottet. Men vill kammaren undvika den vägen, då har man anledning att här ansluta sig till reservationen.

Det är från dessa synpunkter och för att man icke skall få större kostnader för detta ändamål, än vad som är oundgängligen nödvändigt, som vi för vår del ansett, att Kungl. Maj:ts förslag borde bifallas, dock med den reservation, som jag tillåtit mig nämna, beträffande den ena delen av detta forskningsområde, nämligen folkminnesforskningen, som alltså tillsvidare skulle vila.

Nu har man visserligen sagt mig, att första kammaren har avslagit denna framställning. Men det bör ju icke kunna utgöra ett så överväldigande skäl för andra kammaren, att den för sin del icke skulle kunna finna anledning att godtaga ett förslag, som skulle medföra betydande fördelar, icke minst ur ekonomisk synpunkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr *Sandwall* instämde häruti.

Herr **Paulsen:** Herr talman! Jag vill icke bestrida, att det är ett stort intresse att veta, hur forna tiders människor i vårt land talade, handlade och tänkte. Att detta hopsamlande av material är av ganska brådskande natur, det förstår jag väl, ty det är ju så, att de gamla människorna, som skola lämna dessa uppgifter, dö bort, och skolorna göra allt vad de kunna för att utplåna de olika dialekterna. Det är klart, att det för varje dag som går blir allt svårare att få in dessa värdefulla upplysningar. Att jag i detta fall ändå har följt utskottet beror först och främst därpå, att hopsamlandet av uppgifter redan är i full gång. Det betyder således, såvitt jag kan förstå,

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

ingenting för själva saken, om man väntar ännu ett år. Vad ordnandet och bearbetandet av insamlade uppgifter vidkommer, så håller man ju redan på med den saken, och det är i själva verket endast fråga om att ge de personer, som syssla med dessa ting, en säkrare ställning. Då detta nu är huvudfrågan, så tycker jag emellertid, att det är en ganska stor apparat man sätter i gång för saken, då man sätter dessa människor på indragningsstat, vilket synes mig vara orimligt. Saken synes mig icke lida av att bli uppskjuten ett år. Efter en ny utredning kan man åter taga upp frågan.

På dessa skäl tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wigforss:** Herr talman! De av kammarens ledamöter, som äro här närvarande, veta nog, att första kammaren bifallit utskottets hemställan, och jag förmodar, att åtskilliga här tycka, att det är ganska onödigt att tala för reservationen. Jag menar inte heller, att det kan vara rimligt att uppehålla kammaren med en längre diskussion. Även utskottets hemställan går ut på att frågan skall komma tillbaka, och då kunde kanske kammaren vilja vara med om att på några korta minuter få en föreställning om vad hela detta ärende gäller.

Jag skall emellertid säga ett par ord först om den siste talarens yttrande, att det är den stora organisation, som här skulle skapas, vilken har förmått utskottet att avvisa Kungl. Maj:ts förslag. Det ligger inte till på det sättet, att det här är fråga om en ny stor organisation. Det är för närvarande så, att det för studiet av de svenska ortsnamnen finnes en ortnamnskommitté, och denna har en sekreterare. Nu föreslår Kungl. Maj:t i sin proposition, att det i stället skall sättas en man på indragningsstat, och det skall bli denne samme sekreterare. Man vill nämligen behålla honom; han går kanske annars över till en professur. Det gäller alltså ingen ny post utan blott en ny ställning för samme man. Vi ha ett landsmålsarkiv i Uppsala, där för närvarande finnas anställda tre stycken vetenskapliga arbetskrafter. I Kungl. Maj:ts proposition föreslås, att vid landsmålsarkivet i Uppsala skola finnas anställda tre stycken vetenskapliga arbetskrafter. Det är icke någon utökning. Nere vid landsmålsarkivet i Lund, som har att syssla med utforskningen av landsmålen i södra Sverige, framför allt Skåne, finns emellertid för närvarande icke någon arbetskraft, som kan ägna sig åt detta arbete. Det är när det gäller folkmålen en nyhet, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition, nämligen att det skall inrättas en sådan plats i Lund, också på indragningsstat. Sedan föreslår Kungl. Maj:t i fråga om folkminnena inrättandet av två tjänster, av vilka den ena redan finnes nere i Lund. En ny skulle inrättas i Stockholm.

Reservanterna hava funnit, att i den motion,, som i denna kammare väckts av herr Sköld, äro anförda vissa goda skäl för att man icke utan vidare skulle godtaga den av Kungl. Maj:t i denna punkt föreslagna organisationen, och reservanterna föreslå därför, att denna del av propositionen icke skulle godkännas utan gå till förnyad utredning. Det hänger samman därmed, att i denna av Kungl. Maj:t föreslagna organisation ingår, att en man, som för närvarande är docent i Lund i folkminnesforskning, skulle övertaga en organisationspost för folkminnen. I herr Skölds motion påpekas i stället, att denne vetenskapsman är synnerligen framstående på sitt särskilda område, och att det vore mycket lämpligare, att han bundes vid universitetet som professor. Han föreslår därför, att den frågan tages under övervägande, om icke denne vetenskapsman skulle kunna knytas till universitetet såsom professor i folkminnesforskning. Vi ha nämligen icke i vårt land någon professur i folkminnesforskning, under det att länderna runt omkring anse, att folkminnena äro värda att vetenskapligt studeras och därför hava icke en utan flera sådana vetenskapliga lärarbefattningar inrättade. Reservanterna föreslå sålunda, att denna sak skall gå till utredning, men i övrigt vilja vi acceptera Kungl. Maj:ts förslag. Den kostnadsökning, om

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

vilken man talar, är i själva verket ganska obetydlig. Reservationen innebär för statsverket — lägg märke till det, jag talar icke om de s. k. lotterimedlen, som spelat en roll i denna debatt — en kostnadsökning för ortnamnen på ungefär 8,000 kronor och för folkmålen på ungefär 8,000 kronor. Då äro visserligen frånräknade de dyrtidstillägg, som skulle utgå på dessa poster, vilka tillägg torde för ortsnamnen uppgå till 1,500 och för de fyra med folkminnen sysselsatta sammanlagt till ungefär 6,000 kronor. Kostnadsfrågan kan alltså icke, såvitt jag förstår, här vara avgörande. Ty hela detta arbete kostar verkligen mycket pengar. Det är snarast, skulle jag vilja säga, fråga om, huruvida man skulle kunna sätta några verkligt dugliga människor att organisera detta arbete på ett sådant sätt, att kostnaderna hållas nere vid de minsta möjliga och de tillgängliga medlen användas på bästa möjliga sätt.

Nu har det talats om dessa lotterimedel, som förekomma här i propositionen. De uppgå till 340,000 kronor. Jag tror icke, att det är riktigt att i diskussionen blanda in denna fråga om lotterimedlen, ty om det skall bli 300,000 eller 200,000 eller 100,000 eller ännu mindre, som skall utgå av lotterimedel till dessa ändamål, det kommer helt och hållet att vara beroende på Kungl. Maj:ts avgörande. Denna sak är inte på det viset avgörande för dessa forskningars bedrivande, att man skulle kunna säga, att om man inte får de där 300,000 kronorna, så kan inte arbetet fortsättas.

Om kammaren här tycker, att detta är en ointressant sak, så vill jag erinra om, att runt om i vårt land, inte minst inom den jordbrukande befolkningen, finnas personer, som ha ägnat ett långvarigt obetalt arbete åt att forska ut folkmålen, folkminnena och delvis ortnamnen. De ha gjort det utan någon ersättning eller mot en mycket liten ersättning. Det finns folk vid universiteten, som på samma sätt ha arbetat för en liten ersättning. Man måste överhuvud bygga i mycket stor utsträckning på sådant obetalt eller mycket litet betalt arbete bland folk ute i bygderna, som äro intresserade för de gamla minnena och för språket. Om inte den grundvalen funnes, skulle säkerligen statsmakternas ingripande icke kunna leda till något resultat. Vi ha icke förrän 1926 fått några anslag av lotterimedel för dessa ändamål, och ändå ha stora delar av vårt land blivit utforskade. Även i fortsättningen kommer detta arbete att fortgå, även om lotterimedel icke skulle flöda i så stor utsträckning som här föreslås. Saken är emellertid naturligtvis den, att själva organisationen av arbetet är nödvändig, om man inte skall använda de tillgängliga medlen på ett oekonomiskt sätt. Därför är det rimligt, att man binder ett litet antal fast anställda arbetskrafter vid detta arbete, vilka gemensamt kunna planlägga detta och se till, att inte dubbelarbete utföres, och överhuvud se till, att verkligen undersökningarna sättas in på de viktigaste punkterna. Det är detta som Kungl. Maj:ts förslag till organisation innebär. När jag redan har nämnt, att denna organisation faktiskt innebär *en* ny man i Lund, så förstår kammaren, att det är icke tal om att bygga upp, vad man här talar om, ett nytt ämbetsverk.

Sedan har man anmärkt, att det är en så ovanlig form att dessa människor skola sättas på indragningsstat. Ja, det kan vara riktigt, men har man inte litet på känn även här i kammaren, att indragningsstat är ett sätt, som nästan svarar mot sakens natur, när det här gäller att under ett par decenniers tid rädda vad som finns kvar av de gamla folkspråken och de gamla folkminnena. Man antyder därigenom, att det icke är avsikten att bygga upp en ny fast stab av vare sig vetenskapliga eller andra arbetare, utan här är det meningen att gå till något, som kan kallas för ett räddningsarbete, för att, när detta material är insamlat, denna organisation skall vara slut. Sedan skall det insamlade materialet omhändertagas av intresserat folk, vetenskapsmän och andra, som vilja bearbeta det. Då förefaller det mig, som om en sådan form som denna indragningsstat svarade mot ändamålet. Jag skulle nästan vilja säga, att den formen är sym-

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

bolisk för, att det är fråga om en tillfällig åtgärd och icke någonting, som skall hava bestånd i framtiden.

Jag skall sedan säga några ord om själva ändamålet. Jag förstår mycket väl, att många ledamöter i denna kammare fråga sig: ja, men vad skall allt det där tjäna till? — Jag hade, innan jag gick upp i talarstolen, ett samtal med en mycket aktad medlem av denna kammare, som yttrade sig på det sättet, att det förefaller ibland, som om de folk, som äro svagast nu, hade ett sådant intresse av att rota i sitt förflutna för att liksom därifrån hämta styrka. — Ja, det är riktigt, det kan mycket väl hända, att det är så, men då får man väl i alla händelser säga, att det icke är någonting ont i, att ett folk känner, att det behöver vända tillbaka till sitt förflutna för att i sin föregående historia kunna se, vad de ha att hämta därav för arbetet i nutiden eller för arbetet på framtiden. Vi hade för inte länge sedan en diskussion om en sak, som icke ligger i forntiden, kanske inte så mycket i nuet utan snarare i framtiden; vi hade en diskussion om framtidsspråket esperanto. Om man nu är intresserad av att det utbildas ett språk, ett hjälpspråk, som gör, att människor från alla världens nationer skola kunna samtala inbördes, när de träffas — om så är, och om nu ett sådant språk kan skapas — är det då så orimligt, om man anser, att det verkligen vore en förlust för våra efterkommande under årtusenden, om de skulle ha glömt, att det en gång fanns engelska, franska, tyska och svenska språk? Skulle det snarare inte för dessa efterkommande vara av ett visst intresse att veta, att exempelvis här uppe i Norden för många tusen år sedan talades ett språk, som såg ut så och så? Jag säger inte, att det kommer att gå så, jag har ingen föreställning om framtiden, men jag vill anföra detta för att göra en jämförelse. Nu börja vi tala ett gemensamt språk i Sverige. Vi tala åtminstone så mycket gemensamt, att de, som sitta därborta på skånebänken, kunna förstå dalmasarna. Det var inte så många hundra år sedan som en dalmas och en skåning inte begrepo varandra, när de började tala. Vi hålla på att utbilda ett riksspråk, som jämnar ut dessa olikheter. De leva emellertid ännu litet kvar. När herr Olsson i Kullenbergstorp uppträder, så veta vi, att han inte är dalmas. När herr Jones Erik Andersson talar, förstå vi, att han icke är skåning. Vi kunna gå igenom alla bänkarna, och vi kunna på dialekten höra, varifrån de olika ledamöterna komma, även om skåningarna utbrett sig över hela Sverige, så att de befinna sig på alla möjliga bänkar här i kammaren. I alla händelser veta vi, att dessa olikheter finnas, och de bygga på olikheter hos det naturliga folkspråket, som ännu inte är fullständigt borta. Är det ändå inte ett visst intresse, att dessa rester av folkspråk, som finnas kvar, på något sätt bli bevarade, så att vi en gång skola veta, hur det såg ut i landet, innan det svenska riket, innan den svenska byråkratien, innan den svenska skolan, innan de svenska kommunikationerna hade jämnat ut allt detta, så att vi alla tala precis samma språk? Det är i grund och botten detta, som det här gäller att rädda, dessa gamla rester. Jag kan inte förklara, *varför* det skall vara ett intresse. För den, som inte känner det direkt, kan det inte visas, att det måste vara ett intresse. Jag kan inte göra det bättre än genom att fråga kammarledamöterna, om de voro med och tittade på en film, som hette Simba. Jag gick åtminstone dit — jag fick nämligen en gratisbiljett — och jag träffade många kamrater där. Vad var det egentligen, som tog oss i den filmen, när vi fingo se denna oberörda afrikanska natur med elefanter, lejon och allt sådant? Var det inte den känslan: det är ändå roligt, att detta är bevarat i filmen, så att när denna natur är borta, området är planterat och kulturen har spritt sig över densamma, vi ändå ha ett minne kvar av hur det en gång såg ut, innan hela världen hade gått upp i det nya kultursamhället? Den, som inte har den känslan, honom kan man inte meddela den. Jag tror emellertid, att de flesta ha en känsla av att här var någonting att bevara. Jag träffade en medlem av kammaren, som sade,

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

att han för inte länge sedan hade hört en grammofonplatta, och att det var Branting, som talade. Vad det var roligt — sade denne min kamrat — att höra den rösten liksom ur det förflutna. Här ha vi att göra med precis samma känsla, att det är någonting, som är värt att bevara, som naturligtvis vi kunde undvara men som ändå är av så stort värde för oss, att vi skulle vara villiga att offra en liten smula för att ha det bevarat.

Jag tror inte, att när det gäller att på det sättet bevara gammalt språk och gammal kultur, man gör rätt, om man ser på några tusen kronor. Jag skulle ha yrkat bifall till reservationen, om inte första kammaren redan hade fattat sitt beslut. Jag kan dock tänka mig, att saken kommer tillbaka nästa år, och jag hoppas, att riksdagen och det utskott, som kommer att taga hand om saken, skall visa en liten smula mera förståelse för detta ändamål, än de gjort i år.

Med herr Wigforss förenade sig herrar *Sköld, Hilding, Olsson* i Mora, *Ljung* och *Wachtmeister*.

Herr **Thomson:** Herr talman! Jag beklagar på det livligaste, att detta ärende, enligt utskottets och även enligt min mening, icke är så förberett av Kungl. Maj:t, att riksdagen kan gå till ett positivt beslut i år. Jag beklagar också mycket livligt, att utskottet i sitt utlåtande icke dragit upp några positiva riktlinjer för en fortsatt utredning. Och jag vill uttala en bestämd förhoppning, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet måtte trots detta föranstalta en utredning så att ärendet kan komma tillbaka vid nästa års riksdag.

Det är bara ett par synpunkter, som jag velat framhålla, just därför att ärendet nu ligger till på detta sätt. Jag skall icke upptaga kammarens tid många sekunder.

Det förefaller mig, som en av de saker, som man allra starkast kunde anmärka på, är att riksdagen skulle avgöra, vilka personer som skulle bli innehavare av de föreslagna tjänsterna. Det är visserligen sant, att i fråga om en del av de personer, som här skulle uppföras på indragningsstat, gäller vad herr statsrådet yttrade nyss i första kammaren, nämligen att det är personer, som nedlagt ett intresserat arbete på detta område, och vidare vad som yttrades av herr andre vice talmannen här nyss, att det är på detta område synnerligen framstående och intresserade personer. Men det förefaller mig, som om detta icke skulle vara förhållandet i fråga om alla de befattningshavare, som det här är fråga om, att det sålunda icke är otvivelaktigt och självklart, att alla dessa personer skulle vara självskrivna till ifrågavarande befattningar. Under sådana omständigheter förefaller det mig, som om man vid den fortsatta utredningen borde undersöka, om man icke kunde använda sig av någon annan väg än den, som Kungl. Maj:t här varit inne på, för att bereda åt tjänstinnehavarna en tryggad ställning utan att tjänsterna bleve permanenta. Man skulle t. ex. kunna tänka sig en sådan väg — jag anser den dock mindre lämplig — som att uppföra tjänsterna på ordinarie stat men samtidigt besluta, att man, när den förste befattningshavaren lämnade tjänsten, skulle upptaga till förnyad prövning frågan om tjänstens bibehållande eller icke.

Det är däremot en annan väg, som jag skulle finna vara framkomlig. Det är här fråga om ovanliga åtgärder, det har framhållits från åtskilliga håll, både från utskottet och från reservanterna. Är det då nödvändigt — eftersom vi i viss mån äro inne på traditionsforskningens område — att vi skola vara så bundna av traditionerna, att vi icke skulle kunna tänka oss en annan anordning än en sådan, som man redan försökt sig på? Skulle det icke kunna tänkas, att *tjänsterna* uppfördes på indragningsstat utan att *befattningshavarna* därför uppfördes på indragningsstat, att alltså tjänsterna utlämnades till an-

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

sökan, fastän de stå på indragningsstat. Det är en ovanlig åtgärd, men det är ju överhuvud taget fråga om ovanliga åtgärder härvidlag.

I detta sammanhang skulle jag också vilja säga ett par ord om en annan sak. Det förefaller mig, som om man också borde kunna undersöka, om icke en av de tjänster, det här är fråga om, borde vara av permanent natur och vissa andra så småningom borde uppgå i förutvarande ordinarie tjänster. När det gäller folkminnesforskningen, så förefaller det mig, som om det borde vara självklart, att den tjänsten snarare borde vara en ordinarie befattning än en befattning för en tillfällig innehavare. Det förefaller, som om det då också borde prövas, om det icke borde inrättas en ordinarie professur i folkminnesforskning vars innehavare borde ha såväl undervisnings- som examinationsskyldighet i både Uppsala och Lund. Även i vissa andra fall är det här fråga om tjänster, som äro av precis samma natur som professurer. Det är fråga om att på indragningsstat uppföra tjänster av professurs karaktär, fastän man icke använder namnet professur. Det förefaller mig då, som om man borde kunna undersöka, om det icke borde vara på det viset, att när nästa gång en professur i nordiska språk respektive svenska språket blir ledig i Lund eller Uppsala man då borde pröva, om icke professuren skulle kunna ombildas till en professur: i Lund i nordiska språk och ortnamnsforskning och i Uppsala i svenska språket och landsmålsforskning. Jag säger detta bara såsom exempel. I fråga om undervisnings- och examinationsskyldighet borde motsvarande gälla som — enligt vad jag ovan anfört — i fråga om en eventuell professur i folkminnesforskning. Och man kunde då också undersöka, om man icke samtidigt kunde bestämma, att den förste innehavaren av motsvarande nu ifrågavarande tjänst skulle vara skyldig att söka professuren. Jag har bara velat kasta fram detta såsom en sak, som man kunde undersöka vid den förnyade utredningen.

Jag slutar, såsom jag började, med att uttala ett beklagande av att ärendet icke ligger så till, att det kan leda till ett positivt beslut i år. Och jag uttalar den förhoppningen, att ärendet skall återkomma nästa riksdag och att vi då skola komma fram till ett positivt beslut.

Såsom saken nu ligger är jag, herr talman, nödsakad att yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Lindskog:** Herr talman, mina herrar! Jag skall först be att få uttala min tillfredsställelse över att det icke tycks råda någon meningsdivergens i riksdagen därom, att frågan är av utomordentligt viktig natur, eller därom, att det kräves skyndsamhet för att dessa viktiga frågor, som här föreligga, verkligen skola kunna lösas. Jag skall också be att få rikta ett tack till de talare, som här uppträtt, och alldeles särskilt känner jag ett behov att tacka herr Wigforss för det synnerligen varmhjärtade anförande, han hållit, och som till punkt och pricka återger just den känsla, som jag själv haft inför denna fråga.

Jag har icke ansett det kunna vara med min plikt förenligt att underlåta att för riksdagen framlägga förslag i denna fråga. I år är det tio år sedan riksdagen skrev till Kungl. Maj:t och begärde en skyndsam utredning om denna sak. När sålunda väntan varat i tio år, har jag tyckt, att det kunde vara på tiden att lägga fram ett förslag. Jag kan icke annat än beklaga, att frågan nu tycks kastas ut på nytt på utredningarnas villande hav, såsom jag uttryckte mig i första kammaren.

Det är ju egentligen *en* anmärkning, som här har riktats mot Kungl. Maj:ts förslag, nämligen att dessa tjänster ha satts på indragningsstat. Jag vill säga, att det är efter synnerligen noggrant övervägande av olika möjligheter som jag till sist stannat för detta förslag. Det beror därpå, såsom också utskottet

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

riktigt påpekar, att å ena sidan måste dessa platser ha en sådan karaktär, att de trygga befattningshavarna för framtiden, men å andra sidan få de icke givas en så fast karaktär, att de bli permanenta platser. Dessa båda överväganden ha för mig fört till den konsekvensen, att de borde uppföras på indragningsstat. Här har till mig privatim från ett håll, som jag mycket högt aktar, framförts den uppfattningen, att de borde sättas på extra stat. Jag medger, att den tanken ligger nära till hands. Varför jag vid propositionens avfattande icke stannat för den utvägen, beror på, att detta aldrig kan ge den trygghet åt befattningshavarna, som de med visst skäl anse sig kunna begära. De ha möjlighet, åtminstone flera av dem, att få fasta, betryggande platser på annat håll, och de säga då som så: Vi anse oss då vara skyldiga vår familj och vår ålderdom att ta dessa säkra platser i stället för att ägna oss åt detta, som vi eljest gärna skulle vilja göra. Jag kan nämna, att en av de personer, som här äro föreslagna, utan minsta tvekan har utsikt att få en ordinarie professur nästa år, som skulle ge honom över 1,000 kronor mer per år än denna befattning. Men han har ändå förklarat sig villig att, av intresse för saken, avstå från detta och stanna i denna befattning och sköta det, som för honom varit ett livsintresse. Då måste man taga hänsyn till dessa personer och till, att de ej kunna gå för långt ner i lönenivå och, för det andra, att man måste ge dem en tryggad ställning. Detta är anledningen, varför jag för min del föreslagit indragningsstat. Jag medger, att det är en ovanlig åtgärd, men, som herr Wigforss påpekade, är det också ett ovanligt sakläge. Det *är* verkligen ett ovanligt sakläge, och detta beror därpå, att det här är fråga om en uppgift, som skall genomföras på en mycket kort tid och sedan upphöra. Det är ej annat än att ge vissa platser åt personer som äro i eminent mening skickade för detta uppdrag, och det är därför jag föreslagit detta. Jag medger, att anmärkningar kunna riktas däremot, men jag har ej ansett, att någon annan utväg varit så motsvarande det läge, varuti vi nu befinna oss. Vi befinna oss här i vår tid i en mellanperiod efter en period av hundratals och tusentals års utveckling, som lett till den punkt, där vi nu stå, där pressen, där kommunikationerna och en del andra omständigheter föranlett en nivellering av vår folkliga kultur. Detta är ett faktum, vare sig man beklagar eller gillar detsamma, men som gör, att denna gamla utveckling håller på att utplånas. Det är vår skyldighet mot kommande generationer att samla upp resterna av det, som ännu finnes kvar. Det är av intresse, icke minst för vår allmoge, att få denna bondekultur, denna bygdekultur så fixerad, så att man kan lämna dessa rester därav åt framtiden. Det är därför, som jag ansett mig skyldig att gå fram för detta förslag, och jag beklagar, att det i nuvarande läge ej kan finnas utsikt att få det igenom. Jag beklagar även, att utskottet har som slutsats kommit till den uppfattningen, att det kan göras billigare och enklare. Men några verkliga riktlinjer har utskottet ej lagt fram. Naturligtvis blir nu den departementschef, som skall behandla ärendet till ett annat år, nödsakad att taga upp det på andra linjer. Om den möjligheten vill jag ej yttra mig. Men jag vill uttala ett tack till dem, som stött mitt förslag och till dem, som inom utskottet velat gå in för Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag skulle icke begärt ordet, om icke herr Wigforss hållit sitt stora agitationstal. Jag ger honom min komplimang för detta tal, men jag måste sannerligen säga, att detsamma var onödigt, därför att han hela tiden slog in öppna dörrar. Det är ingen här, som vill bestrida nödvändigheten av att vi med det allra snaraste måste se till att vi kunna på ett systematiskt sätt samla in folkminnen och provinsdialekter. Men den, som har haft förmånen att sitta i det sammansatta stats- och bankoutskottet vid denna frågas behandling, har fått en livlig känsla av att det här

Ang. organisation av undersökningarna av svenska landsmål m.m. (Forts.)

är fråga om en apparat, som medlemmarna i utskottet icke kunde komma till rätta med. Det var en alltför stor och vidlyftig organisation, som är alldeles onödig för sitt syfte. Man fick ett bestämt intryck av att man kunde nå samma syfte med en mycket enklare och mycket billigare apparat än en så vidlyftig administration, som förutsatts vara nödvändig för sakens skull.

Det är av detta kanske mycket enkla skäl, som utskottet stannat för ett avslag. Det är »ingen ko på isen», som man säger, om man väntar ett år och begär från Kungl. Maj:t att få ett annat förslag, som man även antytt, hur man tänkt sig, att det skulle vara beskaffat, ett annat förslag, som är enklare och som icke innehåller en sådan här vidlyftig organisation med nämnder, som torde vara onödig och ställer tjänstemännen i en ställning på extra stat. Jag anser, att det är onödigt att uppehålla tiden, och jag tror, att kammaren trots det mycket varmhjärtade och eleganta tal, som herr Wigforss höll, ändå kan med lugn avvakta ett års uppskov med frågan, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr andre vice talmannen Nilsson i Bonarp m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen,** som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista måtte bland två gånger bordlagda ärenden sist uppföras bankoutskottets utlåtanden nr 58, 60 och 62 i nu nämnd ordning.

Denna hemställan bifölls.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckta motioner om ändring av § 24 värnpliktslagen.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Strindlund* under 8 dagar från och med den 1 nästkommande juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.42 e. m.

In fidem

Per Cronvall.